

Høgskulen
på Vestlandet

MASTEROPPGAVE

«Et lengre utenlandsopphold – det gjør noe med deg»

En kvalitativ studie av utbytte av lengre utenlandsopphold

«A longer stay abroad – it does something to you»

A qualitative study of the impact of a longer stay abroad

Inger Jorunn Michelsen

Master i samfunnsfagsdidaktikk

Fakultet for lærerutdanning, kultur og idrett

Institutt for pedagogikk, religion og samfunnsfag

Veileder: Vibeke Vågenes

01.06.2021

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 12-1.

Sammendrag

De siste årene har det både nasjonalt og internasjonalt blitt viet økt oppmerksomhet på internasjonal studentmobilitet. Gjennom Kvalitetsreformen fra 2003 vedtok Stortinget at alle studenter som ønsker det, skal kunne ha et studieopphold i utlandet som en del av sitt norske gradsstudium, og ambisjonen er at «halvparten av dem som avlegger en grad i norsk høyere utdanning, skal ha et studieopphold i utlandet» (Meld. St. 16 (2016-2017), s. 64). Det ser ut til å eksistere en allmenn oppfatning om at det å reise utenlands gir den reisende et utelukkende positivt utbytte.

Målet med denne masteroppgaven har vært å undersøke utbytte som mennesker som har gjennomført et lengre utenlandsopphold beskriver. Studien har en kvalitativ tilnærming, hvor empirien består av en spørreundersøkelse med en svardeltakelse på 66 respondenter, og intervjuer med ti unge mennesker fra Norge. Datamaterialet ble analysert og drøftet på bakgrunn av tidligere forskning og teori om kulturmøter, transformativ læringsteori og utvikling av interkulturell kompetanse (Bergersen, 2017, Dahl, 2013, Mezirow, 1997, Bennett & Bennett, 2004).

Informantene i undersøkelsen beskriver utbytte av lengre utenlandsopphold som svært positivt. Funnene fra datamaterialet dreier seg i stor grad om en personlig utvikling i form av endrede oppfatninger av seg selv, og andre. Mer selvstendig, selvsikker, og tryggere på seg selv, er endringer som er framtreddende i informantenes beskrivelser. Det har også vært et sterkt fokus på at utenlandsopphold medvirker til en større åpenhet som gjør seg framtreddende i møte med andre mennesker, både hjemme og i ulike kulturelle settinger. Funnene antyder at møte med andre kulturer gir en økt interkulturell kompetanse, hvor informantene opplever å ha fått mer kunnskap og flere verktøy til å forstå verden rundt seg bedre. Denne studien viser også at erfaringer fra lengre utenlandsopphold vil ha påvirkning på senere livsvalg, hvor flere av informantene har valgt en karriere på bakgrunn av erfaringene fra utenlandsoppholdet.

Refleksjon kan anses som en nøkkelfaktor i transformasjonen som har skjedd, og er avgjørende for utbytte informantene opplever. Da samtlige av informantene har gjennomført utenlandsoppholdene i organisert form, sikrer det at refleksjon av opplevelsene finner sted, noe som virker å være avgjørende for utbytte i form av interkulturell kompetanse.

Abstract

In recent years, both nationally and internationally, increased attention has been paid to international student mobility. Through “Kvalitetsreformen” from 2003, the Norwegian parliament decided that all students who wish should be able to have a study stay abroad as part of their Norwegian degree program, where the government's ambitions are that «half of those who complete a degree in Norwegian higher education will have a study stay abroad» (Meld. St. 16 (2016-2017), p. 64). There seems to be a general perception that traveling abroad gives the traveler an exclusively positive benefit.

This master thesis has aimed to investigate the impact described by people who have completed a longer stay abroad. The study has a qualitative approach, where the empirical data consists of a survey with a response rate of 66 respondents, and interviews with ten young people from Norway. The data material was analyzed and discussed based on previous research and theory of cultural encounters, transformative learning theory, and development of intercultural competence (Bergersen, 2017, Dahl, 2013, Mezirow, 1997, Bennett & Bennett, 2004).

The informants in the survey describe the benefits of longer stays abroad as very positive. The findings from the data material are largely about personal development in the form of changed perceptions of oneself and others. More independent, confident, and more confident in themselves are changes that are prominent in the informants' descriptions. There has also been a strong focus on staying abroad contributing to greater openness that makes itself prominent in encounters with other people, both at home and in different cultural settings. The findings suggest that encounters with other cultures provide increased intercultural competence, where the informants feel that they have gained more knowledge and more tools to better understand the world around them. This study also shows that experiences from longer stays abroad will have an impact on later life choices, where several of the informants have chosen a career based on the experiences from the stay abroad.

Reflection can be considered a key factor in the transformation that has taken place and is crucial for the benefits of the informants' experience. As all of the informants have completed their stays abroad in an organized form, it ensures that reflection on the experiences takes place, which seems to be decisive for benefits in the form of intercultural competence.

Forord

Arbeidet med denne masteroppgaven har vært både lærerikt og spennende, men også krevende. Koronapandemien har på mange måter påvirket prosessen, hvor det siste året har vært preget av usikkerhet og motløshet. I en ellers krevende periode har mine medstudenter gjort studiehverdagen så mye bedre; ved å støtte hverandre og spre masse glede. Tusen takk for mange altfor lange matpauser, vinlotteri, kakelørdag og alltid godt humør. Etter to år på masterstudiet i samfunnsdidaktikk, kan jeg se tilbake på en tid full av gode minner og mye latter.

Etter seks år som student ved Høgskulen på Vestlandet er det det både vemodig og fint å runde av utdanningsløpet. Gjennom disse årene har jeg lært masse, men kanskje viktigst: fått venner for livet. Det er jeg så takknemlig for! Dette siste året har gått til å skrive mastergradsavhandlingen og det er i den forbindelse flere som fortjener en ekstra takk:

Jeg ønsker først å rette en stor takk til alle mine respondenter og informanter. De har satt av tid og delt av sine personlig erfaringer. Det er på grunn av dem at dette masterprosjektet har vært mulig å gjennomføre.

Takk til min veileder, Vibeke. Tusen takk for all hjelp du har gitt meg, både faglige råd, oppmuntring, og støtte når jeg har trengt det. Jeg setter stor pris på at du alltid har vært tilgjengelig for veiledning, og for interessen du har vist for prosjektet, det har vært veldig motiverende!

Tusen takk til gode venner, familie og en tålmodig samboer, som har støttet meg gjennom hele prosessen. Jeg er heldig.

Inger Jorunn Michelsen

Bergen, juni 2021

Innholdsfortegnelse

SAMMENDRAG	I
ABSTRACT	II
FORORD	III
TABELLOVERSIKT	VII
FIGUROVERSIKT	VII
1 INNLEDNING	1
1.1 BAKGRUNN FOR FORSKNINGSPROSJEKTET	1
1.2 STUDIENS AKTUALITET	2
1.3 FORSKNINGSSPØRSMÅL	3
1.4 OPPGAVENS OPPBYGNING	4
2 BAKGRUNN	5
2.1 NASJONAL MÅLSETNING	5
2.1.1 Kvalitetsreformen	5
2.1.2 Kvalitetsmeldingen	6
2.2 BEGRUNNELSER FOR INTERNASJONAL STUDENTMOBILITET	6
2.2.1 Hva regnes som studentmobilitet?	8
2.2.2 Andre former for internasjonal mobilitet.....	9
2.3 EFFEKTER FOR STUDENTER SOM REISER UT	9
2.3.1 Læringsutbytte	10
2.3.2 Karrierevalg	11
2.3.3 Personlig utvikling.....	11
2.4 HVEM DRAR PÅ UTVEKSLING, HVORFOR OG HVORDAN?	12
3 TEORI	14
3.1 SENTRALE BEGREPER	14
3.1.1 Kultur – hvordan forstå begrepet?	14
3.1.2 Kulturmøte.....	16
3.1.3 Kultursjokk, og omvendt kultursjokk	17
3.1.4 Interkulturell kompetanse	19
3.2 TRANSFORMATIV LÆRINGSTEORI	21
3.3 UTVIKLING AV INTERKULTURELL SENSITIVITET	23
3.3.1 The Developmental Model of Intercultural Sensitivity (DMIS)	24
3.4 OPPSUMMERING.....	28
4 METODE	29
4.1 FORSKNINGSDSIGN	29
4.2 SPØRREUNDERSØKELSE.....	30
4.2.1 Utforming	31
4.2.2 Utvalgsstrategi	32
4.2.3 Rekruttering av respondenter	32
4.2.4 Spørreundersøkelse som rekrutteringsverktøy.....	33
4.2.5 Resultat av spørreundersøkelsen	33
4.3 KVALITATIVE FORSKNINGSINTERVJU	34
4.3.1 Forberedelser	34
4.3.2 Utvalg og rekruttering av informanter	36
4.3.3 Gjennomføring av intervjuene	37
4.3.4 Presentasjon av intervjuinformanter	39
4.4 MIN ROLLE SOM FORSKER	41

4.5	KVALITET PÅ FORSKNINGEN	41
4.6	BEARBEIDING AV DATAMATERIALET	43
4.6.1	<i>Spørreundersøkelsen</i>	43
4.6.2	<i>Intervju</i>	44
4.7	ETISKE HENSYN	44
4.7.1	<i>Forskningsetiske retningslinjer</i>	45
5	PRESENTASJON AV RESPONDENTER OG INFORMANTER	47
5.1	SPØRREUNDERSØKELSE – HVEM ER RESPONDENTENE?	47
5.1.1	<i>Alder og kjønn</i>	47
5.1.2	<i>Destinasjon og gjentatte lengre utenlandsopphold</i>	48
5.1.3	<i>Regi av reisen</i>	49
5.1.4	<i>Endring som følge av utenlandsoppholdet</i>	51
5.1.5	<i>Oppsummering</i>	54
5.2	KVALITATIVE INTERVJU – HVEM ER INFORMANTENE?	55
5.2.1	<i>Gjentatte reiser</i>	55
5.2.2	<i>Tidligere reiseerfaringer</i>	56
5.2.3	<i>Utvexling VG2</i>	58
5.2.4	<i>Oppsummering</i>	58
6	HENSIKT, DESTINASJON OG LENGDE	60
6.1	HVA HAR LENGDE PÅ OPPHOLDET Å SI FOR DET UTBYTTE INFORMANTENE BESKRIVER?	60
6.1.1	<i>Opphold 4-6 uker</i>	62
6.1.2	<i>Opphold 4-6 måneder</i>	63
6.1.3	<i>Opphold 10-12 måneder</i>	65
6.1.4	<i>Opphold 1-5 år</i>	67
6.1.5	<i>Fordeler med lengre opphold</i>	69
6.1.6	<i>Sammenheng mellom lengde på opphold og økt interkulturell kompetanse</i>	71
6.2	HVA HAR HENSIKTEN Å SI FOR DET UTBYTTE INFORMANTENE BESKRIVER?	73
6.3	HVA HAR DESTINASJONEN Å SI FOR DET UTBYTTE INFORMANTENE BESKRIVER?	76
6.4	OPPSUMMERING.....	78
7	PÅ HVILKEN MÅTE MENER INFORMANTENE AT UTENLANDSOPPHOLD HAR PÅVIRKET DERES PERSONLIGE UTVIKLING?.....	80
7.1	ÅPENHET	81
7.2	OPPFATNING AV ANDRE	86
7.2.1	<i>Å bli vant til</i>	88
7.3	OPPFATNING AV SEG SELV	97
7.4	OPPSUMMERING	100
8	I HVILKEN GRAD ER DET SAMMENHENG MELLOM UTENLANDSOPPHOLD OG KARRIEREVALG?	102
8.1	INNVIRKNING PÅ KARRIEREVALG	102
8.2	PRESENTASJON AV INFORMANTENES KARRIEREVALG	102
8.2.1	<i>Informant 1</i>	102
8.2.2	<i>Informant 2</i>	103
8.2.3	<i>Informant 3</i>	104
8.2.4	<i>Informant 4</i>	104
8.2.5	<i>Informant 5</i>	105
8.2.6	<i>Informant 6</i>	106
8.2.7	<i>Informant 7</i>	106
8.2.8	<i>Informant 8</i>	106
8.2.9	<i>Informant 9</i>	107
8.2.10	<i>Informant 10</i>	108
8.3	SAMMENHENG PÅ BAKGRUNN AV TRANSFORMATIV LÆRING	109
8.4	SAMMENHENG MED LENGDE PÅ OPPHOLD	110
8.5	STUDIER INNENFOR INTERKULTURELL KOMPETANSE	111
8.6	OPPSUMMERING.....	113

9	AVSLUTNING	115
10	LITTERATUR.....	I
11	VEDLEGG	IV
11.1	VEDLEGG 1: MELDESKJEMA FRA NSD	IV
11.2	VEDLEGG 2: FORESPØRSEL OM DELTAKELSE TIL SPØRREUNDERSØKELSE	VI
11.3	VEDLEGG 3: FORESPØRSEL OM DELTAKELSE TIL INTERVJU	VIII
11.4	VEDLEGG 4: SPØRREUNDERSØKELSE.....	XI
11.5	VEDLEGG 5: INTERVJUGUIDE 1.....	XIII
11.6	VEDLEGG 6: INTERVJUGUIDE 2.....	XV

Tabelloversikt

Tabell 4.1: Oversikt over informanter	s. 40
Tabell 6.1: Lengde på opphold.....	s. 61
Tabell 6.2: Regi av utenlandsopphold.....	s. 74
Tabell 6.3: Destinasjon.....	s. 77
Tabell 8.1: Studier innenfor interkulturell kompetanse.....	s. 112

Figuroversikt

Figur 3.1: Tilpasningskurve (Dahl, 2013, s. 209).....	s. 17
Figur 3.2: Utvikling av interkulturell sensitivitet (Bennett & Bennett, 2004, s. 153).....	s. 25
Figur 5.1: Kjønn på respondenter.....	s. 47
Figur 5.2: Alder på respondenter.....	s. 48
Figur 5.3: Destinasjon for reise.....	s. 49
Figur 5.4: Regi av reise.....	s. 50
Figur 5.5: Forming av utenlandsoppholdet	s. 52
Figur 5.6: Hvordan forming av utenlandsoppholdet kommer til syne.....	s. 52

1 INNLEDNING

Det er lenge blitt sagt at verden stadig blir mindre, hvor vi lever i en såkalt globalisert verden der endringer i tid og rom knytter mennesker og land tettere sammen. Dette medfører at vi mennesker vil få større og større betydning for hverandre (Smukkestad, 2008, s. 163). Året 2020 har tydelig vist oss hvor sammenvevd verden er, hvor en global utfordring som en pandemi krever globale løsninger. «Internasjonalt samarbeid og dialog på tvers av landegrensene er forutsetninger for å kunne håndtere de store globale samfunnsutfordringene verden står ovenfor» (Meld. St. 7 (2020-2021), s. 9).

Mye tyder på at det kan høstes mange goder ved å gjennomføre et utenlandsopphold. Dette favner om både private reiser og de som gjennomføres i regi av en utdanningsinstitusjon. Fra politisk hold kommer dette til uttrykk i eksempelvis stortingsmeldingene (Meld. St. 16 (16-17), Meld. St. (20-21)), som understreker viktigheten av internasjonal studentmobilitet, på bakgrunn av utbytte det gir enkeltpersoner og samfunnet. Av de som gjennomfører et organisert utenlandsopphold i regi av en studieinstitusjon, tyder mye på at opplevelsene stort sett er positive. Dette kommer til uttrykk i en rapport tilbake til 2005, som også poengterer at det kulturelle og språklige utbyttet ved slike reiser er betydelige, så vel som selve utdanningsdelen (Wiers-Jenssen, 2005, s. 139-140). Begrepet *utbytte* vil i denne oppgaven kunne forstås som de erfaringene, opplevelsene og erfarte endringer de utreisende sitter igjen med på bakgrunn av lengre utenlandsopphold¹. Studiens tyngdepunkt ligger i den informasjonen som framkommer av informantene, og begrepet *utbytte* vil dermed defineres av nettopp dette. I dette forskningsprosjektet skal jeg undersøke utbytte mennesker som har gjennomført et lengre utenlandsopphold beskriver.

1.1 Bakgrunn for forskningsprosjektet

Året etter videregående gjorde jeg som mange andre, tok et friår fra studier for å reise og oppleve verden. Det var utallige reisemuligheter å velge mellom, med like mange ulike aktører som kunne tilby alt fra backpacking jorden rundt, til frivillig arbeid for å bevare havskilpaddebestanden i Sri Lanka. Det at man kunne kombinere arbeid og reise virket til å være midt i blinken for meg, og valget mitt havnet på frivilligprosjekter i Sør-Afrika og

¹ I denne oppgaven bruker jeg formuleringen *lengre opphold* om reiser med en varighet over fire uker

Zimbabwe. Under oppholdet og i ettertid, har jeg reflektere over min rolle som voluntørturist, og hvilke konsekvenser denne formen for turisme har for alle involverte parter.

I løpet av det første året på masterstudiet valgte jeg voluntørturisme som tema for forskningsprosjektet, hvor formålet skulle være å undersøke hvilke konsekvenser voluntørturisme har for mottakersiden. Dette ville jeg gjøre ved å gjennomføre et feltarbeid i Sør-Afrika. Gjennom hele det første året av masterstudiet undersøkte jeg forskningsfeltet rundt voluntørturisme, og utarbeidet en prosjektplass med feltarbeid i fokus. På grunn av dagens situasjon med COVID-19, var det dessverre ikke mulig å gjennomføre dette prosjektet. Det har medført at masterprosjektet mitt har tatt en helomvending. Reising er fortsatt en stor del av tematikken, men fokuset vil nå omhandle utbytte av lengre utenlandsopphold.

1.2 Studiens aktualitet

Regjeringen har store ambisjoner knyttet til studenter og utenlandsopphold. I Stortingsmelding 7, En verden av muligheter (Meld. St. 7 (2020-2021), s. 10) kan man lese at Norge gjennom Bologna-prosessen (1999) forpliktet seg til at 20 prosent av studenter som fullfører en grad skal ha hatt et studie- eller praksisopphold i utlandet. Også gjennom Kvalitetsreformen fra 2003 vedtok Stortinget at alle studenter som ønsker det, skal kunne ha et studieopphold som en del av sitt norske gradsstudium. I Stortingsmelding 16 (2016-2017), 64) kommer det også fram at regjeringen på sikt har en målsetning om at halvparten av alle studenter skal ha et utenlandsopphold i løpet av studiene. Til tross for at Norge er lagt fra å nå denne målsetningen, er det ingen tvil om at det foreligger en sterk optimisme rundt hva et utenlandsopphold vil bidra med. I kapittel to vil jeg se nærmere på hvilke begrunnelser regjeringen har for internasjonal studentmobilitet, og hvilke effekter det har for studentene som potensielt reiser ut.

Relevans for lærerutdanningen

Som en konsekvens av globaliseringen kan dagens Norge omtales som et flerkulturelt samfunn. Det innebærer at det i norske klasserom er elever med ulike kulturelle bakgrunn, noe skolen har et ansvar for å imøtekomme på en god måte. Det vil derfor være viktig å utdanne lærere som er godt rustet til å arbeide i et flerkulturelt miljø. Som Wikan med flere påpeker kommer de fleste lærere og lærerstudenter fra den etniske norske majoritetskulturen, og kan av den grunn være lite erfarne med å arbeide med elever med ulike kulturelle bakgrunn (Wikan, Haug, Bugge, Løtveit & Klein, 2017, s. 219). Tidligere kunnskapsminister Torbjørn Røe

Isaksen uttalte i 2016 at det lave antallet lærerstudenter med internasjonal erfaring er en trussel mot kvaliteten i dagens lærerutdanning (Wikan et al., 2017, s. 220). Dette var også et tema i Stortingsmelding 11 (Meld. St. 11 (2008-2009), s. 80) hvor lærerutdanningsinstitusjonene ble bedt om å øke oppmerksomheten på internasjonalisering, globalisering og flerkulturalitet i utdanningen. En av måtene lærerutdanningsinstitusjonene har fulgt dette opp på er gjennom å tilby studentene internasjonal utveksling.

Utdanningsinstitusjonen jeg studerer ved (Høgskulen på Vestlandet) har for eksempel utarbeidet en egen strategi, en handlingsplan for hvordan de skal jobbe for å nå mål knyttet til internasjonalisering for årene 2021-2023 (HVL, 2021). Denne planen inkluderer blant annet et mål om at minst 30 prosent av de uteksaminerte studentene skal ha hatt et utvekslingsopphold og beskriver at fokuset på internasjonalisering skal gi utdanningen høy kvalitet. «Studentane vert utrusta med ein internasjonal kompetanse som gjer dei til kreative, løysingsorienterte og nyskapande verdsborgarar som bidreg til å løyse utfordringane i samfunnet i eit berekraftig perspektiv. HVL skal medverke til mangfald og utdanne verdsborgarar» (HVL, 2021). Ved dette sitatet er det nærmest satt likhetstegn mellom å reise ut og bli en kreativ verdensborger. Vi kan dermed se at det eksisterer en forståelse av at utenlandsopphold vil bidra med evner som Norge har behov for, som her kommer til uttrykk i regjeringens og utdanningsinstitusjoner satsningsområder.

1.3 Forskningsspørsmål

Mitt masterprosjekt har som formål å undersøke utbytte mennesker som har gjennomført lengre utenlandsopphold opplever. Jeg ønsker å utforske hvordan et utvalg mennesker opplever utbytte på bakgrunn av deres egne erfaringer, opplevelser og meninger etter å ha gjennomført et lengre utenlandsopphold. Gjennom dette forskningsprosjektet vil jeg besvare følgende problemstilling:

«Hvordan beskriver unge mennesker som har deltatt på lengre utenlandsopphold utbyttet?»

For å undersøke og utdype hovedproblemstillingen har jeg tatt for meg tre forskningsspørsmål:

- *Hva har hensikten med utenlandsopphold, destinasjon og lengde på oppholdet å si for det utbyttet informantene beskriver?*
- *På hvilken måte mener informantene at utenlandsopphold har påvirket deres personlige utvikling?*
- *I hvilken grad er det sammenheng mellom utenlandsopphold og karrierevalg?*

1.4 Oppgavens oppbygning

Oppgaven er strukturert med ni hovedkapitler. De fire første kapitlene tar for seg det teoretiske rammeverket, sammen med metodiske valg og problemstillinger. I kapittel to og tre vil jeg presentere forskning og teori som er sentrale for å kunne analysere og tolke mitt datamateriale. Kapittel fire tar for seg metode, hvor jeg vil beskrive hvordan jeg har gått fram for å produsere datamaterialet, hvor også utfordringer, dataens kvalitet, og etiske hensyn vil belyses.

I kapittel 5-8 skal jeg presentere funn fra analysen og diskutere disse opp mot relevant teori. Først skal jeg i kapittel fem gi en presentasjon av datamaterialet, både ved å presentere funn fra spørreundersøkelsen og intervjuene. I kapittel seks, syv og åtte vil jeg kategorisere og analysere funnene fra datamaterialet. Kapittel inndelingene tar utgangspunkt i de tre forskningsspørsmålene, før jeg i kapittel ni vil besvare hovedproblemstillingen ved å oppsummere og gi en konklusjon av funnene mine, sammen med avsluttende bemerkninger.

2 BAKGRUNN

Som nevnt i innledningen er det i dag et stort fokus på studentmobilitet i norsk utdanningssektor. Jeg vil i dette kapitlet se nærmere på målsettingene den norske regjeringen har knyttet til internasjonal studentmobilitet, og hvordan de begrunner hvorfor denne mobiliteten anses for å være så relevant. Videre vil jeg også se på hvilke effekter det har for studenter å reise ut, samt å gi en presentasjon av hvem som faktisk drar, hvorfor og hvordan de gjør det. Gjennomgående i hele kapitlet vil Stortingsmelding 7 (Meld. St.7 (2020-2021)), *En verden av muligheter*, være min hovedkilde. Dateringen er helt sentral da dette er den nyeste Stortingsmeldingen som omhandler internasjonal studentmobilitet, sammen med at den tar for seg deler av forskningsfeltet som er sentralt for mitt prosjekt.

2.1 Nasjonal målsetning

Internasjonal studentmobilitet står høyt på den politiske agendaen i Norge, og jeg vil med dette delkapitlet oppsummere de mest sentrale målsetningene regjeringen har fremmet knyttet til norsk studentmobilitet de siste årene.

2.1.1 Kvalitetsreformen

Kvalitetsreformen var en reform av høyere utdanning i Norge, og ble innført fra studieåret 2003/2004. Et viktig punkt i denne reformen var internasjonalisering, og da med tanke på studentutveksling. En kan også betrakte reformen som en videreføring av Bolognaerklæringen fra 1999, som hadde som målsetning å samkjøre utdanningsstrukturene i Europa på høyere utdannings nivå. Med et felles europeisk utdanningsmarked ville det være lettere å samarbeide og utveksle mellom europeiske land (Meld. St. 16 (2016-2017), s. 18). Gjennom Kvalitetsreformen fra 2003 vedtok Stortinget at alle studenter som ønsker det, skal kunne ha et studieopphold i utlandet som en del av sitt norske gradsstudium (Meld. St. 7 (2020-2021), s. 10). Nå var både grunnlaget for å kunne internasjonalisere høyere utdanning lagt, sammen med en tydelig målsetting knyttet til studieopphold i utlandet. I tillegg til Kvalitetsreformens målsetning, forpliktet også Norge seg gjennom Bolognaprosessene til at innen 2020 skulle 20 prosent av alle studenter som fullførte en grad, ha hatt et studie- eller praksisopphold i utlandet (Meld. St. 7 (2020-2021), s. 10). Denne målsetningen vet vi nå at ikke ble realisert, da en rapport fra DIKU, 2019 viser at andelen ligger på om lag 16 prosent (DIKU, 2019). Året 2020 er det for så vidt enda ikke kommet noen rapporter på, men det vil nok ikke være

feil å anta at korona pandemien har satt en stopper for at tallet har økt dette året. Samtidig kan det argumenteres for at målet ble nådd. Dersom en teller med de studenter som har tatt en hel grad i utlandet vil den samlede prosenter på utenlandsopphold ligge på rett over 20 prosent (DIKU, 2019). Uansett, i løpet av disse årene har regjeringen kommet med enda flere, og mer ambisiøse, målsetninger når det gjelder studentmobilitet i utlandet.

2.1.2 Kvalitetsmeldingen

I Stortingsmelding 16 (Meld. St. 16 (2016-2017)) blir det klart at internasjonalisering er en forutsetning for kvalitet i utdanningene. I denne meldingen, som også omtales som Kvalitetsmeldingen, kom regjeringen med en ny målsetting knyttet til studentmobilitet: *«På lengre sikt er ambisjonen at halvparten av dem som avlegger en grad i norsk høyere utdanning, skal ha et studieopphold i utlandet»* (Meld. St. 16 (2016-2017), s. 64). Per dags dato kan vi derav holde fast ved målsetningen om at halvparten av alle studenter skal ha et studieopphold i utlandet, noe det fremdeles er en lang vei fram mot. Da internasjonalisering skal være et middel for å styrke kvaliteten i høyere utdanning, blir det klart fra Kvalitetsmeldingen at alle studieprogrammer skal ha internasjonaliseringstiltak, hvor internasjonal studentmobilitet inngår (Meld. St. 16 (2016-2017), s. 103). I 2021 kom det en ny Stortingsmelding som belyser dette temaet, *En verden av muligheter. Internasjonal studentmobilitet i høyere utdanning* (Meld. St. 7 (2020-2021)). Det overordnede målet med stortingsmeldingen er å skape en kulturendring slik at ambisjonene for internasjonal mobilitet realiseres, og målsetningen om at halvparten av de som avlegger en grad i norsk høyere utdanning blir et faktum. Jeg vil med utgangspunkt i denne stortingsmeldingen se nærmere på hvilke begrunnelser regjeringen har for den ambisiøse målsettingen knyttet til internasjonal studentmobilitet.

2.2 Begrunnelser for internasjonal studentmobilitet

«Et studieopphold i utlandet vil bidra til å øke kvaliteten i norsk høyere utdanning og forskning og til den enkelte students egenutvikling, og det vil bidra til å utvikle samfunnet og øke Norges omstillingsevne og konkurransevne»

(Meld. St. 7 (2020-2021), s. 10).

Dette sitatet gir en god oppsummering på hvorfor studentmobilitet blir vektlagt i så stor grad som den gjør. Først og fremst handler det om kvalitet i norsk høyere utdanning og forskning, noe som er en av regjeringens viktigste prosjekter. Som det allerede ble frontet i Kvalitetsmeldingen er internasjonalisering og internasjonalt samarbeid nødvendig for å sikre og heve kvaliteten i norsk høyere utdanning (Meld. St. 7 (2020-2021), s. 9). Det argumenteres med at internasjonal eksponering både gir utdanningen og studentene verdifulle perspektiver som kan løfte utdanningskvaliteten. Den andre begrunnelsen omhandler den enkelte student egenutvikling. Da mitt forskningsprosjekt har som formål å undersøke utvalgte menneskers erfaringer knyttet til lengre utenlandsopphold, vil jeg se nærmere på hva som ligger i denne begrunnelsen i et eget delkapittel (se kapittel 2.3). Den tredje begrunnelsen handler om utviklingen av samfunnet. I tillegg til at de internasjonale perspektivene kan løfte utdanningskvaliteten, vil de også, ifølge Stortingsmelding 7 (Meld. St. 7 (2020-2021)) være nødvendige for å håndtere globale samfunnsutfordringer verden står ovenfor. Internasjonal erfaring og internasjonal kompetanse vil være grunnleggende for framtiden, og vil være med på å bedre Norges evne til å løse de utfordringer verdenssamfunnet møter. Eksempler på slike utfordringer kan være knyttet til klima, teknologi, demografi og demokrati. Da Norge har en stadig mer internasjonal karakter, vil slike perspektiver også støtte opp under utenrikspolitiske, utviklingspolitiske og næringspolitiske interesser. Internasjonal studentmobilitet vil gi det norske samfunnet både nettverk, kunnskap og kompetanser som vil bli enda viktigere i framtiden (Meld. St. 7 (2020-2021), s. 9). I tillegg framhever regjeringen at internasjonal studentmobilitet skal støtte opp under det liberale demokratiets verdier, og ved å bringe sammen unge mennesker kan det bygges broer over nasjonale spenninger som kan bidra til å utfordre antidemokratiske og fremmedfiendtlige krefter (Meld. St. 7 (2020-2021), s. 10). Det argumenteres for at fremtidens samfunnsborgere vil trenge nye ferdigheter i et samfunn som i økende grad er globalt, multikulturelt og digitalt.

Oppsummert kan man si at regjeringen har tre begrunnelser for vektleggingen av studentmobilitet; kvalitet på utdanningen, studenters egenutvikling og Norges utvikling mot et internasjonalisert samfunn. Jeg vil videre undersøke hva regjeringen legger i begrunnelsen knyttet til studenters egenutvikling (se kapittel 2.3), men først vil jeg gjøre rede for hva som regnes som studentmobilitet, og andre former for internasjonal mobilitet.

2.2.1 Hva regnes som studentmobilitet?

Det kan være vanskelig å orientere seg i feltet «internasjonal studentmobilitet», da det brukes mange ulike betegnelser på hva en slik mobilitet innebærer. Det snakkes om utveksling, helgradsstudenter, studieopphold, praksisopphold, studieturer og liknende. Som en konsekvens av oppmerksomheten rundt studentmobilitet, ble det derfor nødvendig å definere hva begrepet egentlig innebærer. Normen for semester mobilitet har vært opphold med en varighet på minst tre måneder. Bologna-prosessen brukte, og bruker i dag også denne varigheten knyttet til målsetningen om 20 prosent mobilitet (Meld. St. 7 (2020-2021), s. 53). Man kan altså finne et hovedskille i lengden på utenlandsoppholdet, hvor en lengde over tre måneder omtales som langtidsmobilitet, og under tre måneder blir betegnet som korttidsmobilitet.

For å kunne nå ambisjonen om at alle studenter som ønsker, skal ha mulighet til å gjennomføre et utenlandsopphold i løpet av studiene, har statlig finansiering og statlige godkjenningsordninger vært et viktig utdanningspolitisk virkemiddel. Utdanningsstøtte gjennom Lånekassen gjør det lettere for mange studenter å gjennomføre et utenlandsopphold (Meld. St. 7 (2020-2021), s. 31). I dag har finansieringsordninger minstekrav til lengde på mobilitetsopphold, hvor Lånekassen gir støtte til delstudier utenlands ned til fire ukers varighet (Meld. St. 7 (2020-2021), s. 54).

På bakgrunn av internasjonale føringer har utveksling blitt betegnet som et studentopphold med en varighet på minst tre måneder, og politisk sett har utveksling vært det studieoppholdet utenlands som har blitt prioritert høyest. Av de uteksaminerte studentene i 2019 hadde 16 prosent vært på en slik utveksling (Meld. St. 7 (2020-2021), s. 39), mens utenlandsopphold som med en varighet på mindre enn tre måneder, kun utgjorde 2,6 prosent (Meld. St. 7 (2020-2021), s. 54). Dette kan tyde på at korttidsmobilitet ikke er like høyt prioritert, og også mindre gjennomført. Dette kan synes rart da Studiebarometeret fra 2017 (Wiggen, 2019, s. 3) viser at disse studentene opplever like høyt faglig utbytte som studenter med langtidsmobilitet (Meld. St. 7 (2020-2021), s. 54). I tillegg til at korttidsmobilitet kan ha stor verdi i seg selv, kan det også være med på å påvirke til at studenter reiser ut på lengre opphold senere. De største hindrene for studentmobilitet som oppgis omhandler økonomisk belastning, det å være borte fra familie og venner, og tap av mulighet til å jobbe under studiene (Meld. St. 7 (2020-2021), s. 39). Kortere utenlandsopphold kan derav være mer passende, og lettere å gjennomføre for flere studenter. Det er sentralt å påpeke at både lengre og kortere former for internasjonal

mobilitet bidrar til å forbedre norsk høyere utdanning, hvor utbytte studentene får av korttidsmobilitet er stort, sammenlignet med å ikke reise i det hele (Meld. St. 7 (2020-2021), s. 54).

2.2.2 Andre former for internasjonal mobilitet

Målgruppen for de de overnevnte stortingsmeldingene og målsetningene knyttet til internasjonal studentmobilitet, er studenter i høyere utdanning. Til tross for denne avgrensningen er det viktig å påpeke at internasjonal mobilitet i andre former også kan være positivt, og igjen ha betydning for den videre mobiliteten. Som det kommer fram av Stortingsmelding 7 (Meld. St. 7 (2020-2021), s. 15) tyder alt på at internasjonal mobilitet tidligere i livet har betydning for hvor mobile studenter i høyere utdanning er, og det vil være et viktig virkemiddel også i grunnopplæringen. Eksempler på dette kan være mobilitet gjennom ungdomsarbeid, og i videregående opplæring, inkludert språkopplæring (Meld. St. 7 (2020-2021), s. 14). Kanskje det mest framtrædende er utveksling til et annet land, andre året på videregående: «*Andelen som har reist på utenlandsopphold i høyere utdanning med støtte fra Lånekassen, er tre ganger høyere blant personer som var på utveksling i vg2, enn blant norske studenter generelt*» (Meld. St. 7 (2020-2021), s. 15).

Det er gjort flere undersøkelser av Direktoratet for internasjonalisering og kvalitetsutvikling i høyere utdanning (Diku), av utbyttet videregående elever har av utvekslingsåret. I en undersøkelse fra 2019 (henvist i Meld. St. 7 (2020-2021), s. 15) ble både nye og tidligere utvekslings elever spurt om utbytte, hvor mer enn 80 prosent mener de har blitt flinkere i fremmedspråk, at de har blitt mer selvstendige, tryggere på seg selv, og fått en økt forståelse for andre kulturer. Det er verdt å merke at undersøkelsen finner at utbytte knyttet til sosiale ferdigheter, personlig utvikling, språkkunnskaper og økt forståelse for andre kulturer, er større enn det faglige utbyttet. Undersøkelsen tyder også på at utbyttet er langsiktig, og at flertallet opplever at utenlandsoppholdet har vært til nytte i videre studier (Meld. St. 7 (2020-2021), s. 15). Da utbyttet fra en slik mobilitet i stor grad er sammenfallende med utbytte i høyere utdanning, er det derfor aktuelt å også inkludere andre former for utenlandsopphold enn kun gjennom reiser i høyere utdanning i mitt forskningsprosjekt.

2.3 Effekter for studenter som reiser ut

Det finnes en rekke former for studentmobilitet som for eksempel utveksling, studieturer, feltarbeid og praksisopphold. Tidsaspektet ved utenlandsoppholdet, sammen med andre

faktorer, gjør det usikkert å si konkret hva ulike typer studentmobilitet fører til for studentene som reiser ut (Meld. St. 7 (2020-2021), s. 33). Jeg vil i dette delkapittelet ta utgangspunkt i Stortingsmelding 7 (Meld. St. 7 (2020-2021)), for å undersøke hvilken effekt det kan ha for studenter å gjennomføre et utenlandsopphold. Stortingsmeldingen belyser funn fra både norsk og internasjonal faglitteratur, og vil dermed gi et godt utgangspunkt for å si noe om utbyttet studentmobiliteten kan gi.

Regjeringen snakker om flere ulike typer effekter utenlandsopphold vil gi studenter som reiser ut. Den første effekten handler om kvaliteten på utdanningen, og læringsutbyttet. Nummer to omhandler jobbmuligheter og karrierevalg, og den siste effekten, som vil være det området mitt forskningsprosjekt dreier seg rundt, er personlig utvikling (Meld. St. 7 (2020-2021), s. 33). Denne sistnevnte effekten omhandler generelle egenskaper, personlig utvikling, og dannelse. Kunnskapsdepartementet forklarer at utenlandsopphold kan bidra til utviklingen av samarbeidsevner, språkkunnskaper, selvstendighet og kulturell bevissthet, i en større grad enn det studiet gjør. Det har derfor gjort det mulig for meg å samle inn data uavhengig av hvilken studieretning, eller form på utenlandsoppholdet, informantene har gjennomført. Som det også kommer fram av Stortingsmeldingen, kan disse personlige ferdighetene være relevante for, og ha verdi for, arbeidslivet (Meld. St. 7 (2020-2021), s. 33). Med det grunnlaget har et tema i intervjuene mine vært utenlandsoppholdenes påvirkning på karrierevalg.

2.3.1 Læringsutbytte

En viktig del av det særegne læringsutbyttet studenter kan få gjennom utenlandsopphold er nye perspektiver. En blir der presentert for andre faglige tilnærminger, undervisningsformer og faglig innhold enn hjemme, og disse kontrastene en møter i undervisning eller praksis, vil være med på å gi studentene nye faglige perspektiver på egne studier (Meld. St. 7 (2020-2021), s. 33). Selv om fagene eller praksisopphold ikke er identiske og tilsvarer studieprogrammet hjemme, er ikke dette et hinder for høy faglig relevans. Det må også påpekes at studentenes motivasjon for å reise ut ikke i hovedsak er på grunn av det faglige utbyttet, men i høyere grad den personlige utviklingen gjennom nye erfaringer. (Meld. St. 7 (2020-2021), s. 33). Av den grunn har ikke faglig utbytte vært et tema i mitt forskningsprosjekt.

2.3.2 Karrierevalg

Erasmus Impact Study fra 2014 og 2019, (Referert i Meld. St. 7 (2020-2021), s. 34) konkluderer med at utveksling styrker kandidatene på arbeidsmarkedet. Dette begrunnes ved at de studenter som reiser utenlands tilegner seg personlige ferdigheter som både verdsettes og etterspørres i arbeidslivet. De personlige ferdighetene som nevnes er evnen til problemløsning, initiativ, kreativitet, samarbeid og omstillingsevne. Som nevnt er verden i dag blitt tettere knyttet sammen, som også gjør næringslivet mer internasjonalt, og kravet om internasjonale perspektiver øker, noe som da studentmobilitet vil bidra til.

I tillegg til de ferdighetene som er av relevans for arbeidslivet, finner også studier at praksisopphold gjør studentene sikrere på karrierevalg. Det at studenter opplever å bli sikrere på valgene, fører igjen til mindre frafall fra studier, hvor også studentene blir mer strukturerte og målrettede mot studiet de velger (Meld. St. 7 (2020-2021), s. 34). Dette er selvklaart positivt for studenten selv, men også for utdanningssamfunnet som får motiverte studenter.

2.3.3 Personlig utvikling

Personlig utvikling, ferdigheter og egenskaper blir nevnt både i tilknytning til læringsutbyttet og karrierevalg, men er i seg selv også en sentral effekt et utenlandsopphold kan gi. En del av det å gjennomføre et lengre utenlandsopphold innebærer å tilpasse seg nye livs- og læringsmiljøer. I Stortingsmelding 7 (Meld. St. 7 (2020-2021), s. 35) kommer det fram at denne tilpasningsprosessen fremmer generelle ferdigheter og egenskaper som: evne til problemløsning, samarbeidsevner, selvtillit, toleranse og aksept for fremgangsmåter, beslutningsdyktighet, aktivt medborgerskap, og engasjement for politikk og samfunn. Alle disse ferdighetene og egenskapene er gode å ha i møte med livet generelt, som samfunnsborger og i karrieresammenheng. Et utenlandsopphold kan altså gi den som reiser mye verdifullt, for utenom oppholdet i seg selv.

Studier utenlands kan også bidra til større kulturell forståelse (Meld. St. 7 (2020-2021), s. 35). Dagens samfunn er som nevnt blitt stadig mer internasjonalsert, og behovet for kulturell forståelse blir viktigere både i arbeidslivet og i samfunnet ellers. Som vi kan se i det internasjonale nyhetsbildet opplever en del land at det politiske klimaet både har blitt mer polarisert og radikalisert. Interkulturell kompetanse, empati og verdier som står opp mot radikalisering vil være nødvendig for å få det samfunnet som ønskes. Det må også nevnes at Stortingsmeldingen påpeker at ikke alle som gjennomfører et utenlandsopphold automatisk

oppnår interkulturell kompetanse, med det avhenger av refleksjonsevnen. Hos noen studenter ligger denne evnen naturlig, og de er i stand til å reflektere over seg selv i møte med andre kulturer, mens andre vil ha behov for oppfølging som organisert for- og etterarbeid. Fordelen med organiserte utenlandsopphold, er jo nettopp denne muligheten til å sikre et godt for- og etterarbeid, som igjen kan bidra til å sikre at studentene oppnår interkulturell kompetanse. Det kommer også fram av Stortingsmeldingen at kompetansen er mulig å oppnå uten utenlandsopphold. Dagens Norge er i større grad en sammensatt befolkning, som derav gir muligheter til å få internasjonal og interkulturell erfaring uten å reise utenlands (Meld. St. 7 (2020-2021), s. 35). På samme tid kan man gjennomgående i denne Stortingsmeldingen, og de overnevnte målsetningene se at internasjonal studentmobilitet verdsettes høyt, og anses som et viktig virkemiddel for å skape utdanning av høy kvalitet.

2.4 Hvem drar på utveksling, hvorfor og hvordan?

En analyse av data fra Studentbarometeret 2017, gjennomført av Wiggen (2019), gir gode beskrivelser av dagens utvekslingssituasjon. Det blir klart hva som hemmer og hva som fremmer studentutveksling. Studentbarometeret er en solid datakilde da det er en nasjonal undersøkelse som går ut til studenter på 2. og 5. studieår ved alle høyskoler og universiteter. Undersøkelsen fra 2017 hadde en svardeltakelse på opp mot 50 prosent. Formålet med Studentbarometeret er å undersøke kvaliteten i utdanningen, og i undersøkelsen fra 2017 var internasjonalisering og studentutveksling et tema. I dette delkapittelet vil jeg legge fram sentrale funn fra analysen, som vil være med på å beskrive landskapet for mitt forskningsprosjekt, som inkluderer hvem som reiser, hvorfor de reiser, og hvordan de reiser.

I en undersøkelse fra 2009, gjennomført av Senter for internasjonalisering av utdanning (SIU) (henvist i Wiggen, 2019, s. 3), kom det fram at de mest mobile studentene hadde foreldre med høy utdanning, i tillegg til studenter som hadde gjennomført andre utenlandsopphold tidligere. Undersøkelsen fant også at kvinner var mer mobile enn menn, og yngre var mer mobile enn eldre. De viktigste faktorene som motiverte studenter til å studere i utlandet var personlig utvikling, og å bli kjent med andre land og kulturer. Vi kan med det se at det eksisterer en oppfatning blant studenter om at utenlandsopphold vil gi personlig utvikling, noe som er et sentralt tema for mitt forskningsprosjekt. Andre motivasjonsfaktorer var muligheter for å lære språk og muligheter for en internasjonal karriere. Det største hinderet var derimot personlige faktorer som hensyn til familie og venner, eller at en ikke var motivert for det. I tillegg ble

økonomisk belastning nevnt som en sentral barriere for utveksling (Wiggen, 2019, s. 3-4). I denne oppgaven vil jeg for så vidt ikke ha fokus på gruppen som ikke reiser, men de som faktisk gjør det, for så å undersøke deres erfaringer knyttet til utenlandsopphold.

Studentbarometeret fra 2017 viser at de som har vært på utenlandsopphold rapporterer om positive erfaringer, og opplever god læring utover det faglige. Flere peker også på at utvekslingen gav økt motivasjon for studiene. Av alle som fullførte en grad i Norge i 2017, hadde 15,5 prosent vært på utvekslingsopphold (Tilstandsrapport for høyere utdanning 2018, Kunnskapsdepartementet, henvist i Wiggen, 2019, s. 1). I Studiebarometeret 2017 var det til sammen nesten 27 000 studenter som svarte på spørsmål om studentutveksling. Et stort flertall av deltakerne (84 prosent) hadde ikke vært på noen form for utenlandsopphold. Av de som hadde reist, var 7 prosent gjennom studentutveksling, og 9 prosent gjennom andre former for utenlandsopphold som feltarbeid, kurs, konferanse, studietur, praksisopphold, og annet type opphold. Ut i fra fritekst-svarene ble det klart at «annet type opphold» i stor grad dreier seg om studenter som har tatt en hel grad i utlandet. Det eksisterer et stort mangfold av typer utenlandsreiser, og min oppgave gjenspeiler dette, hvor intervjuinformantene har erfaringer fra studentutveksling, helgradsstudier, studieturer, praksisopphold, og feltarbeid i utlandet.

3 TEORI

Verdens land blir stadig mer gjensidig avhengig av hverandre, og behovet for godt samarbeid på tvers av landegrensener er i dag blitt viktigere. Det er i denne sammenheng at etterspørselen etter global kompetanse kommer inn, slik at en kan samarbeide effektivt med andre mennesker som lever i ulike kulturer. For å få til dette må en forstå hvordan en kan lære å tilegne seg en slik kompetanse. En av de som har forsket på dette er Edward W. Taylor (1994), hvor han undersøkte hvordan studenter utvikler interkulturell kompetanse. Hans forskning viste at når studenter må leve i en fremmed kultur, vil man gjennom kultursjokk og samarbeid med mennesker fra andre kulturer, øke den interkulturelle kompetansen. Taylor peker også på at det er enklere å øke den interkulturelle kompetansen når det er stor avstand mellom studentens kultur og vertskulturen, enn det er gjennom teoretiske studier (Wikan et al., 2017, s. 222). Taylors forskning er nødvendigvis ikke en fasit på hvordan utfallet av et kulturmøte vil være, og jeg vil videre i dette kapitlet presentere andre teorier på hvordan slike utbytter av utenlandsopphold kan se ut. I dette kapitlet skal jeg presentere forskning og teori som skal fungere som grunnlag for analyse og drøfting av mitt datamateriale. Jeg vil starte med å presentere begreper som er sentrale for mitt forskningsprosjekt, for så å belyse relevant forskning på feltet knyttet til utbytte av lengre utenlandsopphold.

3.1 Sentrale begreper

Allerede i innledning- og bakgrunns kapitlet er det flere begreper som brukes når en snakker om utbytte knyttet til lengre utenlandsopphold. Kultur er et sentralt element i mitt forskningsprosjekt, og jeg vil derfor i dette delkapitlet både undersøke kulturbegrepet og andre forhold hvor kultur er relevant. Som nevnt over er også interkulturell kompetanse et viktig anliggende i min forskning, og begrepet vil derfor få en naturlig plass i dette delkapitlet. De begrepene som er sentrale for mitt forskningsprosjekt vil komme fram gjennom dette teorikapitlet.

3.1.1 Kultur – hvordan forstå begrepet?

Som en følge av et lengre utenlandsopphold vil møtet med en ny kultur være uunngåelig, og kulturmøtet i seg selv vil være sentralt for opplevelsene fra utenlandsoppholdet. For å forstå hva kultur er kan man benytte isfjellmodellen (Weaver 1993, henvisning til Salole, 2018, s. 66) hvor toppen av isfjellet er den delen av kulturen en kan se, kulturuttrykk, mens den delen av

isfjellet som ligger under overflaten er mye større, og kan symbolisere kulturens innholdsdel. Kulturuttrykk, den delen vi ser, hører og smaker uttrykkes for eksempel gjennom språk, skikker, tradisjoner, musikk, klesstil og matvaner. Denne delen viser oss hva vi gjør og hvordan vi gjør det. Den skjulte delen gjør det derimot mulig å forstå og forklare hvorfor vi gjør det vi gjør. Eksempler på hva som ligger i kulturens innholdsdel er verdenssyn, verdier, normer, religion, idealer, geografiske forhold og historie (Salole, 2018, s. 66-67). For å forstå kultur er det altså nødvendig å være bevisst hele isfjellet, ikke kun den minste delen som er synlig for oss.

Kultur er generelt et komplisert begrep å definere, da det finnes mange definisjoner og bruksområder som avhenger av hva en vektlegger, og hvordan man forstår begrepet. En kan skimte et hovedskille mellom beskrivende kulturbegrep og dynamisk kulturbegrep. Med en beskrivende kulturforståelse i grunn definerer Professor Hylland Eriksen kultur slik: «de ferdigheter, oppfatninger og væremåter som personer har tilegnet seg som medlemmer av et samfunn» (2010, s. 15). Denne definisjonen legger vekt på at kultur er historisk forankret, hvor tradisjon og det man har lært i samfunnet danner grunnlaget for kulturen en har. Det beskrivende kulturbegrepet har så blitt kritisert på grunnlag av dagens globaliserte verden, hvor mennesker lever og samhandler på tvers av store avstander. Det argumenteres for at kultur ikke kan avgrenses til noe man har, eller ikke har, men at det i større grad er en blandingspakke, en kulturell blandingspakke (Dahl, 2013, s. 39). Dersom man betrakter kultur i et dynamisk perspektiv er kultur ikke noe noen mennesker har, men noe mennesker skaper i møte med andre mennesker. Dahl (2013, s. 42) definerer kultur fra et dynamisk perspektiv på denne måten: «Med en dynamisk kulturforståelse er kultur ikke noe et menneske har, men noe posisjonerte individer gjør gjeldende i det sosiale spillet ovenfor andre mennesker». Det dynamiske kulturbegrepet legger vekt på hvordan vi til enhver tid fortolker de situasjoner vi kommer opp i, og hvordan vi deretter velger å handle.

Oppsummert søker det beskrivende kulturbegrepet å finne fellestrekk mellom grupper med samme kulturelle bakgrunn, hvor en primært forsøker å forklare personers handlinger ut fra deres kultur. Til forskjell viser det dynamiske kulturbegrepet at kultur skapes mellom mennesker i samhandling. Dahl (2013, s. 35) argumenterer for at vi i praksis trenger begge innfallsvinklene, hvor de utfyller hverandre i større grad enn den teoretiske motsetningen. I dette forskningsprosjektet vil det ofte være nyttig å benytte en beskrivende kulturforståelse, for å markere det faktum at utenlandsopphold bidrar til at to ulike kulturer møtes, samtidig

som det dynamiske aspektet vil være relevant for å undersøke hva som skjer i et slikt kulturmøte. Jeg vil derfor legge Salole's (2018) forståelse av kultur til grunn, som både vektlegger en beskrivende kulturforståelse, samtidig som den åpner opp for dynamiske aspekter. Lill Salole beskriver kultur som en sekkebetegnelse på hvordan mennesker tolker, forstår og organiserer verden rundt seg, og forstår kultur som et sett med verdenssyn, verdier, idealer, normer og uttrykk som skapes, deles og vedlikeholdes av mennesker i et samfunn (Salole, 2018, s. 65). Kulturen, altså et bestemt sett med meninger, verdier, forestillinger, idealer og normer overføres, utvikles og blir også forkastet fra en generasjon til den neste generasjon (Salole, 2018, s. 46).

3.1.2 Kulturmøte

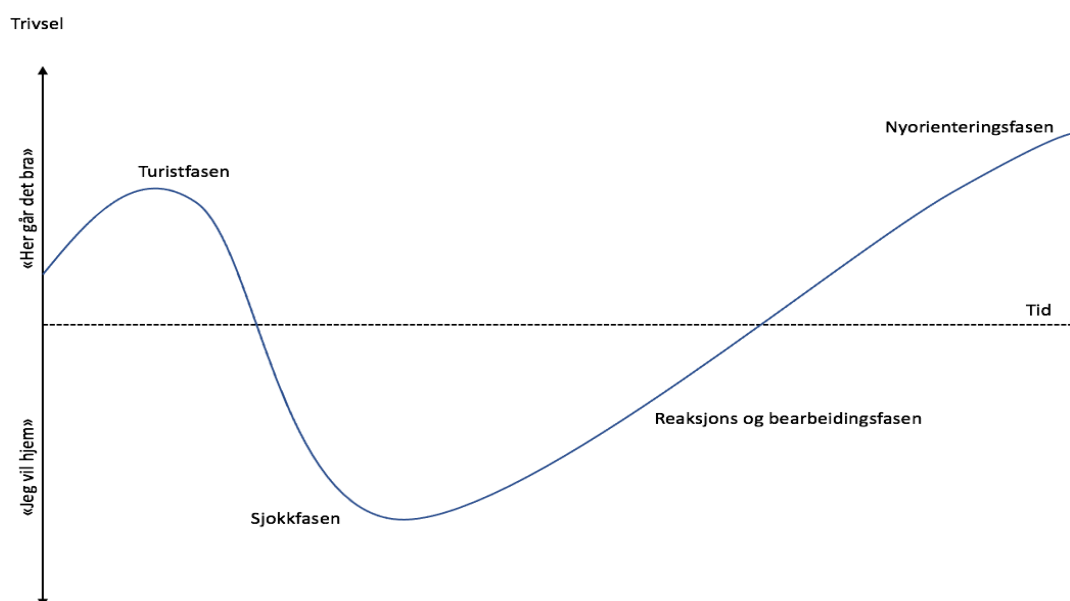
Mitt forskningsprosjekt tar utgangspunkt i at mennesker fra en kultur reiser og opplever et annet land, og derav en annen kultur enn ens egen. I denne sammenheng brukes altså en beskrivende forståelse av kulturbegrepet. På samme tid er jeg opptatt av å undersøke hva som skjer i dette møte, og åpner derfor opp for en dynamisk forståelse av kultur. Som Bergersen påpeker (2017, s. 15) kan møtet med andre mennesker føre til ny forståelse og innsikt som igjen kan gi en utvidet forståelsesramme, som igjen kan føre til endringer i egne verdier og normer. Ved å gjennomføre et lengre utenlandsopphold vil en trolig møte mennesker som er ulike en selv, i større grad enn de man møter i samfunnet hjemme, altså et kulturmøte, som potensielt kan medføre endringer hos en selv.

Mennesker som oppsøker nye impulser og som møter personer som er ulike dem selv, kan bli utfordret på det de selv mener er riktig og naturlig (Bergersen, 2017, s. 17). Slike utfordringer kan føre til en mer dynamisk og raskere endring av ens egne verdier, normer og førforståelse, altså det som betegnes som viktige deler av egen kultur. Dette kan skje både bevisst og ubevisst. I møtet med en annen kultur kan kontrastene til egen kultur skjerpe bevisstheten om hva vi tar for gitt, og hvilke verdier vi selv legger til grunn for de handlingene vi gjør (Bergersen, 2017, s. 61). Med det kan det tenkes at kulturmøter bygger opp en global bevissthet. Global bevissthet er også et begrep som brukes på flere måter, og tillegges ulikt innhold. I noen sammenhenger brukes begrepet for å beskrive bevisstheten om kunnskap om verden utenfor Norge, som kan handle om å forstå hva som driver store globale prosesser, og hvilke konsekvenser dette får lokalt. I andre sammenhenger kan global bevissthet innebære en interesse eller et engasjement for globale spørsmål (Wikan et al., 2017, s. 220). Dersom formålet er å si noe om global bevissthet på et mer personlig plan, brukes ofte begrepet

kulturell sensitivitet, som i større grad beskriver evnen til å oppfatte og erfare kulturelle forskjeller (Wikan et al., 2017, s. 221). Bevissthet og sensitivitet er igjen to begreper som henger tett sammen og som også brukes om hverandre. Begge sier noe om at man legger merke til, og klarer å vise hensyn i ulike kulturelle situasjoner. I denne oppgaven vil jeg bruke begrepet global bevissthet, både om den personlige, og den mer samfunnsrettede bevisstheten. Oppsummert kan et kulturmøte utvide forståelsesrammene til menneskene som møtes, som igjen kan føre til økt global bevissthet, hvor en blir bevisst verdier en tidligere tok for gitt, og betrakter verden på en annen måte enn før.

3.1.3 Kultursjokk, og omvendt kultursjokk

Opplevelsen av å være fremmed er for mange en del av det å gjennomføre et lengre utenlandsopphold. Denne opplevelsen kan man også få ved å starte i en ny jobb, eller flytte til en annen del av landet, og er en naturlig konsekvens når omgivelsene en er vant med endres. Å flytte til utlandet for en periode kan gi følelsen av at en mister fotfeste. Som Dahl (2013, s. 208) påpeker vil ikke alle oppleve dette like dramatisk, men for mange vil det være aktuelt å oppleve det som kalles et kultursjokk. De kulturelle rammene du har med deg fra hjemlandet stemmer ikke i det nye territoriet, og det du tidligere har erfart som naturlig og selvfølgelig er ikke lengre det. For å beskrive denne prosessen med å være ny et sted, kan man bruke U-kurven, en trivsels-kurve, som inneholder fire faser (Obergh 1960, henvist i Dahl, 2013, s. 209). Videre vil jeg kort forklare disse fire fasene med utgangspunkt i Dahls beskrivelse av hva som ligger i hver av fasene (2013, s. 210-212).

Figur 3. 1: Tilpasningskurve (Dahl, 2013, s. 209)

Den første fasen omtales som turistfasen. Her oppleves det nye som interessant og spennende. I forkant har man gjerne gledet seg til å reise og oppleve noe nytt. Dersom man reiser hjem mens man fortsatt er i denne fasen vil man sitte igjen med flere nye inntrykk og reiser hjem med begeistring. Dersom man blir lengre i de nye omgivelsene kan man snakke om en sjokkfase. Denne fasen kjennetegnes ved at trivselen raser nedover og ønsket og savnet etter å dra hjem blir større. En kan kjenne på negative følelser, og den mest framtrædende er følelsen av at ingenting er normalt. En kan oppleve å ikke mestre situasjonen, noe en ikke hadde sett for seg i forrige fase. Språket kan være en vanskelig barriere som særlig kan bli utfordret i denne fasen, som eksempel på enda en ting en ikke mestrer. Negative stereotypier en har hørt om kan bli bekreftet, spesielt dersom en sammenlikner det med hvordan en gjør det hjemme. Generelt er omgivelsene fremmede, noe som ikke lengre føles spennende, men i større grad både skummelt og vanskelig. Etter en tid kommer man gradvis over i den neste fasen; reaksjons og bearbeidingsfasen. Denne fasen kjennetegnes ved at man begynner å mestre, det kan handle om å mestre språk, skikker, matvaner og ikke minst; større kjennskap til menneskene som lever her. Med enda lengre tid kan en komme over i den siste fasen, nyorienteringsfasen. Her har man tatt innover seg alle forandringene og konsekvensene av å leve i ukjente omgivelser og forsøker å gjøre det beste ut av det. Tilpasning er kanskje ordet som best beskriver denne fasen. Gradvis tilegner vi oss kunnskap som kan føre til ny forståelse av omgivelsene rundt, og en får tilbake en form for kontroll over eget liv. En setter pris på de nye erfaringene og opplevelsene, og opplever at det går bra, og man kan i større grad føle seg beriket og privilegert (Dahl, 2013, s. 211).

Hvor lenge man er i hver av fasene vil være individuelt, og alle vil heller ikke passe inn i modellen, hvor tidligere erfaringer og personlighet vil være avgjørende. For noen vil kultursjokket bli for stort til å takle, og ser hjemreise som eneste mulighet. Modellen gir oss et bilde på hvordan trivselen i ukjente omgivelser kan utarte seg, men det er ikke en fasit på hvordan alle vil oppleve det. Videre er det interessant å se hva som skjer når en først kommer hjem. Som Dahl (2013, s. 212) sier vil også de aller fleste oppleve et nytt kultursjokk ved hjemkomst, kalt et omvendt kultursjokk. Man er gjerne ikke forberedt på at det også kreves tilpasning når man kommer hjem, da man forventer å komme tilbake til noe som er kjent. Ting hjemme kan ha forandret seg, og mange opplever at folk ikke er interessert i å høre om de nye opplevelsene fra det ukjente landet. For mange kan dette bli et stort sjokk, da en selv opplever at erfaringene fra utenlandsoppholdet er noe av det mest verdifulle en har opplevd.

Gjennom oppholdet kan man også selv ha forandret seg, hvor de nye erfaringene gjør at man ser ting i «hjemmekulturen» med nye øyne. Som Dahl påpeker kan man ha fått større toleranse for forskjeller og motsetninger, en har lært at ting kan gjøres på andre måter som igjen åpner opp for andre løsninger (Dahl, 2013, s. 212). Man må altså gjennom en omstillingsfase også når man kommer hjem til kjente omgivelser. Det er viktig å være bevisst disse tilpasningsproblemene, både når man reiser ut og kommer hjem. Dersom man er forberedt på dette, vil det være lettere å håndtere utfordringene på en god måte. Videre i dette kapitlet skal jeg se mer på den teoretiske rammen for min forskning hvor jeg vil gå i dybden på begrepet interkulturell kompetanse og ulike teoretikers forskning knyttet til hva som skjer i et kulturmøte.

3.1.4 Interkulturell kompetanse

Som nevnt i forrige kapittel er deler av regjeringens formål med å sende studenter ut, at de på bakgrunn av internasjonal erfaring skal utvikle interkulturell kompetanse. Generelt kan man si at interkulturell kompetanse er evnen til å kommunisere effektivt i tverrkulturelle situasjoner, hvor en klarer å forholde seg riktig og hensiktsmessig i flere ulike kulturelle sammenhenger (Bennett & Bennett, 2004, s. 149). Begrepet interkulturell kompetanse blir av Ane Bergersen (2017, s. 151) beskrevet som danning og utvidelse av egen forståelseshorisont, og består av tre ulike komponenter; forståelse, bevissthet og kommunikasjon. Videre vil jeg se nærmere på hver av komponentene, da alle er nødvendige for å utvide den interkulturelle kompetansen. Bergersen (2017) bruker i hovedsak begrepet tverrkulturell kompetanse, men begrepene interkulturell og tverrkulturell brukes ofte om hverandre, hvor begge ønsker å si noe idealtypisk en kan forvente i møte med mennesker fra en bestemt kultur. Et skille er at begrepet interkulturell forstås på et mer praktisk individnivå, mens tverrkulturell er mer teoretisk og samfunnsanalytisk, og omfavner gjerne mer enn interkulturell (Bergersen, 2017, s. 165). Jeg vil med fordel i min oppgave benytte meg av begrepet interkulturell kompetanse, men vil inkludere teori fra begge begrepene, som for eksempel gjennom forskningen til Ane Bergersen.

Forståelse

Som nevnt er interkulturell kompetanse et sammensatt begrep, som inkluderer flere kompetanser i ett. Den første kompetansen omhandler forståelse, og mer spesifikt flerkulturell forståelse. Flerkulturell forståelse innebærer at en har forståelse for egen og andres kulturelle erfaringer, som normer, verdier, og førforståelse, som igjen gir grunnlaget for hvordan man

forstår verden rundt seg. Mennesker forstår og tolker virkeligheten med utgangspunkt i egne erfaringer og sosialisering hvor en tar med seg denne forståelsen i samhandling med andre (Bergersen, 2017 s. 31). Forståelsen må begynne med å se sin egen forståelseshorisont, for å forstå at en selv er bærer av verdier og antakelser som ikke er universelle, og som vil påvirke møtet med andre mennesker (Bergersen, 2017, s. 232). I tillegg til å ha forståelse for at alle mennesker har egne måter å forstå virkeligheten på, må en være dette bevisst for å kunne øke den interkulturelle kompetansen.

Bevissthet

Den andre kompetansen dreier seg om bevissthet. Interkulturell bevissthet handler om å forstå betydningen flerkulturell forståelse har i møte med andre. Sagt på en annen måte må en i tillegg til å forstå at mennesker har ulike forståelseshorisonter og verdensbilder, også være bevisst på den betydningen det kan ha i samhandling med andre mennesker. Bergersen (2017, s. 232) beskriver forståelseshorisonter som vårt verdensbilde, alt vi tar for gitt og rammene som omgir vår forståelse av verden. Om man ikke forstår at den vi samhandler med, handler ut i fra sin egen forståelseshorisont, er det egen sosial virkelighet som er for snever.

«Tilstrekkelig tid og evne til å lytte er spesielt viktig i tverrkulturell bevissthet for å oppnå en god dialog og få innblikk i både vår egen og den andres forståelseshorisont» (Bergersen, 2017, s. 232).

Kommunikasjon

Den tredje kompetansen handler om kommunikasjon, hvor evnen til å forstå en situasjon, hvem man kommuniserer med, og hvordan en er i slike møter med andre har stor betydning for den interkulturell kommunikasjonen (Bergersen, 2017, s. 151). Det eksisterer mye forskning på interkulturell kommunikasjon, og mange bruker også dette begrepet for å snakke om interkulturell kompetanse, med god grunn da kommunikasjon er en sentral del av begrepet. Professor Øyvind Dahl gir i boken *Møte mellom mennesker* (2013) en innføring i interkulturell kommunikasjon. Han gir begrepet mening ut i fra hvilke tilnærminger til kulturforståelse en legger til grunn. Med utgangspunkt i en beskrivende kulturforståelse definerer han interkulturell kommunikasjon slik: *«en prosess som innebærer utveksling og fortolkning av tegn og meldinger mellom mennesker som representerer ulike kulturelle fellesskap»* (Dahl, 2013, s. 85). Med en beskrivende kulturforståelse regnes kulturell bakgrunn som noe essensielt, hvor kulturelle fellestrekk som verdier og normer ligger til

grunn for definisjonen, og en kan forenklet si at interkulturell kommunikasjon er en kommunikasjon mellom mennesker med ulik kulturell bakgrunn (Dahl, 2013, s. 84).

En utfordring med denne tilnærmingen kan være at kulturell bakgrunn vektlegges for mye, og stereotype forestillinger om hvordan denne gruppen mennesker er, kan hemme kommunikasjonen. Hvis man derimot legger en dynamisk tilnærming til kulturforståelse i bunn, vil man i større grad være opptatt av hvilke egenskaper, normer og verdier aktørene gjør gjeldende i et konkret kulturmøte. Med denne tilnærmingen blir ikke kultur sett på som noe du har, men noe man gjør, og kulturen skapes mellom menneskene når de kommuniserer. Dahl har med en dynamisk kulturforståelse definert interkulturell forståelse slik: *«en prosess som innebærer å utveksle og fortolke tegn og meldinger mellom mennesker som oppfatter seg selv som representant for kulturelle fellesskap så forskjellig at deres tilskrivning av meninger påvirkes»* (Dahl, 2013, 87). Det er interessant å ha begge tilnærmingene til kulturforståelse i grunn når en skal prøve å forstå og tolke kommunikasjonen mellom mennesker. Men det er et poeng, både i mitt forskningsprosjekt og i regjeringens ambisjoner knyttet til internasjonal mobilitet, at den internasjonale erfaringen fra samhandling med andre kulturer skal gi et utbytte hos aktørene, en interkulturell kompetanse. Det er nettopp på det grunnlag at ulike kulturelle fellesskap møtes, hvor en tenker at den kulturelle bakgrunnen er essensiell for kulturmøtet, og legger ved det en beskrivende kulturforståelse til grunn. I denne oppgaven vil det altså være hensiktsmessig å beskrive interkulturell kommunikasjon med definisjonen fra et beskrivende kulturforståelses perspektiv.

Oppsummert innebærer interkulturell kompetanse evnen til å kommunisere hensiktsmessig og passende i en gitt situasjon overfor mennesker med andre forståelseshorisonter. Det kreves både kunnskap, passende atferd og moralske holdninger for å kunne samhandle godt på tvers av kulturelle barrierer. Ifølge Dahl (2013, s. 294) er nøkkelen til god kommunikasjon tillit, hvor vi gjennom tillit utleverer oss selv, og åpner opp for å ta imot den andres tillit. Kritisk refleksjon og danning er kjernen i interkulturell kompetanse, og det kreves kontinuerlig bevisstgjøring av verdier, normer og forståelseshorisonter for å øke den interkulturelle kompetansen.

3.2 Transformativ læringsteori

Regjeringen har høye målsetninger knyttet til internasjonal studentmobilitet. En av grunnene til dette, er at den som reiser skal sitte igjen med et læringsutbytte etter oppholdet. I denne

sammenheng kan transformativ læringsteori ses på som sentral. Jack Mezirow er kjent som grunnleggeren av begrepet transformativ læring. Dette er en læringsteori med fokus på hvordan voksne mennesker lærer, som han argumenterer skiller seg fra hvordan en som barn tilegner seg kunnskap (Mezirow, 1997, s. 5). Da målgruppen for regjeringens ambisjoner er studenter, altså unge voksne, vil det være relevant å se nærmere på innholdet i Mezirows læringsteori.

Den grunnleggende antagelsen i transformativ læring er at den lærende, i møte med ny kunnskap eller ukjente situasjoner, vil søke mening gjennom å tolke det nye opp mot egne erfaringer (Mezirow, 1997). Transformativ læring er prosessen med å skape endring i egne referanserammer. Som voksen har man opparbeidet seg en «kropp av erfaringer»: assosiasjoner, konsepter, verdier, følelser og betingede responser – altså referanserammer som definerer egen livsverden. Rammene av referanser er strukturene som vi forstår våre opplevelser gjennom. De former og avgrensner forventninger, oppfatninger og følelser selektivt.

Teorien prøver å forklare hvordan individets forventninger, innrammet innenfor kulturelle antagelser og egen referanseramme, direkte påvirker nye erfaringer. Når individ opplever noe som ikke kan assimileres med egne erfaringer, finnes det to utfall: opplevelsen avvises, eller den vil endre perspektivet til å imøtekomme den nye opplevelsen (Mezirow, 1997, s. 5). Som mennesker har vi en tendens til å avvise de ideer som ikke passer til våre referanserammer, og merker dem som uverdige; avvik, tull, irrelevant, rart eller feil (Mezirow, 1997, s. 5). Den transformative læringsteorien, er opptatt av hva som skjer når menneskers referanserammer utfordres. Ut i fra dette kan en forstå at transformativ læring oppstår i det en inntar nye perspektiver.

Ifølge Mezirow, beveger voksne mennesker seg mot en referanseramme som er mer inkluderende, selvreflekterende og integrerer nye erfaringer, når omstendighetene tillater det. Han peker på at erfaringer i en annen kultur enn ens egen, kan resultere i at en kritisk reflekterer over egne misoppfatninger av den andre kulturen. Dette kan være med på å endre oppfatningen av kulturen, og kan igjen føre til at man blir mer tolerant overfor dem. Han påpeker også at dersom dette skjer igjen og igjen med mennesker ulike en selv, kan det føre til transformativ læring. Ved å bli bevisst og kritisk reflektere over hvordan en oppfatter andre mennesker kan det endre perspektivene som videre vil styre referanserammene våre

(Mezirow, 1997, s. 7). Dette skjer når vi prøver å forstå de handlingene som ikke fungerte slik vi forventet. Vi kan prøve å se situasjonen fra en annen persons synsvinkel, for så å tilpasse det (Mezirow, 1997, s. 6). Refleksjon er altså helt avgjørende for den transformativ læringen, da Mezirow påpeker at læring skjer ved å analysere erfaringer sammen med andre, for så å komme fram til en felles forståelse som vil danne nye argumenter. Referanserammene endres gjennom kritisk refleksjon av våre tolkninger (Mezirow, 1997, s. 7). Gjennom internasjonal studentmobilitet vil de som reiser ut møte på nye situasjoner som kan utfordre egne referanserammer. Av den grunn kan det tenkes at transformativ læring lettere kan skje ved å oppsøke mennesker og kulturer ulike fra en selv, noe et utenlandsopphold i stor grad bidrar med.

Oppsummert handler transformativ læring om å endre sine perspektiver og referanserammer, og det er et nyttig rammeverk for å forstå hva som må til for å oppnå dette. Læringsprosessen tar utgangspunkt i det man har erfart tidligere, for så å bruke det til å tolke nye situasjoner. I møte med ny kunnskap eller ukjente situasjoner vil en prøve å søke mening gjennom å tolke det nye med å relatere det til egne erfaringer. Mezirow ser på kritisk refleksjon som helt avgjørende, og uten at det finner sted, vil ikke transformativ læring skje. I analysen av mitt datamateriale vil jeg benytte meg av denne teorien for å undersøke om mine informanter har gjennomgått en transformativ læring som følge av utenlandsoppholdet.

3.3 Utvikling av interkulturell sensitivitet

The Developmental Model of Intercultural Sensitivity (DMIS) ble utviklet av Milton J. Bennett (1993), som et rammeverk for å forklare hvordan mennesker opplever, konstruerer og tilpasser seg kulturelle forskjeller.

Interkulturell sensitivitet henger tett sammen med begrepet interkulturell kompetanse. Bennett & Bennett (2004, s. 149) definerer begrepet som et sett med ferdigheter, og kan betraktes som et utvidet oppførsels-repertoar. Dette repertoaret inkluderer atferd som er passende i egen kultur, men som heller ikke utelukker andre alternativer som kan være mer passende i en annen kultur. Ferdighetene som inngår i begrepet er blant annet interkulturell kommunikasjon, bevisstheten om å samhandle i en kulturell sammenheng, kunnskap om egen kultur (kulturell selvbevissthet), og en forståelse av hvordan man kan bruke kulturelle stereotypier uten å generalisere. Bennett & Bennett påpeker også viktigheten av holdninger

som nysgjerrighet og toleranse, som vil fungere som motivasjonen for å oppsøke kulturelle forskjeller (2004, s. 149). Denne definisjon av interkulturell kompetanse sammenfaller med presentasjonen av begrepet i kapittel 4.1.4. Interkulturell sensitivitet omhandler på sin side evnen til å oppfatte og erfare kulturelle forskjeller, og er derfor avgjørende for den interkulturelle kompetansen.

Basert på teori, og gjennom hans observasjoner av interkulturell tilpassing, identifiserte Bennett (1993) seks stadier han mener mennesker går gjennom for å utvikle og øke den interkulturelle kompetansen (Bennett & Bennett, 2004, s. 152). Den underliggende antakelsen er at når en person opplever kulturelle forskjeller, vil en bli mer sofistikert, og kompetansen knyttet til interkulturelle relasjoner øker.

DMIS-Modellen er mye anvendt, og er blant de mest kjente rammeverkene for å måle aspekter ved interkulturell sensitivitet. Sammen med DMIS benyttes også «The Intercultural Development Inventory» (IDI), et instrument som er designet for å identifisere utviklingsstadiet respondenten befinner seg i (Hammer & Bennett, 2002). IDI består av 50 påstander, hvor respondentenes svar skal tilsi hvilket trinn i DMIS-modellen de befinner seg på, og kan derfor brukes som et måleinstrument for å undersøke hvor i modellen deltakere befinner seg, både før og etter et lengre utenlandsopphold. På denne måten kan man undersøke om det har skjedd endringer etter gjennomført utenlandsopphold, altså i møte med kulturelle forskjeller.

Milton J. Bennett gjennomførte sin studie og sine observasjoner på studenter som reiste ut på lengre utenlandsopphold, med en varighet på både måneder og år, blant annet gjennom studieturer, utveksling og andre studieprogrammer (Bennett & Bennett, 2004, s. 152). Forskningens hans, og DMIS-modellen er på det grunnlag svært aktuell for mitt forskningsprosjekt. Studenter som reiser ut vil høyst sannsynlig møte på kulturelle forskjeller i destinasjonslandet de reiser til, og jeg vil derfor se nærmere på Bennetts modell, og gi en beskrivelse av hva modellen innebærer.

3.3.1 The Developmental Model of Intercultural Sensitivity (DMIS)

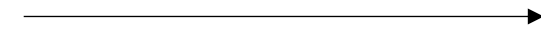
Modellen består av seks steg som beskriver den økende sensitiviteten til kulturelle forskjeller (Bennett & Bennett, 2004, s. 152). Det må påpekes at DMIS er ikke en modell for forandringer av holdninger og oppførsel, men en modell som viser utviklingen av kognitive

strukturer (Bennett & Bennett, 2004, s. 152). DMIS-modellen går ut fra antakelsen om at individer følger en forutsigbar vei ettersom de får opplevelser med forskjellige kulturer, og beveger seg gjennom steg av økende sensitivitet til kulturelle forskjeller.

Utvikling av interkulturell sensitivitet

Opplevelser av ulikheter/forskjeller

Modellen består som nevnt av seks ulike steg, men kan forenklet også deles inn i to, i etnosentriske stadier og etnorelative stadier. De tre første stegene er **etnosentriske**, som tilsier at ens egen kultur oppleves som sentral, og legger grunnlaget for egen virkelighet (Bennett & Bennett, 2004, s. 152). Generelt kan de etnosentriske stadiene bli sett på som måter å unngå kulturelle forskjeller, enten gjennom å benekte at kulturelle forskjeller eksisterer, eller ved å heve forsvar mot det, eller ved å minimere viktigheten av forskjeller. De tre neste stegene er **etnorelative**, som tilsier at ens egen kultur oppleves i sammenheng med andre kulturer (Bennett & Bennett, 2004, s. 153). I de etnorelative stadiene må alle utsagn, handlinger og fenomener forstås i samsvar med en kontekst og sammenheng. Videre vil jeg kort beskrive hva som ligger i hvert av stegene i modellen.

Bennetts modell for utvikling av interkulturell sensitivitet					
Etnosentriske stadier			Etnorelative stadier		
Fornektelse	Forsvar	Minimalisering	Aksept	Tilpasning	Integrasjon

Figur 3. 1: Utvikling av interkulturell sensitivitet (Bennett & Bennett, 2004, s. 153)

Fornektelse: Det første steget i DMIS-modellen er fornektelse. På dette trinnet er en tendens at en unngår å legge merke til kulturelle forskjeller, og betrakter egen kultur som den eneste ekte. Innenfor dette steget antar man at andre kulturer ikke blir diskriminert, eller at de er konstruert på vage måter. Som et resultat av denne tanken blir ikke kulturelle forskjeller erfart i det hele tatt, eller blir andre kulturer assosiert med en type udefinert «andre» som for eksempel utlending eller immigrant. Mennesker som betrakter verden på denne måten vil sannsynligvis unngå temaet mangfold så langt det går, eller referere til «de» heller enn å bruke spesifikke gruppenavn. En annen dimensjon av fornektelse er bruken av genetikk eller sosial darwinisme for å rettferdiggjøre eksistensen av naturlighet; overlegne mennesker er

født inn i den dominante gruppen. Ved å konfrontere mennesker på dette stadiet med deres antakelser og holdninger, vil en mest sannsynlig bli møtt med forvirring og kanskje også fiendtlighet (Bennett & Bennett, 2004, s. 154). Den teoretiske rammen for modellen går ut på at mennesker konstruerer verden rundt seg, men dersom en ikke har noe måte å konstruerer en hendelse, vil man heller ikke oppleve den.

Forsvar: I det neste steget, forsvar, er verdenssynet polarisert til å omhandle «oss» og «de andre». Ens egen kultur oppleves som den eneste gode måten å leve på, og kulturelle forskjeller blir nedverdige. En ser muligheter for at andre kulturer blir diskriminert, men det virker ikke å være så komplisert som for en selv. Fra et utenforstående perspektiv forsvarer mennesker fra den dominante kulturen sine egne kulturelle privilegier, men det vil nok ikke oppleves slik for en selv, da det skjer ubevisst (Bennett & Bennett, 2004, s. 154).

Minimalisering: På dette trinnet oppfattes egen kultur som universell. Til tross for at en ser kulturelle forskjeller, oppleves det som kun overflateforskjeller, hvor alle i bunn og grunn er like. En av de fundamentale karakteristikene ved minimalisering er altså troen på at alle er grunnleggende de samme: «deep down, we are all the same» (Bennett & Bennett, 2004, s. 155). Kulturelle forskjeller er anerkjent, men forskjellene er minimert og sett på som uviktig sammenlignet med de kulturelle likhetene.

Aksept: Det første nivået av den etnorelativ orienteringen omhandler aksept. Det som aksepteres er at andre kulturer oppleves som annerledes, men er like menneskelige som egen kultur (Bennett & Bennett, 2004, s. 155). På dette stadiet mener man ikke at alle fra andre kulturer helst ville vært som en selv, dersom det var mulig, men aksepterer at ens egen kultur er en av flere mulige kulturelle kontekster. Det å akseptere betyr ikke nødvendigvis enighet, men man vil på dette stadiet ha muligheten til å omorganisere ens egne perspektiver. På grunn av at man kan mislike eller være uenig med andre kulturer, eksisterer det en kulturell kontekst. Man har dermed på dette stadiet muligheten til å se alle kulturer som gyldige, og likeverdige, og kan på det grunnlag omorganisere egne perspektiver.

Tilpasning: Tilpasning omhandler evnen til å bevege seg inn og ut av forskjellige kulturelle perspektiver (Bennett & Bennett, 2004, s. 156). Det innebærer at eget verdensbilde klarer å imøtekomme komplekse kulturelle forskjeller, hvor en klarer å bruke kunnskapen om egen og andres kultur aktivt i samhandling med andre. I tilpasnings-steget prøver en å se ting fra ulike

kulturelle perspektiver, hvor egen oppførsel i henhold til kulturelle kontekster blir sentral, og en evner å møte andre kulturer med empati. Et viktig poeng er at en ikke tilpasser oppførselen sin på grunn av en forventning om at man burde gjøre det, men på grunn av at det føles riktig å gjøre det slik. Et sentralt spørsmål for mennesker på dette stadiet er: Hvordan kan jeg være meg selv, og samtidig oppføre meg på alle disse alternative måtene? (Bennett & Bennett, 2004, s. 157). På dette stadiet kan en potensielt inkludere deler fra andre kulturer i sin egen, og for de fleste på dette stadiet vil de kunne utvikle et utvidet oppførselsrepertoar som passer til ulike kulturelle sammenhenger. De resterende på dette stadiet vil kunne omtales som multikulturelle, noe som innebærer at en konstruerer virkeligheten sin ut i fra de samme perspektivene som en gjør i den opprinnelige kulturen. Tilpasningen til andre kulturer skjer uten noen intensjon om å gjøre det, altså skjer det ubevisst.

Integrere: Det siste steget i DMIS-modellen er integrere, hvor man uten tvil har oppnådd en interkulturell sensitivitet. En er bevisst egen kunnskap og kan bruke den aktivt i møte med andre, samtidig som det innebærer at man selv har utviklet en hel kulturell identitet. I denne kontekst betyr identitet å opprettholde et nivå som gir en følelse av tilhørighet til kulturen man befinner seg i (Bennett & Bennett, 2004, s. 157). Mennesker som befinner seg på dette stadiet er allerede det vi kan omtale som multikulturelle og har på et punkt løsrevet seg fra en spesifikk kulturell identitet, og må gjenopprette identiteten på den måte som omfatter deres utvidede opplevelse på.

Oppsummert innebærer DMIS-modellen en antakelse om at møter med kulturelle forskjeller vil føre til en økt interkulturell sensitivitet, som også er nært knyttet til en økt interkulturell kompetanse. Trinnene i modellen viser så utviklingen mot å øke den interkulturelle sensitiviteten. I de første etnosentriske stadiene anser en ens egen kultur som utgangspunkt for forståelsen av verden, mens i de etnorelativene blir virkeligheten konstruert i en større kontekst hvor kulturelle forskjeller anerkjennes og oppleves i sammenheng med andre kulturer enn kun ens egen. Jo mer erfaringer en har med ulikheter, kulturer som skiller seg fra ens egen, vil man bevege seg i retning mot de etnorelativene stadiene, hvor den interkulturelle sensitiviteten øker. En kritikk mot DMIS-modeller er at den ikke sier noe om hvordan endringene fra etnosentriske til etnorelativene stadier kan skje, for uten at en blir utsatt for opplevelser forskjellig fra hva er møter i egen kultur.

3.4 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg presentert forskning og teori som kan knyttes til forskningsfeltet mitt, utbytte av lengre utenlandsopphold, og som jeg anser som relevant for å forstå mine informaners erfaringer knyttet til de utenlandsoppholdene de har gjennomført. Det blir tydelig at det brukes mange begreper for å snakke om hva som skjer i møte med mennesker fra ulike kulturer, hvor de ulike begrepene tillegges ulikt innhold og brukes ofte om hverandre. Jeg har gjennom dette kapitlet valgt ut de begreper jeg mener er mest relevant i mitt prosjekt, for å så definere dem på en måte som gir mening i denne sammenheng. Mezirows transformativ læringsteori kan være med på å forklare hvordan mine informanter, i møte med ukjente situasjoner, vil søke mening med å tolke nye erfaringer opp mot tidligere erfaringer, og hva utfallet for dem vil bli. Det vil også være interessant å bruke Bennetts DMIS-modell for å undersøke hvor mine informanter befinner seg på veien mot å bli sensitive ovenfor interkulturelle sammenhenger. Forskningen som er presentert i dette kapitlet vil jeg ta i bruk når jeg senere skal presentere, analysere og drøfte det innsamlede datamaterialet. Egne funn vil bli knyttet opp mot relevant teori, noe jeg håper vil kunne generere mer kunnskap til hvordan mine informanter beskriver utbyttet av lengre utenlandsopphold.

4 METODE

Forskning er noe som forsøker å forklare virkeligheten basert på systematiske fremgangsmåter, metoder. Ordet metode betyr å følge en bestemt vei mot et mål, og det er nettopp det dette kapitlet skal ta for seg (Christoffersen & Johannessen, 2012, s.16).

Forskning handler om å finne rett metode til rett forskningsspørsmål, og kan defineres som «en prosess som gjennom systematisk arbeid kan frembringe nye kunnskaper og øke viten» (Skoie, 2013 henvist i Krumsvik, 2015, s. 22). I dette kapitlet vil min forskningsprosess mot å besvare problemstillingen «*Hvordan beskriver unge mennesker som har deltatt på lengre utenlandsopphold utbyttet?*» beskrives.

Først vil jeg starte med å presentere forskningsdesignet, og hvilke metoder jeg har brukt for å belyse og svare på problemstillingen min. Deretter skal gå nærmere inn på de valgte metodene; spørreundersøkelse og semistrukturert intervju. Hvilke metodiske valg jeg har tatt underveis i forskningsprosjektet vil bli belyst av relevant teori. Her vil jeg også gjøre rede for prosessen og gjennomføringen av datainnsamlingen. Videre vil jeg gi en presentasjon av forskningsdeltakerne og beskrive hvordan jeg har bearbeidet det innsamlede datamaterialet. Metodiske utfordringer knyttet til forskerrollen og kvalitet på forskningen er andre tema jeg vil ta opp i dette kapitlet. Avslutningsvis skal jeg drøfte etiske problemstillinger som er relevante for forskningsopplegget mitt.

4.1 Forskningsdesign

For å best kunne undersøke utbytte av lengre utenlandsopphold har jeg valgt en kvalitativ tilnærming. Ettersom formålet med studien er å undersøke hvilke erfaringer mennesker som har gjennomført lengre utenlandsopphold har gjort seg, vil en kvalitativ tilnærming egne seg best som forskningsmetode i denne studien (Grønmo, 2016, s. 126). «*Målet med kvalitativ forskning, har som formål å gå bak tallene, utforske sosiale mønstre og hvordan individ oppfatter og fortolker omverdenen, og sannheten rundt seg*» (Krumsvik, 2015, s.15).

Kvalitative metoder åpner opp for fleksibilitet og spontanitet i interaksjonen mellom forsker og informanter, noe som var en fordel i min datainnsamling (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 17). I mitt forskningsprosjekt har jeg i hovedsak benyttet to metoder for å samle inn datamaterialet, spørreundersøkelse og semistrukturerte intervjuer. Ved å bruke flere metoder for å belyse samme problemstilling vil det være med på å styrke funnene i datamaterialet.

Som Rune Johan Krumsvik påpeker er evnen til å velge rett metode til forskningsspørsmålet

er en viktig del av det metodiske håndverket innenfor kvalitativ forskning (Krumsvik, 2015, s. 23). Forskningsdesignet for min oppgave er i hovedsak kvalitativ, samtidig som designet også er inspirert av en kvantitativ tilnærming gjennom spørreundersøkelse ved hjelp av digitale verktøy. Forskningsprosjektet har også en fenomenologisk tilnærming, da jeg ønsker å utforske informantenes erfaringer fra lengre utenlandsopphold, og hvordan de selv forstår utbyttet av fenomenet (Johannessen, Tuft, & Christoffersen, 2010, s. 82)

Som både Ringdal (2018, s. 129) og Gleiss & Sæther (2021, s. 79) påpeker er det vanlig omtale de som deltar i intervjuforskning for informanter, og de som svarer på en spørreundersøkelse for respondenter. Av den grunn har jeg i denne oppgaven valgt å skille forskningsdeltakerne i intervjuene og spørreundersøkelsen ved å omtale deltakerne i intervju for informanter, og deltakerne i spørreundersøkelsen for respondenter. Dette vil jeg gjøre gjennomgående i oppgaven.

4.2 Spørreundersøkelse

Første steg i innsamlingen av datamaterialet var for mitt forskningsprosjekt å lage en spørreundersøkelse. Spørreundersøkelse er for mange en metode som forbindes med kvantitative studier. Ifølge Grønmo refererer begrepsparet kvalitativ/kvantitativ i første rekke til egenskapene ved de data som samles inn og analyseres (Grønmo, 2016, s. 22).

Egenskapene til datamaterialet som er samlet inn gjennom denne spørreundersøkelsen er i størst grad kvalitative, og har sitt utgangspunkt i forskningsprosjektets kvalitative tilnærming.

Etter omstillingsprosessen hvor jeg måtte endre prosjektets fokus og retning, ønsket jeg å angripe forskningsfeltet bredt, og bruke funn fra spørreundersøkelsen til å tilspisse prosjektet etterhvert som jeg fikk mer innsikt i tematikken rundt utbytte av lengre utenlandsopphold. Spørreundersøkelse er en systematisk metode hvor dataen som samles inn kan gi statistiske beskrivelser av utvalget (Ringdal, 2018, s. 191). I en idémyldrings-prosess var håpet at en bred spørreundersøkelse ville peke meg i retning mot et klart forskningsspørsmål for prosjektet. På daværende tidspunkt var hovedtemaet for forskningen *Utbytte av lengre utenlandsopphold*, uten at jeg visste helt hvilke målgrupper det ville være mest interessant å undersøke. I mitt tilfelle var et av målene ved å benytte spørreundersøkelse som metode å avdekke hvilke deler av fenomenet *lengre utenlandsopphold*, det vil være hensiktsmessig å utforske videre. Samtidig hadde spørreundersøkelsen en annen viktig funksjon, nemlig at den

fungerte som rekrutteringsverktøy av informanter til intervju. Videre vil jeg beskrive hvordan jeg utarbeidet og benyttet spørreundersøkelse som metode i mitt forskningsprosjekt.

4.2.1 Utforming

For å utforme spørreundersøkelsen brukte jeg programvaren SurveyXact til å utarbeide et elektronisk spørreskjema. SurveyXact er en programvare for spørreundersøkelser som Høgskolen på Vestlandet (HVL) anbefaler studentene sine å benytte, og gir dem tilgang til programvaren gjennom Feide-pålogging. En av fordelene ved å bruke digitale spørreundersøkelse er at det generelt sett er en lite ressurskrevende måte å samle inn datamaterialet på. Du trenger ikke å være i fysisk kontakt med respondentene, noe som kan spare deg for tid, og gjør det mulig å nå ut til mange med undersøkelsen. I tillegg til at programvaren SurveyXact gjør det enkelt å innhente data på en ressursbesparende måte, er det også mulig å behandle og analysere det innsamlede materialet i samme program på en god og oversiktlig måte. Dette gjorde at jeg gjennom hele datainnsamlingen hadde oversikt over svarene jeg fikk inn, noe jeg underveis brukte til å utforme og tilpasse forskningen videre.

Før jeg kunne sende ut spørreundersøkelsen søkte jeg om, og fikk godkjennelse av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste for å gjennomføre forskningsprosjektet (se vedlegg 1). Spørreundersøkelsen var kort, og ville ta i underkant av fem minutter å svare på. Den bestod av ti spørsmål, i tillegg til et avslutningsspørsmål knyttet til videre deltakelse i prosjektet (se vedlegg 4). Spørreundersøkelsen var semistrukturert, hvor skjemaet inneholdt en kombinasjon av åpne og lukkede svaralternativer (Christoffersen og Johannessen, 2012, s. 130). Halvparten av spørsmålene hadde svaralternativer, noe som både gjør det lettere for informanten og fyller ut skjemaet, og for meg som forsker ble det enkelt å registrere og bruke svarene i en videre analyse. De resterende fem spørsmålene var av åpen form hvor informantene selv skrev inn svaret. Spesielt i disse spørsmålene var det viktig at spørsmålene ikke skulle kunne misforstås. En svakhet ved spørreundersøkelser kan være selve spørsmålsformuleringene. Det er viktig at alle ord og uttrykk forstås på samme måte, og at informantene får tilstrekkelig informasjon for å kunne gi adekvate svar (Christoffersen og Johannessen, 2012, s. 130). For å unngå og avdekke om noen av spørsmålene var uforståelige eller vanskelige testet jeg spørreundersøkelsen ved å foreta en pilotundersøkelse med hjelp fra medstudenter. De gav meg tilbakemeldinger på om noe var uklart, og forslag til mer tydelige formuleringer av spørsmålene og svaralternativene. Gjennomføringen av pilotundersøkelsen var med på å øke

kvaliteten på spørreundersøkelsen, og dermed også på datamaterialet av som ble samlet inn i gjennom denne metoden (Gleiss & Sæther, 2021, s. 156).

4.2.2 Utvalgsstrategi

Målgruppen for spørreundersøkelsen var mennesker som tidligere har deltatt på lengre utenlandsopphold, i organisert form, med en varighet på minimum fire uker. Utvalgsstrategien jeg benyttet i spørreundersøkelsen var en kriteriebasert utvelgelse (Christoffersen og Johannessen, 2012, s. 51), hvor kun to kriterier måtte være oppfylt: (1) Informantene må ha gjennomført minst et lengre utenlandsopphold i organisert form, og (2) oppholdet må ha hatt en lengde på minimum fire uker. Ved kun å benytte to kriterier fikk spørreundersøkelsen en potensiell stor målgruppe å nå, noe som ville gi meg en god oversikt over forskningsfeltet.

4.2.3 Rekruttering av respondenter

Rekrutteringen av utvalget ble gjort ved å publisere informasjon om prosjektet, sammen med en link til undersøkelsen i aktuelle facebook-grupper, hvor de som ønsket å delta i prosjektet kunne svare på undersøkelsen. I informasjonen som ble gitt kom det tydelig fram at det var en anonym undersøkelse, hvor det er frivillig å delta, og de som da selv valgte å fylle ut spørreundersøkelse måtte som første steg i undersøkelsen gi sitt samtykke til deltakelse i prosjektet, sammen med en bekreftelse på at de hadde mottatt og forstått informasjonen tilknyttet prosjektet (Gleiss & Sæther, 2021, s. 157).

For å distribuere spørreundersøkelsen benyttet jeg eget nettverk, ved å sende informasjon om prosjektet, og link til spørreundersøkelsen, slik at de kunne videreformidle til grupper av relevans. Ved å benytte et andreledd for å rekruttere forskningsdeltakere har jeg selv ikke vært i direkte kontakt med noen av undersøkelsens respondenter. Dette mener jeg er en faktor som vil minske presset rundt deltakelse, og opprettholder prinsippet om at undersøkelsen skal være frivillig og anonym. Nettverket jeg selv tok kontakt med var bekjente som jeg visste tidligere selv hadde gjennomført et organisert lengre utenlandsopphold, som gjorde at de hadde muligheten til å kontakte grupper av relevans for prosjektet. En svakhet med å bruke mitt eget nettverk ser jeg igjen i aldersgruppen som besvarte spørreundersøkelsen hvor majoriteten befinner seg i alderen 20-30 år, med et gjennomsnitt på 25,8 år. Det må også nevnes at spekteret på alder går fra 18 til 55 år, men det er ikke å komme unna at

rekrutteringen av respondenter gjennom egen nettverk har bidratt til den aldersgruppen som dominerer datamaterialet mitt.

4.2.4 Spørreundersøkelse som rekrutteringsverktøy

Som nevnt innledningsvis var formål med å benytte spørreundersøkelse som metode å danne et overblikk over temaet, samtidig som undersøkelsen fungerte som rekrutteringsverktøy av informanter til intervju. I slutten av det elektroniske spørreskjemaet fikk alle deltakerne mulighet til å legge ved sin egen e-postadresse dersom de kunne tenke seg å delta i en lengre samtale om temaet. Av de 66 respondentene som svarte på spørreundersøkelsen, var det 29 stykker som la igjen e-postadresse for videre deltakelse. I tillegg til at spørreundersøkelsen ble brukt som verktøy for å rekruttere informanter til intervju, ble også intervjuene en metode å rekruttere flere respondenter til spørreundersøkelsen. Siden gjennomføringen av spørreundersøkelsen gikk parallelt med intervjuingen, kunne jeg benytte snøballmetoden for å rekruttere nye respondenter (Christoffersen og Johannessen, 2012, s. 51). Flere av intervjuinformantene tok selv initiativ, og spurte om jeg ville de skulle dele undersøkelsen videre til mennesker/grupper som passet kriteriene til undersøkelsen.

En av fordelene ved å benytte spørreundersøkelsen som rekrutteringsverktøy er at respondentenes selvbestemmelsesrett blir godt ivaretatt, da det er like lett, om ikke lettere å svare nei til videre deltakelse. De måtte selv, aktivt legge igjen kontaktinformasjon dersom de ønsket å bli intervjuet. Dette er med på å fjerne et press til å delta, som kan forekomme i situasjoner hvor man får en direkte henvendelse fra forsker. Dette er også med på ivareta prinsippet om frivillig deltakelse. Da spørreundersøkelsen var elektronisk, og respondentene ikke fikk en direkte henvendelse fra forsker om å delta, minskes også sannsynligheten for at jeg som forsker påvirker respondentenes svar.

4.2.5 Resultat av spørreundersøkelsen

Oversikten som spørreundersøkelsen gav meg, ble sentralt for arbeidet med å sette rammer for prosjektet videre. Til tross for at det ikke er mulig å generalisere funnene fra spørreundersøkelse til å si noe om alle som har gjennomført lengre utenlandsopphold, gjorde den det mulig i noen grad å identifisere mønstre i respondentenes svar (Gleiss & Sæther, s. 159). Funnene fra spørreundersøkelsen vil bli presentert i kapittel fem. I og med at det var få kriterier for deltakelse av spørreundersøkelsen var jeg usikker på hva jeg kunne forvente. Etter at 20 respondenter hadde svart på undersøkelsen viste det seg at de fleste hadde reist i

regi av en utdanningsinstitusjon og jeg var dermed inne på tanken om å bruke studietur som ramme for prosjektet. Etterhvert som jeg fikk inn flere svar endret dette bilde seg, hvor nye respondenter ikke hadde reist gjennom en utdanningsinstitusjon. Rammen jeg valgte å arbeide videre ut i fra var nå lengre utenlandsopphold i en organisert form, slik jeg både kunne inkludere informanter som hadde reist gjennom en utdanningsinstitusjon, og gjennom andre typer organiseringer. Videre fortsatte datainnsamlingsprosessen med intervjuing.

4.3 Kvalitative forskningsintervju

For å kunne undersøke temaet utbytte av lengre utenlandsopphold i dybden har jeg gjennomført intervjuer med ti informanter. En av ulempene ved å benytte spørreskjema som metode i kvalitativ forskning er at man ikke kommer i dybden i svarene, så for å komplimentere spørreundersøkelsen gav intervju meg muligheten til å gi dybde og forklaring. Hensikten med og også benytte intervju som metode var å få fram informantenes erfaringer og beskrivelser tilknyttet lengre utenlandsopphold, med hovedfokus på utbytte av oppholdene. Siden alle informantene er forskjellige, og har gjennomført utenlandsopphold med ulik hensikt, i ulik lengde og til ulike destinasjoner var det nødvendig med en stor grad av fleksibilitet i intervjuene, noe som gjorde at formen semistrukturert intervju egnet seg godt som metode. I semistrukturerte intervju bevares fleksibiliteten, sammen med struktur som faste, planlagte spørsmål (Aase & Fossåskaret, 2014, s. 124). Videre i dette delkapittelet skal jeg beskrive hvordan jeg har benyttet semistrukturert intervju som metode, sammen med fordelene ved bruk av metoden og utfordringene jeg stod ovenfor i denne delen av datainnsamlingen.

4.3.1 Forberedelser

Temaet for alle intervjuene har vært utbytte av lengre utenlandsopphold, og som en hjelp i gjennomføringen av intervjuene har jeg brukt en intervjuguide (se vedlegg 5). Denne var utgangspunktet for samtalen, men spørsmålene var åpne, og informantene fikk gode muligheter til å komme med egne refleksjoner. Som Christoffersen og Johannesen påpeker kommer menneskets erfaringer og oppfatninger best fram når informanten er med på å forme og bestemme hva som skal tas opp i intervjuet (2012, s. 87). Det er nettopp menneskers erfaringer jeg er ute etter i denne oppgaven, og ved å benytte semistrukturerte intervju som metode, kunne informantene åpne seg og komme med ærlig meninger. Jeg gjorde mitt beste for å legge til rette for at informantene fikk svare fritt, og med egne ord og beskrivelser

(Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 79). En annen grunn til hvorfor jeg valgte å gjennomføre semistrukturerte intervjuer var for å forstå informanten bedre. Gjennom å få høre deres opplevelser med lengre utenlandsopphold, gav det meg større innsikt i temaet, som i stor grad er med på å øke kvaliteten på arbeidet mitt med prosjektet.

Intervjuguiden (se vedlegg 5) som var veiledende i samtlige intervju, brukte jeg god tid på å utarbeide. Jeg var opptatt av at spørsmålene var tydelige for å sikre at informanter forstår spørsmålet, som igjen vil være med på å øke validiteten i intervjuene (Aase & Fossåskaret, 2014, s. 125). På samme tid formulerte jeg spørsmålene nøytralt for at det ikke skulle være mulig å antyde at det finnes fasitsvar, slik at informantene kunne åpne seg opp å fortelle om deres erfaringer (Krumsvik, 2015, s. 126). Selv om intervjuguiden var utgangspunktet for de semistrukturerte intervjuene, gir metoden muligheter til å følge opp spørsmål, og til å stille spørsmål som ikke er planlagt. Det åpner opp for at svar på et spørsmål kan inspirere et oppfølgingsspørsmål, som også vil være en viktig moment for å få god flyt i intervjuet (Krumsvik, 2015, s. 125). Fleksibiliteten som denne metoden gav ble viktig i alle intervjuene mine, hvor rekkefølge og oppfølgingsspørsmål var avhengig av informasjonen informanten delte. Etter å ha gjennomført seks intervjuer gjorde jeg noen endringer i intervjuguiden (se vedlegg 6), hvor jeg brukte kunnskap jeg hadde fått fra de foregående intervjuene til å grave dypere i begrunnelser til erfarte opplevelser. Ved å benytte et kvalitativt forskningsdesign gav det meg muligheten til å være fleksibel og gjøre slike tilpasninger underveis i forskningsprosessen (Christoffersen og Johannessen, 2012, s. 17).

For å selv lære seg å ta i bruk semistrukturert intervju var det nødvendig å lære seg hvordan metoden på best mulig måte kan benyttes. Som Kvale og Brinkmann (2009) understreker (Referert i Krumsvik, 2015, s.123) skjer denne læringen best gjennom praktisk øving og observasjon av andre. Som en del av forberedelsesprosessen brukte jeg medstudenter å øve sammen med. Her vekslet jeg mellom rollen å intervjuer, og bli intervjuet. Da flere studenter fra master-klassen min har vært på studietur, sammenfaller de med kriteriene til undersøkelsen min, og passet derfor ekstra godt som en øving til de faktiske intervjuene. Gjennom denne øvelsen ble jeg oppmerksom min egen rolle som intervjuer, og kunne forbedre måten jeg kommuniserte, både i spørsmålene og i svarene. Jeg fikk også tilbakemelding på om noen av spørsmålene eller begrepene var uklare, og om tempoet i intervjuet var ok (Krumsvik, 2015, s. 126). Pilotintervjuene gav meg også en indikasjon på hvor lang tid intervjuet ville ta, noe jeg senere viderefremidlet til intervjuinformantene. Jeg

fikk også trening i overgangen fra et spørsmål til det neste. Mine spørsmål bygget videre på informantenes tidligere svar, og øvelsen med bruk av pilotintervju ble en god forberedelse på hvordan jeg kunne stille de riktige spørsmålene til riktig tid, noe som helt klart en er utfordring i semistrukturerte intervju. Forberedelsene jeg gjorde gjennom pilotintervjuene gav meg verdifull erfaring som jeg tok med meg i intervjuprosessen.

4.3.2 Utvalg og rekruttering av informanter

Intervjudata utgjør størstedelen av datamaterialet mitt, og består av intervjuer med ti respondenter som alle har gjennomført et eller flere lengre utenlandsopphold. Samtlige av informantene gjennomførte først spørreundersøkelsen, og valgte her å legge igjen e-postadresse for videre deltakelse i forskningsprosjektet. Dette resulterte også i at de som valgte å delta i et intervju kan sies å ha en interesse for temaet, og et budskap de ønsker å formidle. Intervjumaterialet mitt kan derfor sies å bestå av informanter med en større interesse for temaet enn det som muligens er tilfellet for alle som har gjennomført et lengre utenlandsopphold.

Valget av informanter ble foretatt underveis i datainnsamlingen, og jeg brukte tre-fire måneder på å komme i kontakt med og gjennomføre intervjuer. Utvalget av informanter kan med fordel plasseres innenfor en strategisk utvelgelsesprosess (Gleiss & Sæther, 2021, s. 39), da informantene først gikk gjennom spørreundersøkelsen med dens kriterier. Dette resulterte i ti informanter som selv ønsket å delta videre i prosjektet. Som nevnt tidligere tok flere av mine første intervjuinformanter initiativet til å dele og videresende linken til spørreundersøkelsen til grupper og personer som kunne være av relevans. Denne snøballeffekten gav meg god hjelp med å spre spørreundersøkelse, som videre resulterte i flere intervjuinformanter.

Av de 66 respondentene som svarte på spørreundersøkelsen, var det 29 stykker som la igjen e-postadresse for videre deltakelse i prosjektet. Jeg tok kontakt med 20 av dem, hvorav halvparten ikke responderte, og den andre halvparten er de informantene jeg har intervjuet. De resterende ni ble da ikke spurt om videre deltakelse, av ulik begrunnelse. Tre av dem hadde jeg et bekjentskap til, og valgte derfor å ikke ta dem med videre i studien med hensyn til relasjonen mellom forsker og forskningsobjekt. De seks resterende avventet jeg med å kontakte begrunnet likheter med tidligere informanter. Etter ti intervjuer opplevde jeg det som kalles et metningspunkt, hvor det ikke følte hensiktsmessig å hente inn mer data, og hvor de

to siste intervjuene ikke lengre gav meg ny informasjon annet enn å forsterke hva andre informanter hadde fortalt (Christoffersen og Johannessen, 2012, s. 49). Jeg endte derfor opp med å ikke engasjere de resterende seks personene i en videre deltakelse, og gav deretter informasjon om dette og takket for deltakelsen.

4.3.3 Gjennomføring av intervjuene

Jeg startet med å intervju første informant i oktober, og avsluttet datainnsamlingen desember 2020, etter å ha gjennomført ti individuelle intervju, med en gjennomsnittsvarighet på 56 minutter. Alle intervjuene ble avtalt per e-post hvor jeg sendte informasjon og forespørsel om deltakelse. De to første intervjuene ble gjennomført fysisk, hvor vi møttes på et avtalt offentlig sted. Informantene fikk selv bestemme hvor intervjuet skulle foregå, både siden jeg ønsket at informanten skulle føle seg trygg, og for at det skulle være praktisk lett for informanten å delta. På grunn av koronasituasjonen ble de øvrige intervjuene gjennomført digitalt via Zoom. I tillegg til at de digitale intervjuene var i tråd med myndighetenes smitteverntiltak, var det tidseffektivt, og gav informantene et trygt og praktisk sted for deltakelse. Det gav meg også muligheten til å intervju informanter over hele Norge, og også noen bosatt i utlandet. På samme tid sitter jeg igjen med en følelse av at jeg mistet litt av den menneskelig kontakten mellom meg og intervjuinformantene. Det var vanskelig å se kroppsspråk og i noen tilfeller var det dårlig nettforsbindelse, som medførte forstyrrelser i kommunikasjonen mellom oss. Samlet sett opplevde jeg likevel at digital gjennomføringen av intervjuene gav meg mer positivt, enn negative konsekvenser for datainnsamlingen.

Etter samtykke fra informantene tok jeg i bruk lydopptaker under alle intervjuene. På den måten kunne jeg vie full oppmerksomhet til informantene, og lettere finne en god balanse mellom å lytte, stille spørsmål og gi respons (Gleiss & Sæther, 2021, s. 96). I tillegg er det en god hjelp i transkriberingsprosessen, hvor det sikrer er mer korrekt gjengivelse av intervjuet, uten at min subjektive opplevelse av intervjuet påvirker svarene (Thagaard, 2013, s. 111). I alle intervjuene hadde jeg også notatsaker tilgjengelig, slik jeg kunne notere merknader jeg gjorde underveis. For eksempel dersom jeg kom på et oppfølgingsspørsmål mens informanten snakket, kunne jeg uten å avbryte samtalen huske å stille spørsmålet på et senere tidspunkt.

Under alle intervjuene startet jeg med å takke for deltakelsen, for så å presentere meg selv og mitt forskningsprosjekt. Jeg gikk også gjennom ulike etiske hensyn knyttet til rettighetene til informanten, som at intervjuet er frivillig, og det vil være mulig å trekke sin deltakelse også

etter gjennomført intervju. Alle fikk også spørsmål om de ville lese og godkjenne det transkriberte intervjuet i etterkant. Det ble også understreket at datamaterialet ville bli behandlet konfidensielt, og at informantene ville bli anonymisert i selve oppgaven. Informantene måtte i forkant av intervjuet signere et skjema for samtykke til deltakelse, hvor også samtykke til lydopptak måtte konfirmeres (se vedlegg 3). I oppstarten fortalte jeg om formen og lengden på intervjuet, og at jeg ønsket en åpen samtale hvor informantene kunne dele tanker og erfaringer, og selv være med på å styre samtalen.

Innledningsvis fikk informantene spørsmål knyttet til utenlandsoppholdene, som generelle fakta, motivasjonsfaktorer og konkrete opplevelser under oppholdet. Etterhvert gikk spørsmålene over til å i større grad omhandle refleksjon av utenlandsoppholdene, som var hovedtemaet for min problemstilling. Dette gav informantene en myk start hvor de kunne fortelle om seg selv, opplevelser fra utenlandsoppholdet. På denne måten var informantene allerede fortrolige med intervjuformen før samtalen gikk over på de mer reflekterende spørsmålene (Thagaard, 2013, s. 110). Jeg opplevde at informantene på det tidspunktet var trygge i intervjusituasjonen, og gav utfyllende svar på spørsmålene, samtidig som de tok initiativ til å ta opp nye relevante temaer.

Kvaliteten på dataene som kommer ut av intervjuet, er avhengig av relasjonen mellom intervjuer og informant (Christoffersen og Johannessen, 2012, s. 81). Gjennom hele intervjuet var jeg opptatt av å skape en trygg atmosfære for informantene, da intervjuet er og må være et samspill mellom forsker og informant (Aase & Fossåskaret, 2014, s. 124). I forkant av intervjuene var jeg bevisst den metodologiske utfordringen knyttet til reaktivitet, at intervjusituasjonen og jeg som forsker kan opptre på en måte som gjør at informantene uttaler seg på en bestemt måte, og svarer det de tror det forventes av dem (Grønmo, 2016, s. 21). Det viktigste er at jeg som forskeren er klar over denne utfordringen, og tilstrebet å skape en åpen relasjon der egne verdier ikke styrer informanten.

Jeg opplevde at informantene var ærlige, og at de forstod spørsmålene jeg stilte, og siden spørsmålene i stor grad var åpne og ikke antydte et «riktig» svar, delte de av sine både positive og negative opplevelser, og gav uttrykk for at de var trygge i intervjusettingen. Det at jeg fikk samtykke av alle intervjuinformantene til å ta lydopptak av samtalen, gjorde at kunne jeg rette hele oppmerksomheten min, og virkelig lytte til det informantene fortalte, med en genuin interesse. Jeg erfarte at det var viktig å være tilstede i samtalen, da jeg kunne stille

gode oppfølgingsspørsmål som igjen gav god flyt i intervjuene. Jeg opplevde at det var god kommunikasjon mellom meg og samtlige av informantene, som gav en interaktiv samtale, frie samtaler rundt deres opplevelser knyttet til lengre utenlandsopphold (Aase & Fossåskaret, 2014, s. 124). Til tross for at jeg under alle intervjuene tilstrebet åpenhet for å unngå reaktivitet, er det ikke mulig å eliminere det helt, da relasjonen som skapes mellom forskeren og intervjuobjektet vil prege samtalen (Thagaard, 2013, s. 115).

Avslutningsvis i intervjuet satt jeg av tid der informantene fikk mulighet til å komme med avsluttende kommentarer, eller om de satt igjen med noen spørsmål eller kommentarer til andre ting de ikke hadde fått fram i løpet av intervjuet (Christoffersen og Johannessen, 2012, s. 81). Jeg avsluttet så intervjuene ved å takke for deltakelsen, og gjentok igjen informantenes rettigheter, med tanke på tilgang til å lese og godkjenne transkribert intervju, og muligheten for å trekke deltakelsen sin, og hvordan det eventuelt kunne gjøres.

4.3.4 Presentasjon av intervjuinformanter

Et fellestrekk for alle intervjuinformantene er at de har en interesse for tematikken rundt lengre utenlandsopphold, da de selv, etter å ha besvart spørreundersøkelsen la igjen kontaktinformasjon for videre deltakelse. Kriteriene var så de samme som ved spørreundersøkelsen, de har alle gjennomført et eller flere lengre utenlandsopphold, i en organisert form. Som beskrevet i kapittel 4.2.3 er alle intervjuinformantene i aldersgruppen 20-30 år, som en konsekvens av at jeg brukte eget nettverk for å distribuere spørreundersøkelsen. Av de ti informantene jeg intervjuet var åtte av dem kvinner og to menn. Denne overrepresentasjonen av kvinner ser jeg også igjen i spørreundersøkelsen hvor menn kun utgjorde 16 % av svardeltaksen.

For å beskrive intervjuinformantene som har bidratt til mitt datamaterialet, har jeg valgt å presentere dem ved bruk av en tabell. Tabellen gir en oversikt over kjønn, lengde på utenlandsopphold, destinasjon informantene har reist til, hensikten med utenlandsopphold, og hvem det var i regi av. For gi informantene en identifikasjon som ivaretar personvern og anonymitet har jeg valgt å nummerere informantene etter lengde på opphold, hvor de informanter som totalt har vært lengst på reise er nummereres høyere. Bakgrunnen for at jeg valgte å identifisere informantene på denne måten er at det skal være lettere for leser å koble hvilken informant det er snakk om, da nummereringen sier noe mer om informantens

beskrivelse enn hva et pseudonym ville gjort. Videre i oppgaven vil jeg referere til informantene ved å bruke den nummererte identifikasjonen.

Tabell 4. 1: Oversikt over informanter

	Kjønn	Lengde	Destinasjon	Hensikt	Regi
Informant 1	Kvinne	5 uker	Afrika	Studietur med feltarbeid	Høyskole
Informant 2	Kvinne	4 uker 5 uker	Asia Afrika	Feltarbeid Studietur med praksis	Høyskole Høyskole
Informant 3	Kvinne	4.5 mnd.	Latin-Amerika	Praksis	Bibelskole
Informant 4	Kvinne	6 uker 6 mnd.	Afrika Afrika	Studietur med feltarbeid Utveksling	Høyskole Høyskole
Informant 5	Mann	4.5 mnd. 4 uker 3 mnd.	Latin- Amerika Asia Latin-Amerika	Praksis Studietur Feltarbeid	Bibelskole Universitet Universitet
Informant 6	Kvinne	10 mnd. 5 mnd.	Europa Afrika	Utveksling Praksis	VGS Bibelskole
Informant 7	Kvinne	10 mnd. 2 mnd. 6 mnd.	Afrika Asia Latin-Amerika	Utveksling Studier Utveksling	VGS Høyskole Universitet
Informant 8	Kvinne	10 mnd. 6 mnd. 2 år →	Nord-Amerika Afrika Europa	Utveksling Internship Studier	VGS Organisasjon Universitet i utlandet
Informant 9	Kvinne	10 mnd. 4 år →	Latin-Amerika Latin-Amerika	Utveksling Studier	VGS Universitet i utlandet
Informant 10	Mann	10 mnd. 5 år	Asia Asia	Utveksling Studier	VGS Universitet i utlandet

4.4 Min rolle som forsker

«Hovedmålet for den kvalitative forskeren er å se på ulike fenomen fra et empirisk innsideperspektiv, der individene prøver å fortolke omverdenen, og forskeren prøver å forstå hvordan de fortolker denne omverdenen» (Krumsvik, 2015, s. 25). I forskningsprosessen med å innsamle og bearbeide datamaterialet kan det oppstå flere utfordringer som påvirker resultatet i undersøkelsen. Spesielt i kvalitativ forskning har forskeren stor betydning for hvordan datamaterialet formes, tolkes og analyseres, og det er et viktig poeng at forskeren ikke er en nøytral mottaker av informasjon. Som forsker har man egne meninger, holdninger og forkunnskaper om emnet, samtidig som min sosiale bakgrunn, og samfunnsmessige erfaringer vil påvirke forståelsen min, dette kalles for refleksivitet. Det er derfor viktig å være bevisst og kritisk til egen rolle som forsker gjennom hele prosessen, for å sikre kvalitet på forskningen (Grønmo, 2016, s. 21). Det at jeg selv har gjennomført flere lengre utenlandsopphold med ulik organisering nyanserer min forståelse av det intervjuinformantene fortalte om. Jeg tror at det har bidratt til at den sosiale avstanden mellom meg og intervjuinformantene har minsket, da jeg undersøker et miljø jeg selv har personlig kjennskap til (Thagaard, 2013, s. 114). Andre faktorer som har hatt betydning for relasjonen i intervju situasjonen er alder, status og kjønn. Alle informantene jeg intervjuet befant seg i aldersgruppen 20-30 år, hvor de fleste fortsatt studerte, eller nylig hadde startet i arbeidslivet. Det at jeg og informantene hadde flere fellesnevner som alder og student-status bidro til å skape en god tone og kontakt mellom oss. Som nevnt var også åtte av intervjuinformantene mine kvinner, og som blant annet Thagaard (2013, s. 116) peker på, kan det i mange tilfeller være lettere å få god kontakt med informanter av samme kjønn. I og med at jeg som forsker og intervjuinformantene hadde flere fellesnevner som kjønn, status, nasjonalitet, alder, og ikke minst, en interesse for oppgavens tema, førte det til likhet og dermed liten sosial avstand mellom oss som gav grunnlag for en god relasjon (Thagaard, 2013, s. 113). Jeg ble gjennom intervjuene mer bevisst på min egen forståelse av lengre utenlandsopphold, og kunne av den grunn reflektere bedre over hvordan jeg selv er med på å påvirke forskningsprosjektet.

4.5 Kvalitet på forskningen

Det er mange faktorer en som forsker må ta hensyn til i innhenting og bearbeiding av datamaterialet. Begrepene validitet og reliabilitet er mye brukt for å beskrive kvaliteten på forskningen. I mange tilfeller vil disse kriteriene ikke samsvare med et kvalitativt forskningsdesign, og et bedre begrep for å beskrive kvaliteten på kvalitativ forskning er troverdighet: «Trustworthiness is one way researchers can persuade themselves and readers

that their research findings are worthy of attention» (Lincoln & Guba, 1985, referert i Nowell, Norris, White & Moules, 2017, s. 3). Forskeren må av den grunn argumentere for troverdigheten ved å redegjøre for hvordan dataen er blitt konstruert i løpet av forskningsprosessen. Argumentasjonen skal overbevise den kritiske leser om kvaliteten på forskningen, og dermed også verdien av resultatene (Thagaard, 2013, s. 202). Følgende har jeg forsøkt å gjort, ved å gi beskrive datainnsamlingen på en grundig måte, for å gjøre forskningen min transparent (Gleiss & Sæther, 2021, s. 192).

Gjennom hele dette kapittelet har jeg skildret mine refleksjoner om hvordan spørsmålsformuleringer, intervjusituasjon og min rolle som forsker kan påvirke resultatene i studien. Det er sentralt at jeg som forsker har et kritisk syn på mitt eget arbeid siden det vil inneholde personlige tolkninger, noe som vil være umulig unngå. For å ivareta dataen troverdighet har jeg blant annet brukt flere metoder. Ved å benytte ulike metoder i datainnsamlingen, i dette tilfellet spørreundersøkelse og semistrukturerte intervju, blir den samme problemstillingen belyst på ulike måter (Grønmo, 2016, s. 67). I tillegg gjennomførte jeg pilotintervju, og pilotundersøkelser for å forbedre og tydeliggjør spørsmålene i intervjuguiden og spørreskjemaet. Dette har også vært med på å sikre dataenes gyldighet. Siden jeg har valgt en kvalitativ tilnærming har jeg kunne vært fleksibel og gjøre endringer underveis, noe som har vært med på å styrke gyldigheten gjennom hele forskningsprosessen.

For å styrke påliteligheten til datamaterialet, har jeg sammen med en grundig beskrivelse av framgangsmåten i datainnsamlingsprosessen, også beskrevet hvordan min rolle som forsker, og hvordan jeg best kan opptre for å unngå å påvirke resultatene. Dette har jeg gjort slik at leseren er bedre rustet til å vurdere studiens pålitelighet, da prosessen er grundig dokumentert kan leser forstå hvordan og hvorfor ulike beslutninger ble tatt (Lincon & Guba, 1985, henvist i Nowell, et al., 2017, s. 3). I kvalitativ forskning vil påliteligheten alltid være en utfordring siden kvalitative data utvikles i et samspill mellom forsker og forskningsdeltakere. Både reaktivitet og refleksivitet har utvilsomt påvirket min datainnsamling, og det er derfor viktig å være bevisst dem.

Reaktivitet handler om at informantene blir påvirket av forskningen som foregår. Selv om jeg og intervjuinformantene hadde mange fellestrekk som var med på å skape en god dynamikk i intervjuene, er det uunngåelig å unngå den metodologiske utfordringen reaktiviteten. Ordet reaktivitet kommer av at informantene reagerer på at de blir forsket på, noe som kan føre til

at aktørene fremstår og opptrer annerledes enn de vanligvis gjør (Grønmo, 2016, s. 21). Dette vil være umulig å unngå, og som forsker må jeg derfor være bevisst at dataene jeg samler inn, ikke vil kunne gi et nøyaktig bildet av hvordan virkeligheten er.

En måte å motvirke problemer knyttet til reaktivitet er at jeg som forsker utvikler god kontakt og relasjon med informantene. Å gi informantene god informasjon om studien, er også med å motvirke reaktiviteten, noe jeg gjorde både i forkant av og under intervjuene. Jeg var også opptatt av å formidle til informantene at hensyn til personvern er viktig for meg, hvor anonymisering av aktørene og konfidensiell behandling av informasjon vil bli ivaretatt. Til tross for dette, må jeg som forsker hele tiden vurdere hvordan datamaterialet kan være påvirket av reaktivitet, også når datamaterialet analyseres og tolkes (Grønmo, 2016, s. 164).

Refleksivitet dreier seg i større grad om forskeren selv. Forskerens referanserammer og forståelsesrammer vil påvirke oppfatningen av det som forskes på. I mitt tilfelle vil for eksempel min sosiale bakgrunn, alder, kjønn og verdier påvirke oppfatning min av informantenes bidrag. Altså vil samfunnsforholdene som forskes på også reflektere forskerens forståelse, og kunnskapen vil dermed ikke kunne si sikkert hvordan noe egentlig er (Grønmo, 2016, s. 21). En annen forsker med andre referanserammer vil nødvendigvis ikke komme fram til de samme konklusjonene som meg selv.

4.6 Bearbeiding av datamaterialet

4.6.1 Spørreundersøkelsen

For å behandle datamaterialet fra spørreundersøkelsen har jeg i hovedsak benyttet meg av programvaren SurveyExact. Da noen av svaralternativene var av åpen karakter, brukte jeg Excel for å lage egne grafiske framstillinger av datamaterialet (Gleiss & Sæther, 2021, s. 159). For eksempel i spørsmålet om destinasjon for reise (se figur 5.3), laget jeg egne kategorier for å anonymisere informantenes svar, slik at jeg fremdeles kunne vise til resultatet. I kapittel 5.1 presenteres funn fra spørreundersøkelsen for å gi en oversikt som beskriver respondentene som gruppe. For å skape mening i datamaterialet vil funnene fra undersøkelsen i dette kapittelet bli sett i sammenheng med relevant teori. Jeg valgte å ikke presentere hele spørreundersøkelsen, da ikke alle spørsmålene var av relevans for den endelige problemstillingen.

4.6.2 Intervju

Kort tid etter å ha gjennomført intervjuene startet jeg arbeidet med å transkribere intervjuene, og det kan anses som det første steget i analyseprosessen (Gleiss & Sæther, 2021, s. 97). I kvalitative intervju er transkripsjon viktig for kvaliteten på tekstdata. Siden jeg fikk godkjennelse til å ta lydopptak fra samtlige informanter, kunne jeg skrive ned alt som ble sagt så nøyaktig som mulig. Opptak fra intervju gir grunnlag for å utvikle data som i utgangspunktet er mer uavhengig av forskerens oppfatninger enn for eksempel notater ville ha gjort, som i mye større grad er preget av at forskeren har rekonstruert utsagn (Thagaard, 2013, s. 203). For å ivareta informantens personvern valgte jeg å transkribere alle intervju over til bokmål, slik at dialekt ikke ville bli en faktor som kunne gjenkjenne informantene, og bevarer dermed i større grad informantens anonymitet. Av samme grunn valgte jeg også å anonymiserer destinasjonen informantene har reist til ved å skrive verdensdel istedenfor land. Jeg valgte å ikke notere ned alle uttrykk som for eksempel tonefall og trykk på ord. Min erfaring er at jeg satt igjen med tilstrekkelig materiale til å kunne analysere innholdet og få frem informantens beskrivelser av lengre utenlandsopphold. Gjennom transkriberingen ble jeg ekstra godt kjent med datamaterialet, som er en viktig del av analyseprosessen.

Tidlig i prosessen med å bearbeide datamaterialet ble det klart at det var et komplisert datamaterialet å jobbe med. Da et flertall av informantene hadde vært på flere lengre utenlandsopphold, til ulike destinasjoner, med ulike lengde og med ulik hensikt, var det tidkrevende og utfordrende å finne kategorier som tydelig kunne drøftes på bakgrunn av den teoretiske rammen. For å systematisere materialet innebar det at jeg som forsker tolket materialet, og avgjorde hva jeg mener er relevant. Etter mye tid og mange forsøk på å kode datamaterialet ved bruk av analyseverktøyet NVivo, ble jeg enda bedre kjent med materialet, og definerte derav tre forskningsspørsmål for analysen. Gjennom å analysere datamaterialet over tid fikk jeg se de ulike delene i sammenheng, hvor jeg gradvis utviklet en mer nyansert forståelse av helheten i datamaterialet mitt (Gleiss & Sæther, 2021, s. 170). I de neste kapitlene (se kapittel 5, 6, 7, 8) vil forskningsspørsmålene besvares, hvor valgte sitater blir langt fram, og funnene vil bli drøftet opp mot den teoretiske rammen for prosjektet.

4.7 Ethiske hensyn

Forskningsetikk har vært en viktig grunntanke gjennom hele forskningsprosjektet. Som forsker forplikter en seg til å følge anerkjente forskningsetiske normer (Ringdal, 2018, s. 59).

Det innebærer at jeg som forsker skal sikre at all forskning skjer i henhold til anerkjente forskningsetiske normer i alle faser av forskningsprosjektet. Gjennom hele prosessen har de etiske retningslinjene for behandling av personopplysninger utarbeidet av Norsk senter for forskningsdata (NSD) vært retningsgivende i mitt prosjekt. I forkant av datainnsamlingen søkte jeg om prosjektet mitt var meldepliktig til NSD, og fikk deres godkjenning til å gjennomføre forskningsprosjektet (se vedlegg 1). Spesielt i arbeidet med mennesker må forskeren være bevisst på hvordan man behandler informantene, hvordan de selv kan bli berørt og hvordan man fremstiller dem som har bidratt til å realisere forskningsprosjektet (Thagaard, 2013, s. 25). Jeg vil i det følgende se på noen av de etiske prinsippene som har vært relevant for min studie.

4.7.1 Forskningsetiske retningslinjer

Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsfag og humaniora har vedtatt flere forskningsetiske retningslinjer som forskere må være bevisst (Christoffersen & Johannessen, 2012, s. 41). Retningslinjene kan sammenfattes i tre ulike typer hensyn, og det er denne inndelingen jeg vil benytte for å beskrive hvordan jeg ivaretar forskningsetiske hensyn i min datainnsamling.

Informantens rett til selvbestemmelse og autonomi

Deltakere i ethvert forskningsprosjekt har krav om informert og fritt samtykke, der en ikke skal presse en potensiell kandidat til å delta i studien, i tillegg må forskeren gi informasjon om alt som angår vedkommendes deltakelse i prosjektet (Thagaard, 2013, s. 26). For å ivareta informantens rett til selvbestemmelse og autonomi måtte både intervjuinformantene og respondentene i spørreundersøkelsen gi samtykke til deltakelse. Spørreundersøkelsen startet med et informasjonsskriv om prosjektet, skrevet inneholdt formålet med studien, prosjektets hensikt, formelle restriksjoner og databehandling. Her garanterte jeg anonymitet, at studien var frivillig og hva det innebar for personen å svare på undersøkelsen (se vedlegg 2). Deretter kunne de som ønsket, fortsette undersøkelsen ved å si sitt samtykke.

Intervjuinformantene la seg igjen kontaktinfo dersom det var aktuelt for dem å delta i intervju, noe som i stor grad er med på å ivareta deres selvbestemmelsesrett. Under selve intervjuet måtte informantene i tillegg gi et skriftlig samtykke, både knyttet til deltakelse og bruk av lydopptak (se vedlegg 3). Ved å benytte et skriftlig samtykkeskjema gav det meg en større forsikring om at informantene har forstått deres rettigheter. I samtykkeerklæringen ble også

formålet og prosedyrer beskrevet. De ble også informert, både muntlig og skriftlig, om at de på et hvilket som helst tidspunkt kan trekke sin deltakelse, uten at det vil få negative konsekvenser for dem. I forkant av intervjuene gjennomgikk jeg temaet og formålet med studien før intervjuet startet, slik at de skulle være helt klar over hva de var med på.

Forskerens plikt til å respektere informantens privatliv

Konfidensialitet er et annet etisk prinsipp, der informantene har krav på at all informasjon de gir vil bli behandlet konfidensielt, slik at de ikke kan ta skade av forskningen (Thagaard, 2013, s. 28). For å respektere informantenes privatliv blir informantene anonymisert i oppgaven. Gjennom hele forskningsprosessen var det kun jeg som hadde tilgang til lydopptak, transkripsjoner og andre personlige opplysninger. Alt har blitt behandlet konfidensielt. Alt av rådata, som lydopptak, notater og transkripsjon vil bli slettet en tid etter oppgaven leveres.

Forskerens ansvar for å unngå skade

Et tredje grunnprinsipp for etisk forsvarlig forskningspraksis er knyttet til de konsekvensene forskningen kan ha for deltakerne. Det innebærer at forskeren forplikter seg til å beskytte informantenes integritet gjennom hele forskningsprosessen (Thagaard, 2013, s. 30). En etisk retningslinje som gjelder for alle kvalitative prosjekter krever at forskeren utviser redelighet og nøyaktighet av presentasjonen av forskningsresultater (Thagaard, 2013, s. 24). Dette vil være et viktig etisk hensyn i fasen med å bearbeide og analysere datamaterialet, hvor en som forsker er bevisst hvordan en bruker datamaterialet uten at det får etiske uforsvarlige konsekvenser for informantene som deltar i forskningsprosjektet (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2010, s. 91). Siden forskeren er den som har kontroll over datainnsamlingen og bearbeidingen av materiale, skaper det en asymmetrisk relasjon der makten ligger hos forskeren, og det er derfor viktig at jeg som forsker har respekt for og ivaretar informantens integritet. For å ivareta denne forskningsetiske retningslinjen vil det i mitt prosjekt være viktig å være lojal overfor informantenes utsagn og deres forståelser i datamaterialet, og ikke tillegge dem meninger og holdninger det ikke finnes belegg for. Da alle informantene gav godkjennelse for bruk av lydopptak, har jeg i transkriberingsprosessen fått mulighet til å gjengi intervjuene på en korrekt og nøyaktig måte. Dette gav meg et godt utgangspunkt for å analysere og tolke materialet på en så nøyaktig måte som mulig, og som ivaretar informantenes integritet.

5 PRESENTASJON AV RESPONDENTER OG INFORMANTER

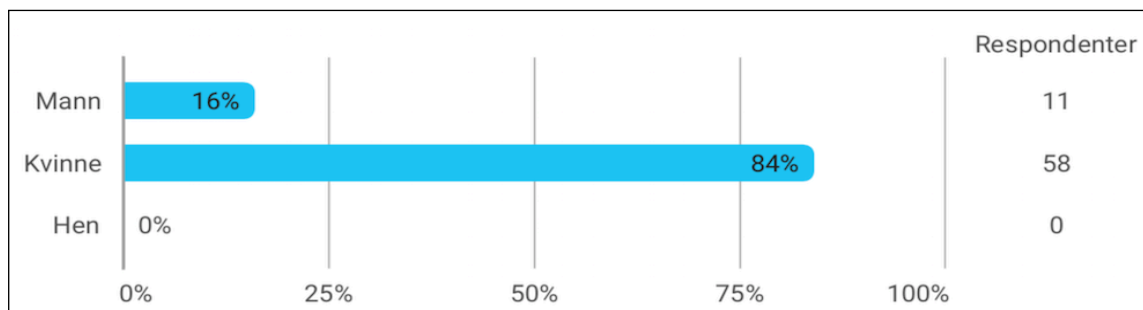
I dette analysekapittelet vil jeg starte med å beskrive de respondenter og informanter som har bidratt i mitt datamateriale. Jeg vil starte med å presentere funn fra spørreundersøkelsen, som vil gi et bilde av hva som karakteriserer respondentene. Videre skal jeg presentere intervjuinformantene som har bidratt i min studie, ved å trekke fram det som kjennetegner informantene som gruppe. Dette kapittelet vil fungere som en introduksjon til de følgende analyse og drøftingskapitlene, hvor formålet er å bli kjent med menneskene bak materialet, de som har gjort forskningsprosjektet mulig.

5.1 Spørreundersøkelse – hvem er respondentene?

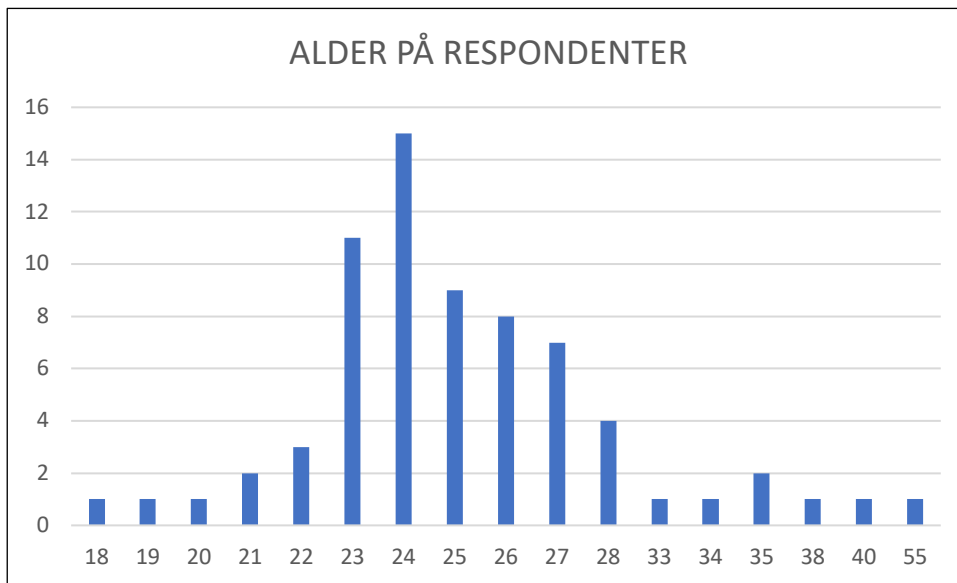
Formålet med å benytte spørreundersøkelse som metode i mitt prosjekt, var blant annet for å få en oversikt over forskningsfeltet. Med utgangspunkt i funn fra spørreundersøkelsen vil jeg starte dette kapittelet med å gi en presentasjon av hva som er karakteristisk for mine respondenter som gruppe.

5.1.1 Alder og kjønn

De innledende spørsmålene i spørreundersøkelsen viser kjønn og alder på respondentene mine. På dette tidspunkt i undersøkelsen var det 69 respondenter, mens det etter et utslagsspørsmål var igjen 66 respondenter som var aktuelle for mitt forskningsprosjekt. Figur 5.1 og 5.2 viser et klart bilde på at de som gjennomfører et utenlandsopphold i størst grad er kvinner i 20-årsalderen.

Figur 5. 1: Kjønn på respondenter

Figur 5. 2: Alder på respondenter

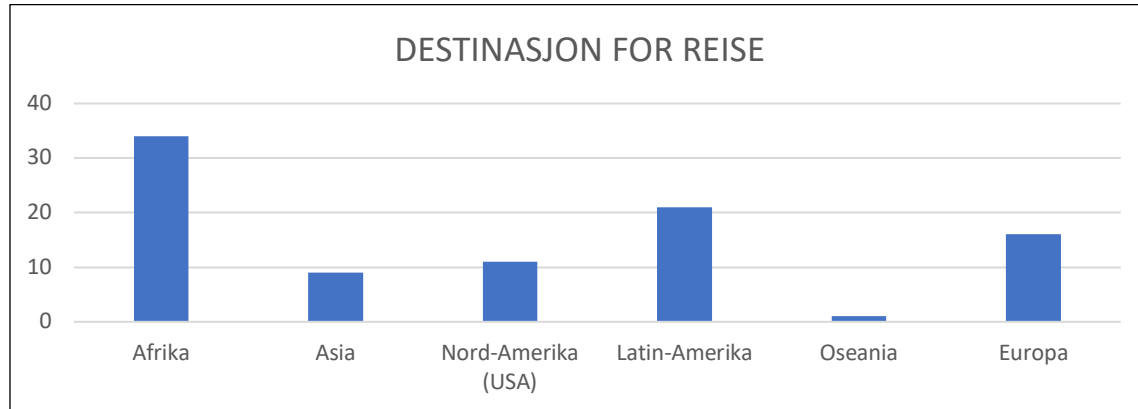
Som nevnt i metodekapittelet er en svakhet ved datamaterialet at jeg har benyttet eget nettverk for å distribuere spørreundersøkelsen. Det kan være noe grunnen til at de fleste respondentene befinner seg i samme aldersgruppe som meg selv, i tillegg til at majoriteten også er av samme kjønn som meg. Dette forholdet kommer også frem i intervjuene mine, hvor 8 av 10 informanter er kvinner, og samtlige er i aldersgruppen mellom 20-30 år. Det kommer også fram i en rapport basert på data fra Studiebarometeret 2017 (NOKUT), at av alle studenter som reiser på utveksling utgjør kvinner 65 prosent, og menn 35 prosent, hvor også yngre er mer mobile enn eldre (Wiggen, 2019, s. 6). Det kan derfor argumenteres for at mine funn er representative for å beskrive alder og kjønn på gruppen som velger å gjennomføre et lengre utenlandsopphold.

5.1.2 Destinasjon og gjentatte lengre utenlandsopphold

Videre i spørreundersøkelsen var destinasjon på utenlandsoppholdet et tema. Jeg ønsket å undersøke om destinasjon hadde noe å si for utbytte en satt igjen med etter utenlandsoppholdet. Dette er et forskningsspørsmål jeg vil undersøke nærmere i kapittel 6.3. På dette spørsmålet kunne respondentene svare for alle de lengre utenlandsoppholdene de hadde gjennomført, og undersøkelsen viser gjennom dette spørsmålet at en stor del av respondentene har gjennomført flere lengre utenlandsopphold. Dette samsvarer med oppgavens bakgrunnskapittel, som viste at de som har gjennomført et utenlandsopphold er

mer sannsynlig til å reise på flere (Wiggen, 2019). Denne forbindelsen ble også påpekt i Stortingsmelding 7 (Meld. St. 7 (2020-2021, s. 14), som viste til at internasjonal mobilitet tidligere i livet, ville ha betydning for hvor mobile studenter er i høyere utdanning. Dette er et tema jeg vil se nærmere på senere i dette kapittelet 5.2.2 og 5.2.3.

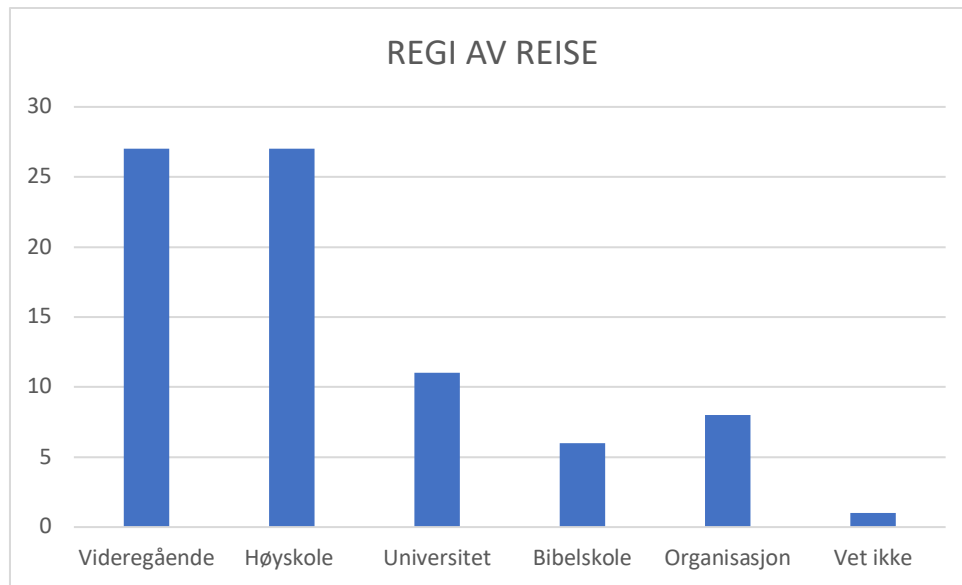
Oversikten i figur 5.3 viser at gruppen som reiser fordeler seg utover alle verdens kontinenter. En kan på samme tid antyde at en større del av gruppen har valgt å reise til land i den sørlige delen av verden, da over halvparten av respondentene har reist til land i Afrika og Latin-Amerika. Dersom en legger Taylors (1994) teori til grunn vil det gi mening å reise til destinasjoner som i stor grad skiller seg fra eget hjemland, da han mente at det ville være enklere å øke den interkulturelle kompetansen når det er stor avstand mellom studentenes kultur, og kulturen i destinasjonslandet. Den samme antakelsen finner vi også hos Mezirow (1997) som pekte på at erfaringer med andre kulturer i større grad kan resulterer i at en kritisk reflekterer over egne referanserammer, som videre danner grunnlag for en transformativ læring. DMIS-modellen til Bennett (1993) baserer seg også på den oppfatning om at opplevelser med ulike kulturer øker den interkulturelle sensitiviteten.

Figur 5. 3: Destinasjon for reise

5.1.3 Regi av reisen

I spørreundersøkelsen fikk respondentene spørsmål om hvem de reiste i regi av. Da jeg i starten av undersøkelsen ikke visste hva jeg kunne forvente av svar på dette spørsmålet, valgte jeg å ha en åpen svarkategori. For å anonymisere respondentene har jeg valgt å lage egne kategorier for å så plassere svarene deres. Da som nevnt flere av respondentene har gjennomført flere typer lengre utenlandsopphold, har også dette spørsmålet flere svar, enn antall respondenter.

Figur 5. 4: Regi av reise

Figur 5.4 gir en oversikt over i hvilken sammenheng respondentene har gjennomført utenlandsoppholdet, hvem det har vært i regi av. Som figuren viser, har 27 av respondentene gjennomført et lengre utenlandsopphold allerede i videregående skole. Felles for dem er at de har reist på utveksling 2. året på videregående, i regi av en organisasjon.

Ellers viser figur 5.4 at mange av respondentene har reist i regi av høyere utdanningsinstitusjoner. Det tyder på at regjeringens målsettinger om at alle institusjoner i høyere utdanning skal fremme internasjonal studentmobilitet blir tatt på alvor, hvor undersøkelsen viser at bestemmelsen blir realisert i praksis. Oversikten viser også at det er flere som reiser i regi av høyskoler sammenliknet med universiteter. Ut ifra de åpne svarene fant jeg at mange som hadde reist i regi av høyskoler har vært på opphold i form av studieturer og praksisopphold, mens de som har reist i regi av universitetene i større grad har gjennomført et utvekslingssemester. De resterende respondentene har reist i regi av bibelskoler, og andre organisasjoner. For å bevare respondentenes anonymitet har jeg valgt å ikke gå nærmere inn på hvilke typer organisasjoner det er snakk om.

Et annet spørsmål i undersøkelsen omhandlet hensikten med utenlandsoppholdet. Dette var et åpent spørsmål, hvor respondentene svarte med egne ord. Som vi har sett tidligere brukes det mange ord og begreper når man snakker om utenlandsopphold, og dette ble også tydelig for meg i dette spørsmålet. Det er derfor vanskelig å kategorisere respondentens svar, og jeg vil derfor peke på de hensiktene som ble nevnt flest ganger i materialet. Praksisopphold og

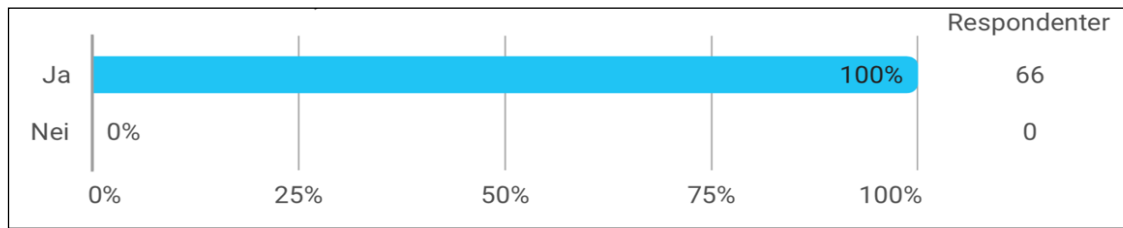
feltarbeid ble nevnt av mange som hensikt for reisen. I tillegg blir ulike former for studier nevnt. Dette kan omhandle studieturer som en del av studiet, men også enkeltstående årsstudium og semestre i utlandet hvor hensikten er å studere. Som vi også ser av figur 5.4 har mange av respondentene reist på videregående, hvor de i dette spørsmålet nevner utveksling som hensikt. Grunnen til at det blir vanskelig å gi en oversikt over dette spørsmålet er at en og samme utenlandstur kan inkludere flere hensikter. For eksempel har noen av respondentene gjennomført et utenlandsopphold i regi av studiet, som både inkluderte noen uker med praksisarbeid, et feltarbeid og også studietur i den forstand at man reiser rundt for å besøke mennesker og steder. Noen respondenter har valgt å beskrive hensikten knyttet til læringsutbytte, for eksempel var hensikten å lære et nytt språk, eller bli bedre kjent med en kultur, og øke den interkulturelle forståelsen. Det vil derfor være mer hensiktsmessig å undersøke hensikt som tema med funn fra de kvalitative intervjuene. Se kapittel 6.3.

5.1.4 Endring som følge av utenlandsoppholdet

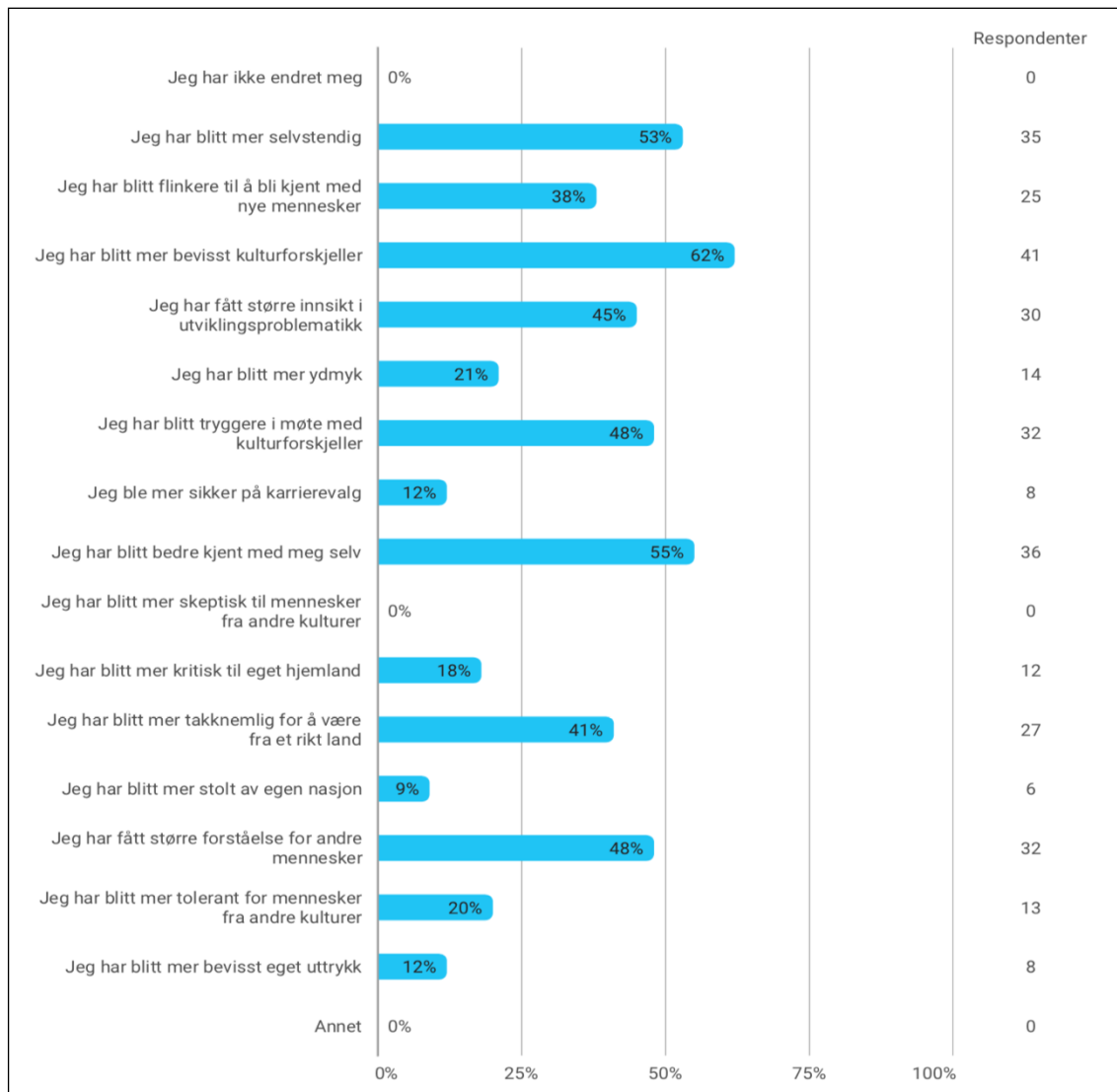
Den siste delen av spørreundersøkelsen hadde som formål å undersøke om respondentene opplevde at utenlandsoppholdet var med på å forme dem som mennesker, eksemplifisert med endrede holdninger, verdier og identitet. Som det blir klart av teorikapittelet eksisterer det et felles anliggende om at et utenlandsopphold vil kunne medføre endringer hos personen som reiser ut. Bergersen (2017, s. 17) peker blant annet på at utfordringene i møter med mennesker som er ulike en selv kan føre til endringer av egne verdier, normer og førforståelse. Dahl (2013, s. 212) ser også at de nye erfaringene fra utlandet kan øke toleransen for forskjeller, hvor man kan bli mer løsningsorienterte. Transformativ læring er prosessen med å skape endring i egne referanserammer, altså viser også Mezirow læringsteori at endring kan skje når en inntar nye perspektiver, noe omstendigheter i en ukjent kultur muliggjør (Mezirow, 1997, s. 5). Vi har også sett at hovedtanken bak Bennetts DMIS-modell (1993) baserer seg på at mennesker som møter forskjeller og ulikheter øker den kulturelle sensitiviteten, altså en endring mot å bli mer interkulturell.

I spørreundersøkelsen svarte samtlige respondenter at utenlandsopphold hadde vært med på å forme dem som mennesker (se figur 5.5). Det kan tyde på at de overnevnte teoriene samsvarer

med funn fra undersøkelsen, da alle opplever at utenlandsoppholdet har påvirket dem, og formet dem som mennesker.

Figur 5. 5: Forming av utenlandsoppholdet

Figur 5. 6: Hvordan forming av utenlandsoppholdet kommer til syne

For å finne ut hva slags endringer respondentene har opplevd, var dette mitt neste spørsmål i spørreundersøkelsen. Da det kan være vanskelig å selv beskrive hvilke endringer det er snakk om, valgte jeg i dette spørsmålet å benytte avkrysningsalternativer på hvordan endringene kom til uttrykk. Jeg er klar over at dette valget kan ha hindret respondentene i å komme med svar som i større grad er gjeldende for dem, og at flere svarer uten å reflektere over hva som egentlig passer best, og jeg muligens går glipp av faktorer som kunne vært viktige funn. Jeg vurderte risikoen høyere for at et åpent spørsmål ville gi meg uklare svar, og dermed gjøre det vanskeligere for meg å analysere funnene. For å ikke avgrense respondentenes mulighet til å gi det svaret som passet best for dem, var det mulig å skrive med egne ord i et «annet»-alternativ.

På overnevnte spørsmål skulle respondentene velge opp til fem alternativer de mente passet best for dem. Figur 5.6 viser hvordan svarene fordeler seg. Da ingen valgte å ta i bruk det åpne alternativet, kan det tyde på at alternativene var passende for respondentens erfaringer. Det svaralternativene med høyest frekvens var «Jeg har blitt mer bevisst kulturforskjeller», hvor over halvparten av respondentene krysset av for dette alternativet. Som nevnt i kapittel 4.1.4 er bevissthet en sentral faktor i interkulturell kompetanse (Bergersen, 2017, s. 151). Det at så mange av respondentene opplever at utenlandsoppholdet har økt bevisstheten til kulturforskjeller kan tyde på at de gjennom reisen har fått en bredere interkulturell kompetanse. Å være bevisst kulturforskjeller handler om å forstå betydningen flerkulturell forståelse har i møte med andre mennesker, og er en viktig kompetanse for å samhandle hensiktsmessig i ulike kulturelle setninger. Regjeringen har som nevnt i kapittel 2.3.3 en antakelse om at internasjonal studentmobilitet vil bidra til en større kulturell forståelse, et behov dagens samfunn virker å være helt avhengige av, hvor interkulturell kompetanse er viktig for både arbeidslivet og i samfunnet ellers. Funn fra denne spørreundersøkelsen viser altså at regjeringens antakelse virker å stemme, samtidig som det må understrekes at min undersøkelse ikke kan brukes for å generalisere et så omfattende forskningsfelt.

Svaralternativene «Jeg har blitt mer selvstendig» og «Jeg har blitt bedre kjent med meg selv» har begge høy svarfrekvens og sier begge noe om en personlig endring. Spørreundersøkelsen viser et tydelig bilde på at et lengre utenlandsopphold gjør noe med respondentene på et personlig plan. For å undersøke nærmere hvordan et slikt utenlandsopphold påvirker respondentenes egenutvikling, vil jeg med utgangspunkt i datamaterialet fra intervjuene drøfte

forskningsspørsmålet *På hvilken måte mener informantene at utenlandsopphold har påvirket deres personlige utvikling?* i kapittel 7.

Generelt sett fordeler respondentene seg jevnt utover svaralternativene i Figur 5.6. De alternativene som skiller seg mest ut er dermed de ingen har valgt. Som nevnt var det ikke noen av respondentene som valgte «annet», og det var heller ikke noen som valgte alternativene: «Jeg har ikke endret meg» og «Jeg har blitt mer skeptisk til andre kulturer». Dette viser igjen at samtlige av respondentene opplevde at utenlandsoppholdet har ført til endringer, og det kan også tyde på at de sitter igjen med et positivt inntrykk av kulturen de besøkte. Dette funnet bygger opp under påstanden om at det eksisterer en oppfatning av at utenlandsopphold vil bidra med noe positivt, et positivt utbytte. En må her ha i betraktning at de som valgte å svare på spørreundersøkelsen kan ha en personlig interesse for temaet, og muligens også positive erfaringer som de ønsker å dele, eller ikke har noe imot å dele. Det at opp mot halvparten (29 stykker) av respondentene kunne tenke seg å delta i en utfyllende samtale om samme tema, kan bety at de har positive erfaringer de ønsker å dele. Det kan på samme tid virke forunderlig at ingen av respondentene har erfart at utenlandsoppholdet ikke fører til endringer.

5.1.5 Oppsummering

Dette delkapittelet danner et bilde av respondentene som gruppe. Basert på funn fra spørreundersøkelsen blir det klart at det er flere kvinner enn menn som reiser ut, og at respondentene er i aldersgruppen 20-30 år. De utreisende reiser over hele verden, og det kommer ikke tydelig fram at en destinasjon er mer populær enn en annen. En kan likevel antyde at en større andel velger å reise til land i Det globale sør, hvor Afrika og Latin-Amerika er destinasjoner en stor del av respondentene har gjennomført sitt utenlandsopphold i. Funn fra spørreundersøkelsen viser også tendensen til at et lengre opphold kan føre til enda flere, da flere av respondentene har gjennomført mer enn et lengre utenlandsopphold. Undersøkelsen viser også at utenlandsoppholdene i stor grad er i regi av en utdanningsinstitusjon, både i høyere utdanning som høyskoler og universiteter, og organisasjoner som tilbyr lengre utenlandsopphold som for eksempel gjennom utveksling på videregående skole, og andre aktører som tilbyr studier som inkluderer lengre utenlandsopphold.

Av spørreundersøkelsens respondenter svarer samtlige at de opplevde at utenlandsoppholdet har formet dem som person, hvor personlig utvikling som selvsikkerhet kommer fram som en endring som følge av utenlandsoppholdet. At de opplever å ha blitt mer bevisst kulturforskjeller er også et funn fra spørreundersøkelsen som vil bli sentral for videre analyse. Generelt vil funnene fra spørreundersøkelsen legge grunnlaget for forskningsspørsmålene som vil bli drøftet i de følgende kapitler (se kapittel 6, 7, 8). I neste delkapittelet vil jeg se nærmere på intervjuinformantene, hvor jeg skal gi en beskrivelse av informantene som en gruppe.

5.2 Kvalitative intervju – hvem er informantene?

I dette delkapittelet vil jeg beskrive de informantene som har deltatt på intervju. Jeg vil med fordel beskrive dem som gruppe, hvor jeg vil trekke fra de karakteristikkene som best beskriver gruppen. Funnene fra spørreundersøkelsen som ble presentert i forrige delkapittel er også gjeldene for intervjuinformantene, men videre vil jeg med utgangspunkt i datamaterialet fra intervjuene trekke fram andre kjennetegn som ikke kom tydelig fram av spørreundersøkelsen. Det vil selvfølgelig være individuelle forskjeller mellom informantene som har deltatt i intervjuene, og det ble tidlig i prosessen med å bearbeide det innsamlede datamaterialet klart for meg at materialet og informantene i seg selv er svært komplekse. Det var krevende å skulle kategorisere informantene i grupper som kunne brukes til å undersøke materialet på en tydelig måte, da samtlige av informantene har mange erfaringer knyttet til lengre utenlandsopphold. Et flertall av informantene har vært på flere ulike typer utenlandsopphold, både til ulike destinasjoner, i ulik lengde og i ulike sammenhenger. Det kunne være alt i fra ferieturer med familien, til i ung alder, over lengre tid ha bodd i utlandet. Informantene som for eksempel har reist på utveksling på videregående, har i senere tid reist mye, både privat og i utdanningssammenheng. Denne kompleksiteten gjorde det vanskelig å kategorisere informantene i grupper, for å videre kunne sammenligne dem. For å gi et bilde av datamaterialet vil jeg starte med å beskrive informantene som gruppe, ved å se nærmere på tre karakteristikk jeg mener skildrer gruppen godt.

5.2.1 Gjentatte reiser

«Det blir på en måte som en slags rus. Kanskje et veldig sterkt ord. Men det blir på en måte et slags adrenalinkick å reise ut» (Informant 9).

Den tydeligste karakteristikken for gruppen jeg har intervjuet er at de alle har reist gjentatte ganger, både på korte og lengre utenlandsopphold. Det kan virke som om reisning har blitt en livsstil for dem, og som informant 9 beskriver kan reising sammenlignes med en type rus, altså noe avhengighetsskapende. Et kjennetegn ved samtlige intervjuinformanter er lysten på nye opplevelser, *«Jeg har alltid vært litt sånn søken på å oppleve nye ting. Og fra jeg var liten har jeg hatt lyst til å gjøre andre ting, og ikke vært så opptatt av hva alle andre gjør»* (Informant 7). Det virker til å være en del av personligheten deres, engasjementet for å oppleve mer av verden og mennesker, enn det som er mulig å gjøre hjemme. *«Jeg er veldig glad i å reise (...) og er veldig interessert i mennesker og kulturer, og ja det var noe som ble dyrket første gang jeg var på en lengre tur»* (Informant 1). Dette sitatet fra informant 1 tyder på at reiselyst er noe som blir dyrket gjennom å reise, og at det deretter fortsetter å være en viktig interesse. Dette sammenfaller godt med Stortingsmelding 7 (Meld. St. 7 (2020-2021), s. 14), som peker på at internasjonal mobilitet tidligere i livet har betydning for hvor mobile man er senere, som i høyere utdanning.

Som det også kom fram av spørreundersøkelsen hadde flere av respondentene gjennomført flere lengre utenlandsopphold, og det er heller ikke sjokkerende at dette også er tilfellet intervjuinformantene. Ved å se på oversikten over intervjuinformantene kan det av tabell 4.1 se ut som at to av informantene kun har hatt et lengre utenlandsopphold. I intervjuene med disse informantene, informant 1 og 3, kom det fram at begge hadde reiste på flere lengre utenlandsopphold. Grunnen til at jeg valgte å ikke regne disse oppholdene med i presentasjonen av informantene (Tabell 4.1) var at reisene de refererte til kan omtales som private reiser, der for eksempel informant 1 hadde vært på backpacking i seks måneder. For å avgrense oppgaven, var det nødvendig å ekskludere slike type reiser, til tross for varigheten over fire uker. Selv om ikke dette forskningsprosjektet har fokusert på fritidsreiser, er det tydelig at også slike reiseerfaringer har påvirket informantene, og kan anses som en sentral påvirkningskilde for den videre reisemobiliteten. I tillegg til at alle informantene har gjennomført gjentatte lengre utenlandsopphold, forteller også flere av informantene at «reisekarrieren» startet allerede i tidlig alder, og er noe jeg videre vil se nærmere på.

5.2.2 Tidligere reiseerfaringer

I intervjuene forteller flere av informantene om reiseerfaringer fra tidlig alder, i hovedsak sammen med familien. *«Jeg har reist rundt med familien min i utlandet på grunn av foreldrene mine sin jobb (...) jeg har vært i ganske mange land på ferie og vi har reist hver*

ferie så lenge jeg kan huske» (Informant 10). Her er også erfaringene noe ulike da noen har reist for å besøke familie i utlandet, andre har bodd i utlandet selv sammen med familie, og noen har reist på mange ferieturer sammen med familien. Uavhengig av hvilken hensikt informantene har reist til utlandet gjennom, blir det tydelig at de tidligere reiseerfaringene motiverer dem til å reise mer.

«Jeg har alltid vært veldig glad i å reise, jeg synes det har vært spennende med nye kulturer, spennende med språk, da spesielt spansk, og siden jeg har vært såpass heldig, helt siden jeg var ca. 5 år gammel har vi vært på sommerferie i Spania, og til andre spansktalende land» (Informant 9).

Ved å bli introdusert for utenlandsreiser i tidlig alder, i sammenhenger som ferietur, er det ikke rart at reising blir assosiert med noe positivt, og noe man vil ha mer av.

Informant 9 er heller ikke den eneste som beskriver seg selv som heldig, som sammen med familien har fått muligheten til å reise mye i oppveksten, og verdsetter utenlandserfaringene høyt. Disse tidlige erfaringene med reise, kan virke å være en viktig grunn til at de videre selv ønsker å reise. Ettersom flere av informantene er oppvokst med reising, og mest sannsynlig kommer fra en familie som ser verdien av å reise utenlands, kan det i seg selv være en faktor som påvirker dem til å reise mer. Som nevnt i kapittel 2.4 var største hinderet for studentmobilitet hensyn til familie og venner (Wiggen, 2019, s. 3-4). Det kan tenkes at de som kommer fra familier som ser en verdi i å reise utenlands, i større grad blir motivert hjemmefra til å reise, og hinderet blir for disse informantene blir dermed ikke like stort som for andre.

«Også har jeg søsken som har studert i utlandet, og sett hvor mye de har fått igjen for det. Ja, jeg er mer nysgjerrigheten på å reise og være et sted over lengre tid egentlig» (Informant 8).

Dette sitatet av informant 8 viser klart at påvirkning fra familie spiller en rolle, og har innflytelse på egne valg. Det er også verdt å merke at informanten gjennom søsken peker på et utbytte, at de har fått igjen mye fra lengre utenlandsopphold. Det er heller ingen tvil om at utbytte hun ser, virker å være positivt og da hun selv ønsker å oppnå det.

5.2.3 Utveksling VG2

«Jeg synes det er veldig spennende generelt å møte nye mennesker og jeg synes det er en unik opplevelse å kunne få bo i en vertsfamilie i et annet land, å virkelig se hvordan mennesker bor, i en helt annen kultur, og med et annet språk» (Informant 6).

Av de ti informantene jeg har intervjuet, hadde fem av dem reist på utveksling på videregående skole. Som det kom fram av Stortingsmelding 7 (Meld. St. 7 (2020-2021), s. 15) er andelen som reiser på utenlandsopphold i høyere utdanning tre ganger høyere for de som var på utveksling 2. året på videregående, sammenliknet med andre norske studenter. Funn fra min undersøkelse bygger opp om det samme, da samtlige av dem jeg har intervjuet som har vært på utveksling på videregående (Informant 6, 7, 8, 9, 10), også har reist på lengre utenlandsopphold i regi av høyere utdanning. Informant 6 har vært på et lengre opphold i høyere utdanning, men som den yngste av informantene har det heller ikke vært mulig å gjennomføre flere i høyere utdanning, da hun i dag er på sitt første år etter fullført VGS, og har her allerede gjennomført et lengre opphold på 5 måneder. Informant 7 har i tillegg til utvekslingen på VGS, gjennomført to lengre utenlandsopphold i regi av høyere utdanning. Først et årsstudium som inkluderte et opphold på to måneder, i tillegg til en seks måneders utveksling som en del av utdanningen hun tar. Informantene 8, 9 og 10 har valgt å ta utdanning i utlandet, og kan derav omtales som helgradsstudenter i utlandet. Alle disse fem informantene viser et tydelig bilde på at utveksling på videregående kan kobles sammen med internasjonal mobilitet i høyere utdanning.

5.2.4 Oppsummering

Det som kanskje best beskriver gruppen jeg har intervjuet er at samtlige har mye erfaring med reising. Det er en gruppe som har gjennomført flere lengre utenlandsopphold, men også kortere opphold hvor flere av informantene har erfaringer fra ferieturer med familien. Det er tydelig at reising er viktig for dem, og det kan se ut som reising er blitt en livsstil for dem. Mange har i tidlig alder blitt introdusert for utlandet, og det er blitt skapt en interesse som fortsetter å bli dyrket gjennom flere utenlandsopphold. De er oppvokst med reising, de har et positivt forhold til reising og de ønsker å gjøre det igjen og igjen. En kan med disse karakteristikkene tenke seg at internasjonal mobilitet tidligere i livet uten tvil har betydning for mobiliteten senere.

I de neste kapitlene skal jeg analysere og drøfte forskningsspørsmålene som er relevant for å besvare oppgavens problemstilling. Jeg vil starte med å undersøke om hensikten med utenlandsopphold, destinasjon og lengden på oppholdet har noe å si for det utbyttet informantene beskriver. I kapittel sju vil jeg ta for meg forskningsspørsmålet: «På hvilken måte mener informantene at utenlandsopphold har påvirket deres personlige utvikling?», før jeg i kapittel åtte vil undersøke utenlandsoppholdets påvirkning på senere livsvalg med hovedfokus på karrierevalg.

6 HENSIKT, DESTINASJON OG LENGDE

I dette første drøftingskapittelet skal jeg diskutere forskningsspørsmålet: *Hva har hensikten med utenlandsopphold, destinasjon og lengde på oppholdet å si for det utbyttede informantene beskriver?* Jeg vil undersøke forskningsspørsmålet i tre deler, hvor jeg vil starte med å se på hva lengden på oppholdet har å si for det utbyttede informantene beskriver.

6.1 Hva har lengde på oppholdet å si for det utbyttede informantene beskriver?

Som nevnt i forrige kapittel har samtlige av informantene gjennomført flere lange utenlandsopphold. Av den grunn blir det komplisert å skulle sammenligne utbytte av kortere opphold med lengre opphold. For å kunne si noe om betydningen lengden på oppholdet har hatt, jeg vil med utgangspunkt i Bennetts DMIS-modell (1993) forsøke å vurdere hvor i modellen informantene befinner seg.

DMIS- modellen er bygget på antakelsen om at jo mer man blir utsatt for møter med kulturelle forskjeller, jo mer vil man øke den interkulturelle kompetansen (Bennett & Bennett, 2004, s. 152). Modellen viser som nevnt i hvilken grad en er sensitiv ovenfor interkulturelle situasjoner, hvor Bennett & Bennett definerer kulturell sensitivitet som evnen til å oppfatte og erfare kulturelle forskjeller (2004, s. 152). Modellen viser altså graden av interkulturell sensitivitet, men som vi så av kapittel 3.3, kan en anse begrepet interkulturell sensitivitet å være en del av begrepet interkulturell kompetanse. Av den grunn vil jeg i videre i oppgaven bruke begrepene om hverandre, da begge er beskrivende for å si noe om den interkulturelle kompetansen.

Til tross for at Bennett (1993) ikke sier noe om hvilken faktor tid har å si for den interkulturelle sensitiviteten, kan en med utgangspunkt i DMIS-modellen anta at dersom en bruker mye tid i en kultur ulik ens egen, vil det føre til flere opplevelser med ulikheter som igjen vil føre til økt interkulturell kompetanse. Ut i fra den antakelsen vil de informantene som har vært lengst borte, ha en større interkulturell kompetanse enn de som gjennomført kortere opphold. Jeg vil på det grunnlag bruke Bennetts DMIS-modell (Tabell 3.2) som verktøy for å undersøke informantenes utbytte i form av interkulturell kompetanse og deretter drøfte om utbytte samsvarer med lengden på oppholdet.

Det er viktig å merke seg at en plassering av informantene i Bennetts modell kan være problematisk av flere grunner. For det første er opplevelsene deres så personlige og individuelle at det kan være vanskelig å finne klare fellesnevner mellom dem. For det andre viser intervjuene bare et begrenset bilde av informantenes interkulturelle kompetanse. Det kan derfor være problematisk å bruke relativt korte intervju som grunnlag til å plassere de innenfor et stadium. For det tredje må man ta med i betraktningen at det er flere faktorer, enn de som kommer til syne i intervjuene, som spiller inn på hvor mye kulturell kompetanse informantene har.

Ved å bruke DMIS-modellen som utgangspunkt for å tolke informantenes interkulturelle sensitivitet, har jeg måtte gjort mange slutninger basert på de empiriske funnene. Ved hjelp av modellen kan jeg kategorisere disse funnene, og dermed si noe om hvilken grad av interkulturell sensitivitet det kan tenkes at informantene har.

Jeg vil starte med å presentere hvor i modellen det er hensiktsmessig å plassere hver av informantene. Som nevnt i metodekapittelet, og som blir illustrert i tabell 4.1 har jeg navngitt informantene etter lengde på opphold, hvor de informantene som sammenlagt har vært lengst på reise er nummeret høyere. En kan dele informantene inn i ulike grupper på bakgrunn av lengde på opphold, for å deretter kunne sammenlikne dem. Informant 1 og 2 har gjennomført opphold med kortest varighet 4-6 uker. Informant 3, 5 og 5 havner i den neste kategorien som er 4-6 måneder. Informant 6 og 7 har gjennomført opphold med en varighet på 10-12 måneder. De lengste oppholdene er gjort av informant 8, 9 og 10. Jeg vil derfor undersøke disse fire grupperingene for å se om det finnes grunnlag for å si om oppholdet har gitt mer utbytte for de med lengre utenlandsopphold.

Tabell 6. 1: Lengde på opphold

Lengde på opphold	Informantens lengste utenlandsopphold	Informanter som har vært på et opphold på denne lengden i tillegg til lengre opphold
4-6 uker	1, 2	4, 5
2-4 måneder		5,7
4-6 måneder	3,4,5	6, 7, 8
10-12 måneder	6, 7	8, 9, 10
1-5 år	8, 9, 10	

6.1.1 Opphold 4-6 uker

I intervjuene med informant 1 og 2 kommer det fram at begge opplever at det har skjedd en endring i hvordan man møter andre mennesker, hvor egne perspektiver har blitt utvidet som følge av utenlandsoppholdet.

«Man merker det at man vokser mer som person. Vanskelig å si noe konkret. Men man får et annet perspektiv på livet rett og slett. Litt bredere syn på ting. Og forståelse på livet» (Informant 1).

På tross av at informant 1 opplever at utenlandsoppholdet har påvirket endringer i perspektiv, må det påpekes at hun ikke anser utenlandsopphold som den eneste måten en slik perspektivendring kan skje. Hun argumenterer for at det å generelt oppsøke andre mennesker og steder i eget hjemland kan være nok. Uavhengig av det, kan det argumenteres for at oppholdet har økt den interkulturelle sensitiviteten hos begge informantene. Det gir på det grunnlag mening å plassere både informant 1 og 2 i aksept-stadiet i DMIS-modellen. På dette stadiet aksepterer man at egen kultur er en av mange mulige kulturelle kontekster, og man har mulighet til å omorganisere egne perspektiver. På grunn av at en anser andre kulturer som gyldige og likeverdige, kan det derfor være mulig å omorganisere egne perspektiver. (Bennett og Bennett, 2004, s. 155).

«Og om holdninger også, endrer man jo litt sånn at man ikke er så rask til å trekke konklusjoner og vet at alt ikke er slik en ser for seg. Man kan ha en opplevelse av noe, også møter man det, også er det helt annerledes. Det er jo noe med det at jeg opplever at jeg er mer åpen for at ting kan være annerledes enn hva jeg har sett for meg, lettere å akseptere at det annerledes» (Informant 2).

Som følge av møte med kulturelle forskjeller opplever informanten at ting nødvendigvis ikke er slik en først hadde trodd, å endrer seg i retning av å bli mer åpen for at ting kan være annerledes. Funnene fra intervjuene av informant 1 og 2 gir grunnlag til å plassere begge i aksept-stadiet. Videre vil jeg se på gruppen som har hatt sitt lengste opphold med en varighet på 4-6 måneder. Spørsmålet blir om noen måneder lengre utenlandsopphold gir en større sensitivitet ovenfor kulturelle forskjeller.

6.1.2 Opphold 4-6 måneder

I denne gruppen er det mer problematisk å plassere alle informantene innenfor samme steg i DMIS-modellen. Funnene fra intervjuene kan tyde på at informant 4 og 5 befinner seg på aksept-stadiet, mens informant 3 kan plasseres i tilpasnings-stadiet. Så langt er det ingen tydelig tendens til at lengde på opphold betyr et høyere utbytte i form av interkulturell kompetanse.

«Men det er mer den tanken om hvordan vi er med andre, og forholder deg til andre mennesker i samfunnet som ikke er helt vanlige. At man har litt større aksept for at folk er forskjellige. Har litt mer forståelse hvorfor folk er som de er. (...) Det er veldig sånn, synes jeg, er en uting i Norge at vi har veldig fokus i Norge på at vi har det veldig bra også synes vi synd på andre som ikke har det sånn som oss. Det betyr jo ikke at alle rundt i verden har lyst å ha det sånn som oss. Vi er ganske egoistiske når vi tenker det» (Informant 4).

Begrunnelsen for at det gir mening å plassere informant 4 i aksept-stadiet er at hun aksepterer at det eksisterer kulturelle forskjeller, og har en forståelse for at kulturelle rammer legger føringer for hvordan mennesker handler som de gjør. Som man kan se av sitatet over, viser informanten respekt og forståelse for andre kulturer som tyder på at informanten har en interkulturell kompetanse, men anerkjenner ikke at utenlandsoppholdet alene er grunnen til transformasjonen som har skjedd. Hun vektlegger forhold som alder, og anser utenlandsoppholdet å være en av mange påvirkningsfaktorer for den økte interkulturelle kompetansen.

«Vet ikke om utenlandsoppholdene har endret meg, men det blir jo en del av det du har lært og det du kan. Tror ikke jeg har det. Det er jo og fordi det går over tid, og man blir mer voksen, og det skjer til parallelt med at du har vært på en tur. Så jeg tror ikke at de turene har endret meg, men har vært en viktig del av tingene jeg er interessert i, og ja, er med på å forme det man er opptatt av og bryr seg om. Det man tenker om andre mennesker og andre land» (Informant 4).

Funn fra intervjuet med informant 5 viser at han har også fått en større forståelse for hvorfor ting blir gjort annerledes. Lærdom fra kulturer gjør at ting som kanskje før ikke gav mening, nå gir mening. Han beskriver selv at han har fått nye perspektiver som følge at

utenlandsoppholdet, noe som kan tyde på at det har skjedd en transformativ læring gjennom inntakelsen av nye perspektiver. Grunnen til at det er mest hensiktsmessig å også plassere denne informanten i aksept-stadier kommer av forståelsen han viser for at mennesker handler ut ifra en kulturell ramme. Han aksepterer at kulturer er ulike og anerkjenner at det finnes mange måter å gjøre ting på, noe dette sitatet viser:

«Helt konkret er det jo det å se en annen kultur, og komme seg ut av den kontekst man er i. Se hvordan folk har det et annet sted som gir veldig perspektiv på ting. Fryktelig klisje, men det er jo sant. Men det trenger ikke bare være sånn shit så bra vi har det, men mye det også, men det kan være mye sånn oi litt rar måte vi gjør ting på når andre ting også kan fungere (...) Også tror jeg kanskje jeg har litt flere verktøy til å se at det er en kontekst der. OG at ting blir gjort sånn og sånn fordi andre ting er sånn og sånn» (Informant 5).

Informant 3 skiller seg fra informantene 4 og 5 på den måten at hun i større grad har inkludert deler av kulturen fra utenlandsoppholdet i hennes egen.

«Jeg følte meg nesten som en [Latinamerikaner] når jeg kom tilbake. Emm jeg oppsøkte på en måte folk som jeg visste var fra andre kulturer fordi de kanskje hadde det på samme måte; det der hvorfor kan vi ikke bare snakke sammen, ikke være så sjenerte å ta hverandre så høytidelig, og kanskje bare, eem. Men ja jeg tror nok det at jeg har blitt mer åpen, og synes ikke det er rart å snakke med fremmed. Eller selv om nordmenn typisk er inneslutta og kalde ovenfor fremmede, er det hyggelig å bli snakka til» (Informant 3).

«Nei, jeg skal bære kofferten min selv og jeg skal også gå ut når det er mørkt, men etter hvert syns man, man blir så fort formet av den kulturen man lever i. Og bare etter noen måneder så merket vi at vi allerede ble litt formet og syns det var litt deilig at folk skulle bære ting for oss, og gjøre ting for oss. For etter hvert skjønte vi jo at det er jo godt ment. I Norge så kan vi jo nesten benekte at det er fysiske forskjeller, men jeg har merket i ettertid sånn nå er jeg for eksempel gift og syns det er veldig deilig at mannen min kan bære tunge ting å sånn og bare det er helt greit for meg. I Norge er vi så vant med at vi må hevde oss litt, vi kan gjøre de samme tingene og sånn, men vi må

ikke gjøre de samme tingene til en hver tid da, har jeg på en måte ja, kanskje innsett etter å ha bodd i [Latin-Amerika]» (Informant 3).

Som sitatene viser opplever informant 3 å ha blitt mer åpen som en konsekvens av utenlandsoppholdet. Altså har det skjedd en endring, et utbytte av utenlandsoppholdet, hvor hun har tatt med seg lærdom fra den andre kulturen i sitt eget liv i Norge. Det sammenfaller med DMIS-modellen i tilpasning-stadiet. På dette stadiet kan man både tilpasse seg andre kulturer uten en forventning om å gjøre det, og på samme tid inkludere deler av annen kultur i ens egen, noe det tyder på at denne informanten har gjort. Hun opplever selv en konkret endring, og det blir en del av personligheten hennes, og meningene hennes.

Funnene viser at de informantene som har gjennomført utenlandsopphold på en varighet mellom 4-6 måneder, men fordel kan plasseres i DMIS-modellen på stadiene aksept og tilpasning. Videre vil jeg se hvor i modellen informantene som har vært ute i 10-12 måneder befinner seg.

6.1.3 Opphold 10-12 måneder

Informant 6 og 7 har gjennomført sitt lengste utenlandsopphold med en varighet mellom 10-12 måneder. Begge informantene opplever utbytte i form av høyere toleranse og forståelse for andre kulturer som følge av utenlandsoppholdet.

«Jeg føler jeg har blitt mer åpen for nye mennesker og for andre kulturer generelt og mye mer forståelig for hvorfor mennesker fra andre land, også i Norge tror på ulike ting, eller har ulike meninger. Jeg har fått mye større toleranse for det. Eller ja, jeg hadde det vel fra før av, men fått større forståelse for hvorfor folk tenker ulikt (...) jeg tror kanskje det viktigste er å lære at mennesker er, vi er veldig forskjellig, og tenker veldig ulikt, og at det er en grunn til det. At ikke alle tenker likt som deg, og at det er viktig å prøve å forstå hvorfor andre tenker sånn som de gjør» (Informant 6).

Informant 6 viser ved dette sitatet at utenlandsoppholdet har ført til en økt forståelse for mennesker fra andre kulturer, og deres handlinger. Informant 7 beskriver også at hun i høyere grad klarer å akseptere at mennesker er ulike, og er mer interessert i å undersøke hvorfor mennesker handler som de gjør. Informantene nevner også at det ikke er alt en skal akseptere, og at man kan være uenige selv om man aksepterer at forskjellene eksisterer. Dette er noe

som samsvarer godt med Bennetts beskrivelse av mennesker som befinner seg på aktetstadiet, hvor det å akseptere ikke er ensbetydende med enighet, men ved å være uenig aksepteres det faktum at det eksisterer en kulturell kontekst (Bennett & Bennett, 2004, s. 155). Begge informantene kan med fordel plasseres i aksept-stadiet i DMIS-modellen, da begge aksepterer det tilfellet at mennesker er forskjellige, og ser viktigheten av å finne ut hvorfor mennesker tenker og handler som de gjør.

«Og det tror jeg er noe som har endret meg, med at jeg kan akseptere annerledeshet i høyere grad. Det har gjort meg til å stille spørsmål istedenfor å akseptere, eller du skal ikke akseptere alle ting, men da er jeg mer interessert i å vite hvorfor, hvorfor har du blitt som du har blitt? Hvorfor har du de uttalelsene som du har?» (Informant 7).

På samme tid presiserer informant 7, som flere informanter tidligere har gjort, at utenlandsoppholdet ikke ene og alene har ført til den økte kulturelle forståelsen:

«Jeg føler jo at alt påvirker deg som person, og hadde jeg vært hjemme ville det og påvirket meg. Også er det vanskelig å vite for jeg har jo også vokst og blitt eldre. Så hva som kommer av at jeg har blitt eldre og hva som kommer av reisene» (Informant 7).

Til tross for at informant ikke ser utenlandsopphold som eneste mulighet til å tilegne seg interkulturell kompetanse, blir det klart av intervjuet at hun opplever å få mye utbytte av det, hvor hun også oppfordrer andre til å dra ut i verden. Det utbytte informant beskriver som en konsekvens av utenlandsoppholdet er i hovedsak åpenhet og større forståelse for at mennesker er ulike. Det samsvarer med teoriene presentert i denne oppgaven for å definere interkulturell kompetanse, hvor for eksempel flerkulturell forståelse innebærer at man har forståelse for egen og andres kulturelle erfaringer som igjen gir grunnlag for hvordan man forstår verden rundt seg (Bergersen, 2017, s. 31). Dette er en kompetanse informant 7 opplever er verdifull å ha i hverdagen hjemme i Norge også. Hun bruker et eksempel fra gruppearbeid på skoler hvor det oppstår diskusjoner grunnet at mennesker tenker forskjellig. Hun opplever her at det gir mening at folk ikke tenker likt basert på erfaringer fra utenlandsoppholdene, og opplever selv at hun i større grad er bedre rustet til å samarbeide med mennesker som ikke tenker likt som henne selv. På samme tid påpeker hun at en ikke behøver å dra til utlandet for å tilegne seg eller øke slike kompetanser, da man ikke trenger å gå lengre enn til naboen for å få et

kultursjokk. På tross av at informanten, sammen med flere, mener at utenlandsopphold ikke er nødvendig for å øke den interkulturelle kompetansen, viser nettopp informant 7 sine erfaringer at det allikevel har vært et utbytte i form av økt interkulturell forståelse.

6.1.4 Opphold 1-5 år

Den siste gruppen av informanter har vært på utenlandsopphold med en varighet på 1-5 år. Informant 8, 9 og 10 har alle valgt å studere i utlandet, og derav også bosatt seg i utlandet over lengre tid.

Informant 8 opplever at erfaringene fra utenlandsoppholdene har gjort henne mer løsningsorientert. Det kan tyde på at møte med kulturelle forskjeller har gitt henne flere nye perspektiver for å vurdere og tolke ulike situasjoner. Hun sier selv at hun har lært hvordan andre mennesker handler, hvor hun både inkluderer egen førforståelse, samtidig som er åpen for at det finnes andre, og kanskje bedre måter å gjøre ting på.

«Og generelt så tror jeg det har hjulpet veldig med å bli mer løsningsorientert. Og at man er litt mer mottakelig kanskje for å tenke at man ikke vet selv hva som er best, men at det er viktig å høre på hva andre kan og at selv om man har gjort en måte hele livet, kan man reise til et annet land å se at de har gjort det på en mye bedre måte for eksempel (...) At man har litt andre perspektiv, at man har litt utenfra perspektiv. Men samtidig har jeg innenfra perspektivet så man har på en måte begge deler da»
(Informant 8).

På det grunnlag mener jeg informanten passer best i tilpasnings-stadiet i DMIS-modellen. Hennes eget verdensbilde klarer å imøtekomme kulturelle forskjeller, hvor hun både bruker kunnskap om egen og andre kulturer i samhandling med andre. I dette stadiet evner man å møte andre kulturer med empati, noe det kan synes som informanter gjør ved å anerkjenne at andres måter å gjøre ting på kan være bedre enn det man selv har opplevd (Bennett & Bennett, 2004, s. 156).

Ut i fra intervjumaterialet fra informant 9 og 10 kan det synes som at de er blant de informantene som kan plasseres i det ytterste stadiet, integrering. På dette stadiet har man uten tvil interkulturell kompetanse, hvor en er bevisst egen kunnskap og kan bruke den aktivt i møte med andre (Bennett & Bennett, 2004, s. 157). I tillegg til den interkulturelle

kompetansen har mennesker på dette stadiet utviklet en kulturell identitet, som gir tilhørighet i den opprinnelige kulturen, men også i kulturen en befinner seg i. Både informant 9 og 10 kan med fordel plasseres i integrerings-stadiet, da de begge beskriver endringer som har gjort seg gjeldende for deres personlighet.

Informant 9 viser flere eksempler på hvordan hun har løsrevet seg fra egen kulturelle identitet. Tidlig i intervjuet blir det klart at hun før utenlandsoppholdene beskriver seg selv om en tilbakeholden, sjenert jente. Etter møte med en annen kultur har dette endret seg, ved at informantene har blitt tryggere på seg selv, liker oppmerksomhet i mye større grad en før, og er mer høylytt. Hun bruker konkrete eksempler, som fysisk nærhet for å beskrive endringen hun opplever som følge av utenlandsoppholdet.

«Det er definitivt mange ting jeg har tatt med meg fra utvekslingsåret mitt, og det å bo i utlandet tilbake til Norge. Noe så enkelt som fysisk kontakt. Før jeg reiste på utveksling så var jeg litt sånn, likte ikke å klemme folk, syntes det var kleint å klemme folk. Men så kom jeg hit og her er alle sånn hilsning med kyss på kinnet, skal ta hverandre på skuldra, stryke hverandre på låret hvis en sitter på siden av hverandre, ikke noe seksuelt eller romantisk det er bare sånn jeg setter pris på deg. Så med en gang jeg kom hit var jeg sånn, hvorfor tar du på meg, hvorfor kysser du meg på kinnet litt sånn hvorfor er du så nært? Så jeg synes det var veldig ubehagelig, men så ble jeg jo vant til det og skjønnte at det er jo en del av kulturen, også da når jeg reiste tilbake til Norge var det plutselig jeg som var veldig på klemming, kosing, stryking, pjusking i håret og sånne ting» (Informant 9).

Som det kommer fram av sitatet begrunner informanten endringene som har skjedd en konsekvens av utenlandsoppholdet, og kulturen hun ble kjent med. Hun påpeker også at etter hun ble oppmerksom og bevisst de kulturelle forskjellene har hun landet på en mellomting, noe som tilsier at hun tilpasser seg kulturen hun befinner seg i.

«Ja, jeg er den samme personen men i en annen versjon. Norske-meg er litt mer reservert, litt mer tilbakeholden, veier litt mer sine ord før jeg snakker. Men [latinamerikanske]-meg, for å si det sånn, er mer sosial, mer på, litt mer frigjort i ordet, og litt mer impulsiv kanskje (...) men jeg er definitivt to forskjellige versjoner i Norge og [Latin-Amerika]. Jeg tilpasser meg litt kulturen, hvor jeg er» (Informant 9).

Dette sitatet viser at informanten er bevisst kulturelle forskjeller og evner å tilpasse seg kulturer, og bevege seg mellom ulike kulturelle settinger. Det blir også tydelig at informanten har tatt deler av den nye kulturen i sin personlighet, men at atferden tilpasser seg de kulturelle settingene hun opererer i. Det samme gjelder for informant 10 sitt anliggende, hvor han også beskriver at kulturer han befinner seg i er avgjørende for adferden. Han bruker språket som snakkes som den tydeligste faktoren for hvordan han tilpasser seg.

«På et psykologisk nivå så legger jeg merke til at med en gang jeg skifter språk så blir jeg en annen person. Så bare det å snakke engelsk så blir jeg en annen person. På norsk, når jeg snakker norsk er jeg veldig sånn rolig og sånt, mens når jeg snakker engelsk kan jeg være litt mer på og litt mer aktiv» (Informant 10).

I tillegg til at informant 10 tilpasser seg kulturen han befinner seg i, har han tatt med seg kulturelle trekk fra kulturen, og gjort det til en integrert del av personligheten hans, uavhengig av hvor han er, eller hvilket språk han snakker.

«De har et ordtak, så hvis du oversetter det så betyr det på en måte: do not bother anyone else, så det er noe, jeg har på en måte plukket opp da, hvis for eksempel jeg ikke finner noe på butikken spør jeg ikke noen om hjelp, jeg går heller å leter selv hvis jeg ser at de er opptatt, eller jeg prøver å gjøre ting for meg selv på en måte og ikke skape plage for andre, ta minst mulig plass i bussen (...) at jeg ikke er en plage til andre, for å si det sånn. Og det går, uansett hvilket språk jeg snakker» (Informant 10)

Dette sitatet viser at overnevnte erfaring fra utenlandsoppholdet har blitt en integrert del av informant 10 sin væremåte. Dette er et tydelig kollektivistisk tankesett, som på mange måter skiller seg fra det norske individualistiske tankesettet. Det samme kan sies om informant 9 med tanke på fysisk kontakt, hvor kulturen hun møtte står i stor kontrast til hvordan den typiske norske kulturen forholder seg til fysisk kontakt. Uavhengig hvor informantene befinner seg, har møte med kulturelle forskjeller ført til endringer, og nye erfaringer har blitt integrert i egen identitet.

6.1.5 Fordeler med lengre opphold

Det kan synes å eksistere en antakelse om at lengre opphold gir mer utbytte en kortere opphold. Denne antakelsen kommer blant annet frem gjennom de politiske strategiene som

ble presentert i oppgavens bakgrunnskapittel. Som nevnt her har studentmobilitet med en varighet på over tre måneder, vært det studieoppholdet utenlands som har blitt høyest prioritert (Meld. St. 7 (2020-2021), s. 31). Dette faktum kan man også se igjen i statistikker over studentmobilitet, hvor opphold med lengde under tre måneder ikke alltid blir inkludert. På samme tid må det poengteres at Lånekassen gir støtte til opphold ned til fire ukers varighet (Meld. St. 7 (2020-2021), s. 54). Antakelsen om lengre opphold gir et bedre utbytte kommer også til syne i mitt materiale, hvor flere av informantene peker på viktigheten av oppholdets lengde.

«Tror det er viktig å dra over en lengre periode så en ikke bare får et førsteinntrykk også blir det hele inntrykket. I starten lærte du bare å overleve, handler om å tilpasse seg, og den perioden er ganske lang (...) Så for meg var det viktig å bli en del av kulturen. Så tenker jeg at; jo mer tid jo bedre. Jeg følte sånn spesielt fra erfaring fra utvekslingsåret, det tar nesten et år før du kommer inn i ting, og kun siste delen er du faktisk en del og folk tar det for gitt, du har jo alltid vært der. Og da føler jeg man får et mye sterkere bånd til folk. Det er noe som har påvirket med når jeg reiser og. Jeg har ikke noe behov for å se alt, jeg vil se et sted og lære av det stedet og de menneskene» (Informant 7)

Informant 7 er en av informantene som snakker opp viktigheten av et lengre opphold, hvor den første tiden man er ute kun handler om å overleve. Beskrivelsene fra sitatet over samsvarer med Dahls (2013, s. 208) beskrivelser av opplevelsen av å være fremmed. Det omhandler at de kulturelle rammene du har med deg fra hjemlandet ikke stemmer i det nye territoriet, og man vil kunne oppleve det som kalles et kultursjokk. Prosessen med å være ny på et sted ble presentert gjennom en tilpasningskurve (Figur 3.1) hvor en beveger seg fra en spennende turistfase, videre til en sjokkfase, før trivselen går opp mot en reaksjons og bearbeidingsfase og til slutt en nyorienteringsfase (Dahl, 2013, s. 210). Som Dahl også påpeker finnes det ikke en fasit på hvor lang tid en tilbringer i hver av fasene, hvor dette vil avhengig av individuelle faktorer. Som det blir klart av sitatet fra informant 7 kan det virke som om opphold på under ett år ikke er tilstrekkelig tid for å et verdig utbytte. Det kan også ses i sammenheng med at dersom man ikke kommer seg over fasen av kultursjokk, vil ikke den transformative læringen finne sted, da det først er der du lærer menneskene og kulturen å virkelig kjenne. Dette poenget blir også fremhevet av informant 5.

«Jeg tror det er det med at man kommer litt inn i ting. At man skjønner litt hvordan ting fungerer, knekker noen kulturelle koder» (Informant 5).

Som en kan se av sitatet over opplever informant 5 at tid er en nødvendighet, hvor det først er når man har vært et sted over tid at man har mulighet til å forstå de kulturelle kodene. Å forstå kulturelle koder kan sees i sammenheng med interkulturell kompetanse i form av flerkulturell forståelse. Som Bergersen (2017, s. 31) forklarer innebærer flerkulturell forståelse en forståelse for egen og andres kulturelle erfaringer som normer, verdier, og førforståelse. Det er den flerkulturelle forståelsen som gir grunnlaget for hvordan man forstår verden rundt seg.

Av teorien blir det ikke klart at tid er en avgjørende faktor for å oppnå eller øke den interkulturelle kompetansen. Heller ikke Mezirow (1997) poengterer at tid er en forutsetning for transformativ læring, men en kan tenke seg at tiden en bruker i en annen kultur vil gi flere opplevelser som utfordrer egne referanserammer. Transformativ læringsteori bygger på det grunnlag at når mennesker referanserammer utfordres kan transformativ læring skje ved at mennesker inntar nye perspektiver (Mezirow, 1997, s. 5). En forutsetning for at den transformative læringen skal skje, er ifølge Mezirow kritisk refleksjon. En kan av den grunn argumentere for at tid er en forutsetning for at refleksjonen skal finne sted. En kan dermed anse tid som en nødvendig forutsetning for å øke den interkulturelle kompetansen. Videre i oppgaven vil jeg med utgangspunkt i funn fra datamaterialet, drøfte hvilken betydning lengde på oppholdet kan ha for den interkulturelle kompetansen.

6.1.6 Sammenheng mellom lengde på opphold og økt interkulturell kompetanse

Som nevnt bygger DMIS-modellen på den antakelse om jo mer man blir utsatt for møter med kulturelle forskjeller, jo mer vil den interkulturelle kompetansen øke (Bennett & Bennett, 2004, s. 152). Som funnene fra mitt datamateriale viser er det hensiktsmessig å plassere samtlige informanter i de tre siste stegene i DMIS-modellen, også omtalt som de etnorelative-stadier. Betegnelsen tilsier at en på disse stadiene opplever egen kultur i sammenheng med andre kulturer, hvor atferd forstås i samsvar med en kulturell kontekst og sammenheng (Bennett & Bennett, 2004, s. 152). Det faktum at alle informantene befinner seg her, kan tyde på at lengre utenlandsopphold gir en økt interkulturell kompetanse. Da jeg ikke har intervjuet informantene i forkant av utenlandsoppholdene, vil det ikke være mulig å si med sikkerhet at det har skjedd en transformasjon fra et etnosentrisk-stadie til et etnorelativ-stadie. Men som det blir klart av informantenes refleksjoner etter oppholdet, har flere av dem opplevd

endringer som følge av utenlandsoppholdet. Det ville vært interessant å undersøke mennesker før og etter et opphold, for å kunne si noe om en eventuell transformasjon. Det har da ikke vært mulig innenfor rammen av denne studien.

På tross av det, tyder mine funn på at utenlandsopphold bidrar til å øke den kulturelle kompetansen for dem som reiser. Dette samsvarer godt med Bennetts DMIS-modell (1993) som tilsier at opplevelser av forskjeller og ulikheter gjør mennesker mer sensitive for interkulturelle settinger, og dermed også øker den interkulturelle kompetansen.

Spørsmålet om hvorvidt lengden på oppholdet har noe å si for hvor interkulturell kompetente informantene er, kan diskuteres ut ifra hvor i DMIS-modellen informantene befinner seg. I aksept-stadiet befinner over halvparten av informantene seg, hvor de har gjennomført opphold med en varighet som strekker seg fra 4 uker til 12 måneder. Disse informantene aksepterer at det eksisterer kulturelle forskjeller, og anerkjenner andre kulturer å være like gyldige som ens egen. Funnene samsvarer i høy grad med Bennett & Bennetts (2004) beskrivelser av mennesker som befinner seg på aksept-stadiet.

En informant som skiller seg ut er informant 3, som jeg har valgt å plassere i tilpasningsstadiet, til tross for lengden på oppholdet kunne ha tilsagt at også denne informanten burde vært plassert på aksept-stadiet. Det som skiller informant 3 fra de overnevnte er at informanten har inkludert deler fra andre kulturer i sin egen, for eksempel gjennom å snakke til fremmede. Dette var ikke noe informanten hadde til vane før eksponeringen av en annen kultur. På samme grunnlag var det også hensiktsmessig å plassere informant 8 på tilpasningsstadiet. Begge disse har i tillegg til å akseptere at kulturelle forskjeller eksisterer, også i stor grad tilpasset seg de kulturelle forskjellene. Hovedargumentet mitt for å kun plassere disse informantene på tilpasningsstadiet var at de begge kan sies å ha inkludert deler fra andre kulturer i sin egen, noe som samsvarer godt med Bennett & Bennetts (2004) beskrivelser av mennesker på dette stadiet. Det er en relativ stor forskjell mellom lengden på oppholdet til informant 3 sammenliknet med informant 8. Da begge passer best innenfor tilpasningsstadiet, kan det tyde på at lengde på opphold ikke er avgjørende for forekomsten av interkulturell kompetanse.

Et interessant funn i intervju materialet er at de to informantene som har vært lengst ute, også er de informantene som befinner seg i det siste stadiet av DMIS-modellen (Bennett, 1993).

Som nevnt kan det virke som om begge disse informantene har utviklet en ny kulturell identitet. I tillegg til å akseptere og tilpasse seg andre kulturer, har disse informantene i høy grad utviklet en identitet som gir dem en følelse av tilhørighet i kulturen de befinner seg i, enten om de er i Norge eller på den andre siden av kloden. Som det kom fram i intervjuet med informant 10 trives han best i internasjonale settinger, noe som kan tyde på at han selv identifiserer seg som multikulturell og er derfor mer komfortabel rundt mennesker med ulike kulturelle identiteter. Informant 9 påpeker også at utenlandsopphold har ført til endringer i personligheten, hvor atferden hennes kan sies å ha blitt mer utadvendt enn hva hun opplevde før utenlandsoppholdet. Da de informantene som har hatt de lengste oppholdene, også kan sies å være de mest sensitive ovenfor interkulturelle settinger, tyder det på at lengden på opphold har en betydning for utbytte. Dersom en ser dette funnet i sammenheng med at informantene med kortest opphold befinner seg i det første etnorelativ stadiet, danner det et godt grunnlag for å si at lengde på opphold er avgjørende for utbytte en sitter igjen med.

Til tross for at funnene fra datamaterialet viser tendenser til at lengre utenlandsopphold gir en økt interkulturell kompetanse, er det også verdt å spørre seg om det kan finnes andre faktorer som bidrar til kompetanseøkningen. Da samtlige av informantene har gjennomført utenlandsoppholdene i organisert form, som for eksempel i regi av utdanningsinstitusjoner, vil jeg derfor undersøke hva hensikten bak utenlandsoppholdene har å si for utbytte informantene beskriver.

6.2 Hva har hensikten å si for det utbytte informantene beskriver?

Felles for mine informanter er at alle har gjennomført utenlandsopphold i en organisert form. Eksempler på dette er gjennom utdanningsinstitusjoner og organisasjoner som driver utveksling innenfor utdanning, se tabell 6.2. Etter å nærmere ha undersøkt hvordan de ulike aktørene som er aktuelle for mine informanter organiserer utenlandsoppholdene, er fellesnevnerne: forberedelse og refleksjon i forkant og etterkant av oppholdet.

Tabell 6. 2: Regi av utenlandsopphold

Regi	Informanter
Høyskole	1, 2, 4, 7
Universitet	5, 7
VGS – organisasjon	6, 7, 8, 9, 10
Bibelskole	3, 5, 6
Universitet i utlandet	8, 9, 10

Som Mezirow (1997) peker på er kritisk refleksjon av egne tolkninger avgjørende for at en transformativ læring skal skje. Med tanke på at alle informantene har reist i regi organisert form, kan det tyde på at mine informanter i større grad enn andre har blitt tvunget til å reflektere over møte med kulturelle forskjeller. Dette finner jeg i datamaterialet hvor informantene kommer med beskrivelser av refleksjoner før og etter oppholdet.

«Vi hadde en veileder på hver gruppe som hadde mye førstehåndskunnskaper til landet, som hadde vært der mye og hatt mye opplegg. Vi reflekterte mye og teamet ble delt inn i ansvarsområder og snakka med tidligere studenter. Jeg følte vi ble veldig godt forberedt. (...) Vi gikk gjennom litt om kultur, og hvordan vi skulle te oss, hvordan vi skulle kle oss, og litt sånn do and donts, og litt om opplegget (...) Men fellesnevneren er at de sier: vi kan planlegge så mye vi vil, men det blir ikke helt sånn. Tror det er et viktig poeng» (Informant 5).

Utsagnet til informant 5 representerer en av mange beskrivelser av forberedelsesprosessen i forkant av utenlandsoppholdet. Det er et tydelig funn i datamaterialet at samtlige av informantene har gjennomgått flere forberedelser, som hadde til formål å gjøre informantene beredt for eventuelle utfordringer de kan møte på. For eksempel har språkopplæring vært aktuelt i de tilfeller hvor informantene skal reise til en destinasjon hvor engelskspråket ikke er en mulighet. De forberedelsene som kommer tydeligst fram, og som er aktuelt for alle informantene er forberedelser som omhandler kulturen de skal møte, og hvordan en skal forholde seg i møte med mennesker som på mange måter er ulike en selv.

«Vi hadde forberedelser i to måneder, en timeplan for hvilke fag skulle ha hver dag. Og et av de fagene var kulturforståelse (...) liksom det her; varmt eller kaldt klima,

relasjonsorientert eller saksorientert, indirekte eller direkte, og ja kompleksitet. Vi lærte om kulturforskjeller og hva vi kunne forvente så vi ikke skulle få fullstendig kultursjokk, vi fikk jo det da, men jeg tror det var liksom hensikten og forberede oss på at vi kom til en annen kultur hvor alt som er riktig i vår kultur ikke er det der og omvendt» (Informant 3).

For mange av informantene (1, 3, 4, 5, 6, 7, 8) har også utenlandsoppholdet vært en del av et studium som omhandler tematikker innenfor interkulturell kompetanse. Den teoretiske rammen jeg benytter i dette prosjektet, kan dermed sies å sammenfalle med den læringen flere av informantene har vært gjennom som deler av et studium. Noe som vil tilsi at studieprogrammene sannsynligvis er rettet inn på det samme utbytte som jeg søker etter gjennom min datainnsamling. Til tross for at informantenes tidligere studier har likhetstrekk med teorien jeg benytter, kan det argumenteres for at utbytte informantene sitter igjen med er et resultat av den teoretiske rammen av studiet, i tillegg til selve utenlandsoppholdet. Av den grunn er det interessant å stille spørsmålet til om den teoretiske rammen for studiet, har hatt større betydning for informantenes utbytte, sammenlignet med utenlandsoppholdet i seg selv. Etter å ha undersøkt de ulike studieprogrammene, ble det klart at de benytter utenlandsopphold som metode for at studentene skal se teorien de lærer i praksis. En kan med det utgangspunkt tenke seg at det ikke nødvendigvis er utenlandsoppholdet i seg selv som skaper endringer og utbytte, men i større grad kunnskapsgrunnlaget.

Som det ble klart av kapittel 6.1.6 tyder mine funn på at informantene har økt den interkulturelle kompetansen som følge av utenlandserfaringene, hvor samtlige av informantene kunne plasseres i de etnorelativ-stadiene i DMIS-modellen (Bennett, 1997). Dersom hensikten med utenlandsoppholdet er å øke studentens interkulturelle kompetanse, viser mine funn at hensikten med reisen i stor grad reflekteres i utbytte informantene beskriver.

Da kun et mindretall (2, 9, 10) av mine informanter ikke har gjennomført utenlandsoppholdet som en del av et studium med fokus på interkulturell kompetanse, vil det dermed ikke være nok datagrunnlag til å si om dette har hatt mindre betydning for utbytte sammenlignet med dem som har hatt utenlandsoppholdet som en del av et interkulturell studium. Informantene som ikke direkte har hatt den teoretiske rammen med i utenlandsoppholdet, har også reist i

organisert form, som har inkludert forberedelseskurs, språkkurs, og refleksjonsmøter før og etter utenlandsopphold.

Til tross for at datagrunnlaget er for smalt til å kunne sammenlikne disse gruppene på en grundig måte, kan det argumenteres for at utenlandsopphold som inkluderer interkulturell teori ikke har noe å si for utbytte, basert på funn i kapittel 6.1.6. Her ble det klart at de informantene som kan plasseres på det høyeste nivået i DMIS-modellen (Bennett, 1997), altså de som er mest interkulturell sensitive, er informant 9 og 10. Felles for disse informantene er at de ikke har reist gjennom et studium som inkluderer interkulturell kompetanse teori, og som derav gjør det mulig å argumentere for at slike opphold ikke gir et høyere utbytte i form av interkulturell kompetanse. På samme tid vil det ikke være usannsynlig at både lengde på opphold og organiseringsformen har påvirket informantenes utbytte. Da samtlige av informantene kan plasseres i de etnorelativ-stadiene i DMIS-modellen (Bennett, 1993) som tilsvarer en stor grad av interkulturell kompetanse, kan man anta at både lengde og hensikt for utenlandsoppholdet vil bidra til å øke den interkulturelle kompetansen. Videre i dette kapitlet vil jeg ta for meg siste del av forskningsspørsmålet, som omhandler sammenhengen mellom destinasjonen betydning for utbytte.

6.3 Hva har destinasjonen å si for det utbytte informantene beskriver?

Et av forskningsspørsmålene for dette forskningsprosjektet er: *Hva har destinasjon å si for det utbytte informantene beskriver?* Som Taylor (1994) påpekte er det enklere å øke den interkulturelle kompetansen når det er stor avstand mellom studenters kultur og vertskulturen. Samtlige av mine informanter har reist til destinasjoner som kan sies å være av stor avstand fra hjemlandets kultur, og en kan derfor tenke seg at destinasjonen legger et betydelig grunnlag for at informantene utvikler interkulturell kompetanse som følge av utenlandsoppholdet.

Basert på funn fra datamaterialet er nok dette det forskningsspørsmålet det er mest komplisert å besvare. For det første har flere av informantene reist til mange ulike destinasjoner, noe som gjør det vanskelig å undersøke hvor mye destinasjonen har å si for utbytte de sitter igjen med. Som en kan lese av tabell 6.3 kan det se ut som at halvparten av informantene har gjennomført utenlandsopphold til kun en destinasjon. Gjennom intervjuene ble dette bildet mer nyansert, da flere av disse informantene kunne fortelle om mange andre reiseerfaringer til

flere forskjellige destinasjoner. De overnevnte reisene ble ikke inkludert i studien, da de kommer inn under kategorien av private reiser.

Tabell 6. 3: Destinasjon

Destinasjon	Informant	Kun en destinasjon
Afrika	1,2,4,6,7,8	1, 4
Asia	2,5,7,10	10
Europa	6,8	
Nord-Amerika	8	
Latin-Amerika	3,5,7,9	3, 9

De funn som er av relevans for dette forskningsspørsmålet står i sammenheng til plasseringene i DMIS-modellen (Bennett, 1993), presentert i kapittel 6.1. Informantene har i større og mindre grad blitt påvirket og inspirert av vertskulturen, og den vil av den grunn være betydningsfull for utbytte de beskriver. Informantene som med fordel kunne plasseres i stadiene tilpasning og integrering vil i vesentlig grad være påvirket av kulturen de gjennomførte utenlandsoppholdet sitt i. Som nevnt kunne man plassere informant 3 og 8 i tilpasnings-stadiet, da begge har tatt med seg deler av den nye kultur inn i sin egen. Informant 3 har som vist i kapittel 6.1.2 sluttet å ta folk så høytidelig, og blir ikke ubekvem av å snakke med fremmede, og oppsøker det i større grad enn hun gjorde før utenlandsoppholdet. Enda tydeligere kan man se at destinasjon for reise har hatt noe å si når det kommer til informantene 9 og 10, som kunne plasseres på integrerings-stadiet i DMIS-modellen (Bennett, 1993). Som nevnt i kapittel 6.1.4 har begge informantene tatt med seg deler av en annen kultur inn i sin egen identitet. For eksempel har informant 9 integrert vertskulturens kulturelle koder knytte til fysisk kontakt, mens informant 10 har integrert den kulturelle normen som omhandler at en ikke skal være til byrde for andre.

Både i tilpasning og integreringsstadiet vil destinasjonen man reiser til være avgjørende for hvilke endringer, og deler av kulturen du implementerer i egen personlighet og identitet. Med det utgangspunkt kan en argumentere for at destinasjonen for oppholdet legger føringer for hvilke kulturelle trekk en lærer av og tar med seg, og derfor har betydning for utbyttet.

Til tross for at destinasjonen for oppholdet kan ha en betydning for utbytte i form av hvilke endringer en tar med seg, vil det ikke være mulig å hevde at destinasjonen er avgjørende for at utbytte finner sted. Da de overnevnte informantene har reist til destinasjoner i ulike verdensdeler, gir det ikke belegg for å si noe om at en «destinasjon» er mer sannsynlig til å gi

et større utbytte sammenliknet med andre steder. På det grunnlag kan man konkludere med at utbytte ikke avhengig av destinasjonen en reiser til, men at destinasjonen vil kunne påvirke utbytte i form av hvilken kultur en blir påvirket av.

6.4 Oppsummering

For å besvare forskningsspørsmålet *Hva har hensikten med utenlandsopphold, destinasjon og lengde på opphold å si for det utbytte informantene beskriver?* valgte jeg å undersøke spørsmålene i tre ulike delkapitler. Det første delkapittelet omhandlet hva lengde på opphold har å si for det utbytte informantene beskriver. For å besvare denne delen av forskningsspørsmålet benyttet jeg meg av DMIS-modellen utviklet av Bennett (1993), som et verktøy for å kartlegge informantenes kompetanse innenfor interkulturell sensitivitet basert på funn fra datamaterialet. Det gjorde det mulig å diskutere om lengden på oppholdene har hatt noe å si for informantenes interkulturelle kompetanse. Funn fra materialet viser tendenser til at opphold med en varighet over et år, potensielt kan føre til en høyere interkulturell kompetanse, sammenliknet med opphold med en varighet på 4-6 uker. Funnene viser også at alle informantene kunne plasseres innenfor de etnorelativ-stadiene i DMIS-modellen (1993), noe som kan tyde på at utenlandsopphold med en varighet over fire uker, kan føre til økt interkulturell kompetanse. Dette samsvarer også med informantenes beskrivelser som i høy grad erkjenner at endringer innenfor interkulturell kompetanse forekommer som følge av utenlandsoppholdet.

Neste delkapittel tok for seg hva hensikten med utenlandsoppholdet har å si for det utbytte informantene beskriver. Her tyder funnene på at det ikke er en klar sammenheng mellom hensikt og utbytte, hvor informantene som hadde gjennomført utenlandsopphold som en del av et interkulturell studium, ikke viste høyere interkulturell kompetanse sammenliknet med informantene som ikke hadde gjennomført slike typer opphold. På samme tid kan en argumentere for at organiserte utenlandsopphold har noe å si for utbytte, da samtlige av informantene viser en grad av interkulturell kompetanse, sammen med at de alle har gjennomført reisen i organisert form med fokus på refleksjon i forkant og etterkant av oppholdet.

Avslutningsvis ble destinasjon av utenlandsoppholdet undersøkt. Her er det vanskelig å se noen tydelige tendenser som bygger opp om at destinasjon er avgjørende for utbytte. En kan i

noen grad argumentere for at destinasjon vil ha en betydning, i form av at kulturen informantene møter vil påvirke opplevelsene de får.

7 PÅ HVILKEN MÅTE MENER INFORMANTENE AT UTENLANDSOPPHOLD HAR PÅVIRKET DERES PERSONLIGE UTVIKLING?

En tydelig tendens i datamaterialet var informantenes beskrivelser av personlig utvikling, hvor samtlige kunne nevne flere former for personlig utvikling som et resultat av utenlandsoppholdet. Beskrivelsene informantene gav av personlig utvikling hadde store likhetstrekk, hvor flere av de samme egenskapene ble nevnt av mange av informantene.

Noen av informantene (1, 4, 7, 10) kunne ikke med sikkerhet si at den personlige utviklingen er et resultat av selve utenlandsoppholdet, og vurderer andre faktorer som for eksempel alder som en sentral påvirkningsfaktor. Noen nevnte at ungdomstiden er tiden hvor man «finner seg selv», uavhengig om man reiser eller ikke. Aldersgruppen informantene befinner seg i kan omtales som unge voksne, og halvparten gjennomførte sitt første lengre utenlandsopphold allerede på videregående.

«Du er tross alt i dine formative år når du reiser (...) Siden du reiser når du er så ung så er du åpen for nye inntrykk. Hjernekapasiteten gjør deg mer åpen for å suge til deg andre ting da, i forhold til hvis du hadde reist som voksen eller en eldre person, for da er hjernen din og tankegangen din ferdig vokst» (Informant 10)

Sitatet over tyder på at utvikling og endring ikke er usannsynlig som følge av utenlandsopphold, men at alderen man er i når man reiser gjør en mer tilbøyelig for utviklingen. Til tross for at noen av informantene ikke anser utenlandsoppholdet som eneste begrunnelse for utviklingen, anerkjenner de og beskriver de samme endringene som resterende informantene opplever. Jeg vil derfor med fordel også inkludere de overnevnte informantenes beskrivelser knyttet til personlig utvikling.

Som det ble klart av Stortingsmelding 7 (Meld. St. 7 (2020-2021), s. 35) er personlig utvikling ansett som en sentral effekt et utenlandsopphold kan gi. Stortingsmeldingen argumenterer med at et utenlandsopphold innebærer at studentene må tilpasse seg nye miljøer, og det er denne prosessen som fremmer ulike ferdigheter og egenskaper. De ferdighetene og egenskapene som nevnes i denne sammenhengen er: evne til problemløsning,

samarbeidsevner, selvtillit, toleranse, aksept for fremgangsmåter, beslutningsdyktighet, aktivt medborgerskap og engasjement for politikk og samfunn. Basert på funn fra intervjumaterialet har jeg konstruert tre ulike kategorier, som også reflekterer Stortingsmeldingens utbytteformuleringer. Kategoriene er: åpenhet, oppfatning av andre og oppfatning av seg selv. Jeg vil videre i kapitlet med utgangspunkt i kategoriene drøfte informantenes beskrivelser av personlig utvikling opp mot relevant teori.

7.1 Åpenhet

I kategorien jeg har valgt å kalle åpenhet vil jeg inkludere flere ferdigheter og egenskaper informantene beskriver som deler av deres personlige utvikling. Åpenhet kan dekke over flere former for personlig utvikling, og åpenhet vil også være sentralt for de neste to kategoriene. Med utgangspunkt i informantenes uttalelser er de ferdighetene og egenskapene som er sentrale for denne kategorien: tilpasningsdyktig, fleksibel, løsningsorientert, og mindre fremmedfrykt. Samtlige av informantene har beskrevet åpenhet som en personlig utvikling, men i ulike settinger, og det er av den grunn jeg har valgt å inkludere flere typer ferdigheter for å kunne si noe om åpenhet. Alle disse overnevnte egenskapene kan kobles sammen med begrepet åpenhet, og det er derfor hensiktsmessig og se de i sammenheng med hverandre.

Ved å være åpen i møte med nye impulser og personer kan man med større sannsynlighet endre egne verdier, normer og forforståelse, noe som kan skje bevisst og ubevisst (Bergersen, 2017, s 17). Det man selv har erfart som riktig og naturlig, er nødvendigvis ikke det i den nye kulturen.

«Jeg er ikke er så rask til å trekke konklusjoner og vet at alt ikke er slik en ser for seg, man kan ha en opplevelse av noe også møter man det også er det helt annerledes. Det er jo noe at man opplever at jeg er mer åpen for at ting kan være annerledes enn hva jeg har rett for meg, lettere å akseptere at det annerledes» (Informant 2).

I dette sitatet erkjenner informant 2 nettopp dette, er ting man tidligere har opplevde som en selvfølge, ikke nødvendigvis er det. Som en konsekvens har informantene blitt mer åpne, som i dette tilfellet gjør det er å akseptere at ting er annerledes i andre kulturer enn det hun selv var vant med. Det kan tyde på at møte med nye kulturer har ført til en utvidet forståelsesramme.

«At jeg må være åpen, for å skjønne å være en del av ting, hvis du tar avstand så kommer du ikke veldig langt fordi da har jeg ikke noe støtte, fordi majoritetsbefolkningen er sånn, og hvis du kommer og tror du er bedre enn alle andre så kommer du ingen vei» (Informant 7).

Som informant 7 påpeker er det en nødvendighet å være åpen for at forståelsen for andre kulturer skal finne sted. Uten et åpent tankesett «kommer du ingen vei». Dersom en ser dette utsagnet i sammenheng med Dahls (2013, s. 211) tilpasningskurve (Figur 4.1) kan en tenke seg at en vil forbli i en type sjokkfase dersom man ikke er åpen. Sjokkfasen kjennetegnes med at omgivelsene oppleves som fremmede, skumle og vanskelig. Dersom man klarer å ta innover seg omgivelsene og prøver å forstå dem, vil en ifølge Dahl bevege seg mot en nyorienteringsfase. I denne fasen vil en tilpasse seg kulturer, som en følge av at man får mer kunnskap som gjør at man bedre vil forstå omgivelsene rundt seg. Av dette kan man se viktigheten av å være åpen for den kulturen en møter.

«Man blir veldig fleksibel sånn sett, tvinger tankesettet til å være mer positivt innstilt og etterhvert lærer man at det gikk jo fint, også blir man mer åpen for andre ting. Men jeg tror også at fordi man lærer så mye av folk at man blir mer fleksibel i møte med andre i og med at man for eksempel man tenker liksom kanskje ikke med en gang at, hva er det de gjør? det syns jeg var litt rart. Men man mer tenker; ååå de gjør det sånn, lurer på hvorfor det, kanskje de gjør sånn og sånn i deres kultur for eksempel, og man spør. Jeg tror liksom at jo mer man vet, jo mer lettere er det å være forståelsesfull egentlig» (Informant 8).

Her viser informant 8 også til at tankesettet man går inn med er viktig. Samtidig framhever hun viktigheten av kunnskap. Med kunnskap klarer man i større grad å forstå hvorfor mennesker handler slik de gjør, hvor en selv blir mer interessert i hvorfor det er slik. Som illustrert med isfjellmodellen (Weaver 1993, henvist i Salole, 2018, s. 66) kan kultur deles inn i to deler, en utrykksdel og en innholdsdel. Med en større åpenhet kan det virke som om informantene trenger ned i isfjellet til kulturen innholdsdel. Det er først ved å undersøke kulturens innholdsside at man kan forstå og forklare hvorfor mennesker gjør som de gjør. Kulturens innholdsside innebærer blant annet verdenssyn, verdier og normer. For å forstå en kultur er det nødvendig å være bevisst hele isfjellet, og ikke kun utrykkdelen som er synlig, noe funnene mine tyder på at informantene i stor grad har gjort.

I tillegg til at åpenhet gjør informantene mer tilgjengelige for å forstå kulturen de befinner seg i, handler det også om åpenhet mot menneskene man møter i kulturen. Det er i hovedsak gjennom menneskene at man lærer kulturen å kjenne og av den grunn kan forstå den. Et merkelig funn i datamaterialet knyttet til åpenhet, er at flere av informantene opplever å ha fått mindre fremmedfrykt:

«Jeg tror også det med å reise å ut i verden å se ting fra et annet perspektiv, blir man kvitt mye av den fremmedfrykten du sitter med. Selv om du kanskje ikke vil innrømme at den er der, så er den der (...) Når jeg møter på andre som ikke har vært på utveksling eller vært ute å reist, så merker jeg at de har mer fremmedfrykt. Spesielt med hele den immigrasjonssituasjonen som er i Norge, situasjonene med våre nye statsborgere. Det kan jo hende det er noe med de personene jeg har snakket med, jeg kan ikke generalisere å si at det er sånn med alt. (...) Men mye mer fremmedfrykt for folk de ikke kjenner til, noe så enkelt som forskjellig mat, andre mennesker, forskjellig musikk. Jeg tror det er en forskjell ja. Og da at det kan samles under paraplyen fremmedfrykt» (Informant 9).

Som informant 9 peker på er det en kjent sak at mennesker frykter det ukjente. En kan derfor anta at møte med nye kulturer og fremmede mennesker vil føre til at det ukjente blir mer trygt. En av begrunnelsene den norske regjeringen bruker for å fremme internasjonal studentmobilitet, er at det vil være med på å bygge broer over nasjonale spenninger. Dette vil igjen bidra til å utfordre antidemokratiske og fremmedfiendtlige krefter (Meld. St. 7 (2020-2021), s. 10). Mine funn taler i denne sammenheng for at studentmobilitet kan bidra til å minske fremmedfrykt, som igjen kan være med på å bygge opp under regjeringens ambisjoner.

Videre snakker mange av informantene om åpenhet tilknyttet nye måter å gjøre ting på, hvor egenskaper som å være løsningsorientert, fleksibel og tilpasningsdyktig blir nevnt av mange. Som det blir uttrykt av Stortingsmelding 7 (Meld. St. 7 (2020-2021), s. 35) er det selve tilpasningsprosessen som legger grunnlag for den personlige utvikling, hvor evnen til problemløsning og samarbeidsevner er blant ferdighetene og egenskapene de ser som konsekvens av denne prosessen. Bennett & Bennett (2004, s. 156) ser også på tilpasning som en del av den interkulturelle sensitiviteten og beskriver tilpasnings-steget i DMIS-modellen

ved at eget verdensbilde klarer å imøtekomme komplekse kulturelle forskjeller. En klarer på dette stadiet å bruke kunnskap om egen og andres kultur aktivt i samhandling med andre.

«Når man kommer inn i en ny familie da så må man ha det tankesettet ellers går det ikke, man kan ikke gjøre ting på sin måte, her må man tilpasse seg. Ja, innrette deg etter hvordan familien gjør ting, hvordan skolen gjør ting, og litt sånne ting, og da tror jeg automatisk man blir veldig fleksibel, man blir med på ting, og sier ja til ting man ellers ikke ville sagt ja til» (Informant 8).

Av dette sitatet kan man se at det å tilpasse seg også kan føre til at man blir mer fleksibel. Fleksibilitet blir av informantene beskrevet som å være åpen for andre ideer. Ved å være åpen for andre ideer vil man ha flere ting å spille på når man selv skal løse et problem. Dette passer dermed også godt sammen med egenskapen løsningsorientert. Som det fremgår av Dahl (2013, s. 212) vil et utenlandsopphold gjør at man ser ting med nye øyne, da man har lært at ting kan gjøres på andre måter, vil det medføre at en selv er mer åpen for andre løsninger.

«Det går an å finne løsninger på ting. Og generelt så tror jeg det har hjulpet veldig med å bli mer løsningsorientert. Og at man er litt mer mottakelig kanskje for å tenke at man ikke vet selv hva som er best, men at det er viktig å høre på hva andre kan og at selv om man har gjort en måte hele livet, kan man reise til et annet land å så at de har gjort det på en mye bedre måte for eksempel» (Informant 8).

Informant 8 viser stor grad av tilpasningsevne som dermed kan ha vært utslagsgivende for å bli mer løsningsorientert. Som det kom fram av Stortingsmelding 7 (Meld. St. 7 (2020-2021), s. 35) var evne til problemløsning en av egenskapene innenfor personlig utvikling som et utenlandsopphold ville bidra til å øke. Mine funn støtter dette argumentet, da seks av informantene (2, 3, 4, 6, 7, 8) spesifikt nevner å ha utviklet evner som løsningsorientert, fleksibel og tilpasningsdyktig. Åpenhet virker å være nøkkelen til å utvikle andre personlige ferdigheter, i tillegg til betydningen det har for oppfatningen av seg selv og andre. Noen av informantene fikk i denne sammenheng spørsmål om hva de tror er grunnen til at de selv opplevde å bli mer åpen som følge av et lengre utenlandsopphold. Jeg vil her vise noen av informantenes refleksjoner fra spørsmålet:

«Jeg tror det er fordi at man kommer litt ut av sånn en boble som man lever i. Jeg tror mange mennesker, særlig i Norge, eller overalt egentlig, at man lever litt sånn i hverdagen sin og gjør sånn som mange andre gjør. (...) Mens når man drar på utveksling så kommer man ut av den bobla og får se verden fra et nytt perspektiv. Også møter man nye mennesker og snakker med folk som har andre meninger enn seg selv, for det er jo slikt at man liker å holde seg til folk som tenker likt. Men det å faktisk utfordre seg selv til å snakke med noen som tenker annerledes enn deg, jeg tror det er det som gjør at man får større toleranse, eller ja, forstår verden på en ny måte» (Informant 6).

«Jeg tror det har med å gjøre at vi har blitt eksponert for andre ting enn det som bare er trygt og godt og sikkert i Norge. (...) Nei jeg tror vi er mye mer åpne fordi vi har sett mye rart. Jeg tror det blir, hva skal jeg si, du blir mer ydmyk, du setter mer pris på det du faktisk har. Og det åpner veldig for refleksjon. (...) Det å ha et lengre utenlandsopphold gjør noe med deg. De har et ordtak på spansk, de sier det at du blir rista ut av boksen din, fordi at du er jo vant til at ting er på en viss måte, du er vant til at ting bare er sånn som de er, det er den sosiale normen. Og plutselig får du se noe annet, det er ikke alle som har det slik, du må se utenfor boksen din, du må se lengre enn bare nesen din» (Informant 9).

Essensen av svarene som ble gitt handler i korte trekk om at når du på et utenlandsopphold beveger deg bort fra alt det kjente og kjære. Det er i denne ukjente settingen at man blir nødt til å åpne seg opp for å forstå kulturer. Ved å møte mennesker som er ulike deg selv skapes det en større toleranse for dem, som gjør deg mer åpen. Dette samsvarer med transformativ læringsteori (Mezirow, 1997) som prøver å forklare hvordan individets egen referanseramme direkte påvirker nye erfaringer. Som Mezirow (1997, s. 5) beskriver finnes det to utfall når individer opplever noe som ikke kan assimileres med egne erfaringer: opplevelsen avvises, eller den vil endre perspektivet til å imøtekomme den nye opplevelsen. Som det blir klart av funnene kan det se ut som om transformativ læring har funnet sted, ved at man har endret eget perspektiv til å imøtekomme den nye kulturen og menneskene der. Som informant 9 påpeker kan eksponeringen for nye ting ikke bare resultere i større åpenhet, men åpner også opp for refleksjon. Ifølge Mezirow (1997) er kritisk refleksjon av egne tolkninger helt nødvendig for at det skal skje endringer i egne perspektiver og referanseramme. Funnene fra datamaterialet tyder på at informantene har reflektert over opplevelsene fra utenlandsoppholdet. I tillegg til

at refleksjonen kommer fram av informantens egne beskrivelser, har dette også vært en del av organiseringen av oppholdet. I intervjuene har informantene fortalt at refleksjon var en sentral del av de organiserte reisene, og da samtlige av informantene har reist i organisert form, kan man med høy sannsynlighet hevde at refleksjon av opplevelsene har funnet sted. Det faktum at alle informantene har gjennomført utenlandsoppholdet i regi av utdanningsinstitusjoner og andre organisasjoner var også et tema i kapittel 6.2. Videre skal jeg i kapitlet fortsette å undersøke informantenes personlig utvikling, men nå med fokus på andre. Altså, hvordan har personlige utvikling ført til endringer i oppfatning av andre?

7.2 Oppfatning av andre

Mitt forskningsprosjekt tar utgangspunkt i at mennesker fra en kultur reiser og opplever en annen kultur. Møte med en ny kultur vil altså være uunngåelig, og kulturmøte i seg selv vil være sentral for opplevelsene informantene får. For å klare å forholde seg riktig og hensiktsmessig i ulike kulturelle situasjoner er kulturell forståelse en forutsetning. Som det ble klart av teorikapitlet kan kulturell forståelse sees på som en del av interkulturell kompetanse. Ifølge Bergersen (2017, s. 31) innebærer kulturell forståelse at man har forståelse for egen og andres kulturelle erfaringer som normer, verdier og førforståelse som legger grunnlaget for hvordan man forstå verden rundt seg. Som det argumenteres for i Stortingsmelding 7 (Meld. St. 7 (2020-2021), s. 35) kan studier utenlands bidra til å skape en større kulturell forståelse for dem som reiser ut. Funn fra datamaterialet viser at samtlige informanter opplever å ha fått større forståelse for andre mennesker og andre kulturer.

«Jeg har nok definitivt fått utvidet min kulturforståelse. Bare ved å blir eksponert for flere typer kulturer. Så man får jo, jeg tror at som nevnt tidligere at den beste måten å lære ting på er å reise selv å møte folk, og jeg tror definitivt at den forståelsen jeg har av [Afrika], selv om den fortsatt er begrenset, den får man ikke av å lese en bok eller se filmer å sånn, så jeg vil absolutt si at kulturforståelsen er utvidet» (Informant 8).

«Jeg tror forståelse og hvordan jeg setter meg inn i andre mennesker, og hvordan forståelse for at folk tenker annerledes. Det merker jeg jo hele tiden. For eksempel et prosjekt på skolen, vi er forskjellige mennesker fra forskjellige studieretninger, og det å forstå at vi er annerledes. Merket at det var noen på den gruppa som bare: jeg

skjønner ikke at dere tenker annerledes liksom. Men hallo vi er ulike mennesker, vi tenker annerledes» (Informant 7).

«Man kan sitte å se på TV å tenke hvorfor gjør de det sånn og sånn, og de som kommer derfra er sånn og sånn. Også tror jeg kanskje jeg har litt flere verktøy til å se at det er en kontekst der. OG at ting blir gjort sånn og sånn fordi andre ting er sånn og sånn. Det har vært krig der eller kolonisering der» (Informant 5).

Som vist her opplever informantene at utenlandsoppholdet har ført til en økt kulturforståelse. Som også den transformativt læringssteorien (Mezirow, 1997, s. 7) framhever kan refleksjon i møte med andre kulturer være med på å endre oppfatninger man har av kulturen, og føre til at man blir mer tolerant ovenfor den. Funn fra datamaterialet viser at informantene ikke bare har fått større forståelse for akkurat den kulturen de gjennomførte utenlandsoppholdet i, men også en større forståelse for at alle mennesker er forskjellige, og derav vil handle ulikt fra selv. Dette er noe som har positive konsekvenser for en selv, også hjemme i Norge, noe sitatene til informant 5 og 7 viser. I tillegg framhever informant 3 og 10 at det viktigste en kan lære av å gjennomføre et lengre utenlandsopphold nettopp er større forståelse for andre kulturer.

«Først av alt ville jeg sagt det med forståelse for andre kulturer. Det med at man respekterer og viser åpenhet for andre kulturer og ikke setter sin egen kultur og sin egen forståelse høyest på en måte» (Informant 10).

«Kanskje en større og bredere medmenneskelighet, i bunn og grunn. Ja, fordi man forstå, ikke bare andre kulturer, men mennesker som er annerledes. Man får en større aksept og forståelse for at andre lever forskjellige liv og, kanskje det med medmenneskeligheten. Man får kanskje en bredere horisont» (Informant 3).

Så langt kan det se ut som om informantene har fått mye ut av utenlandsoppholdet i form av personlig utvikling, og det er ingen tvil om at informantene selv opplever å ha fått en større kulturell forståelse. Til tross for at samtlige av informantene opplever å ha blitt mer åpen, kan det i noen tilfeller virke motsigende, da det ikke er alt ved vertskulturen det er like lett å være åpen for. For å videre undersøke informantenes utvikling med fokus på oppfatning av andre, vil jeg se nærmere på hvordan de møter kulturelle forskjeller i praksis.

7.2.1 Å bli vant til

For å besvare forskningsspørsmålet knyttet til personlig utvikling, undersøkte hvordan informantene håndterte ulike kulturelle utfordringer. Salole (2018, s. 65) forstår kultur som et sett med verdenssyn, verdier, idealer, normer og uttrykk som skapes, deles og vedlikeholdes av mennesker i et samfunn. I hvert samfunn vil det på det grunnlag eksistere bestemte retningslinjer for hvordan mennesker i en kultur handler, hvor kulturens innholdsside gjør det mulig å forklare hvorfor det er slik. Når mennesker fra ulike kulturer møtes kan andres kultur oppleves som utfordrende av den grunn at den er forskjellig fra ens egen, og vi kan her snakke om kulturelle utfordringer. Samtlige av informantene kunne fortelle om ulike typer utfordringer som ble tydelige i møte med en ny kultur. I starten av oppholdet oppleves utfordringene som særlig vanskelig, men etter en tid kan det se ut som om det har skjedd en personlig utvikling som medførte større aksept og toleranse for den andre kulturen. I tillegg til å akseptere kulturen, kom informantene til et punkt hvor de tilpasset seg, og de ble vant til hvordan ting fungerer i kulturen, noe som kan tyde på en økt interkulturell kompetanse i form av interkulturell forståelse og bevissthet (Bergersen, 2017). Jeg vil i dette delkapittelet vise til ulike eksempler på kulturelle utfordringer informantene beskriver, for å undersøke i hvilken grad de mestret å tilpasse seg kulturen.

Strukturelle forskjeller

En tendens som går igjen blant informantene, og som også spørreundersøkelsen viste er at mange reiser til land i Det globale sør, som innebærer et møte med store strukturelle forskjeller sammenliknet med Norge. Det kan virke som om flere ønsker å oppleve områder som skiller seg fra eget hjemland på flere plan. Flere av informantene begrunner det gjerne med at de vil reise langt bort, ikke bare til kjente Europa, for å oppleve andre deler av verden. Taylor (1994) er en av dem som framhever verdien av å reise til steder som står i stor kontrast til egen kultur. Ifølge han vil man her ha bedre muligheter til å øke den interkulturelle kompetansen. Tross de strukturelle forskjellene informantene møtte i vertskulturen, kan det virke som om de etter kort tid venner seg til den og tilpasser seg kulturen.

«En utfordring man møter, som man går og tenker på, hvor urettferdig ressurser er fordelt, og ja, det går jo veldig innover en, men samtidig er det sånn, jo mer man har sett det merker jeg og at man blir mer vant til det, også går det ikke like mye inn på en» (Informant 2).

Som informant 2 erfarte, oppleves de strukturelle forskjellene vanskelig i starten, hvor det føles urettferdig at det finnes så store forskjeller mellom mennesker. Til tross for det, venner en seg til det, og finner måter å takle det på. Bergersen (2017, s. 15) påpeker at møte med andre mennesker kan føre til en ny forståelse og innsikt som kan bidra til å utvide egne forståelsesrammer. Basert på funn fra datamaterialet virker det som om forståelsesrammene til informantene blir utvidet, og kan være grunnen til at de etter kort tid venner seg til kulturelle forskjeller, og i dette tilfellet strukturelle forskjeller.

I situasjoner hvor en må ta aktiv del i sosiale normer som en selv er uenig med, virker det å være vanskeligere for informantene å tilpasse seg. Korrupsjon går igjen i intervjuene med tre av informantene (1, 4, 5), og beskrives som særlig utfordrende. Dette kan virke å være noe man noen man ikke venner seg til, og ikke ønsker å ta del i.

«En ting som er veldig vanskelig er at man blir et offer for korrupsjon. Når du kommer inn i et land der det er mye korrupsjon så, jeg har sterke meninger om det, mot det, og jeg har ikke lyst å bidra til korrupsjon, men så blir man nødt å være med på den leken hvis ikke har du ikke sjans. (...) Man kommer i situasjoner der du er nødt å betale deg ut av ting, og det trenger ikke være alvorlige ting der du har gjort noe galt også må du betale deg ut av det, men det forventes at alle vet at når du kommer hit må du gi dem penger. For å komme seg til noe, eller få noe, må man bestikke noen. Og det syns jeg er kjempevanskelig, for det går imot alt jeg tror på, og hvordan jeg har lyst til at ting skal være. Og det er jo noe som de som bor i de landene møter hver dag og som de har et helt annet forhold til. Når jeg skal prøve å argumentere hvorfor vi ikke skal betale den personen vil en [afrikaner] bare si at sånn er det bare. Du kan ikke ta den diskusjonen. Det er vanskelig» (Informant 2).

Korrupsjon anses i liten grad å være et problem i Norge, hvor også FNs statistikker over korrupsjon viser at Norge er blant landene i verden med minst korrupsjon (FN-sambandet, 2020). Dette kan være en av grunnene til at det er vanskelig for informantene å tilpasse seg denne delen av vertskulturen. Man er lært opp til å være ærlig og redelig, hvor en verdi som står sterkt i Norge er tillitt. Korrupsjon kan oppleves som et tillitsbrudd. Det er også viktig å merke seg at et flertall av informantene har studert globale tematikker, for eksempel utviklingsstudier. Dette er også en faktor som også kan være med på å påvirke informantene i retning av at korrupsjon anses som ødeleggende for samfunn, og derfor selv ikke ønsker å ta

del i det. Som Mezirow (1997, s. 5) påpeker har mennesker en tendens til å avvise de ideer som ikke passer i våre referanserammer. Korrupsjon er uten tvil et eksempel på avvisningen av ideer som ikke passer inn, hvor endringer av egne verdier, normer og førforståelse i liten grad finner sted.

Menneskelig interaksjon

«Interkulturell kommunikasjon er en prosess som innebærer utveksling og fortolkning av tegn og meldinger mellom mennesker som representerer ulike kulturelle fellesskap» (Dahl, 2013, s. 85) Med utgangspunkt i en beskrivende kulturforståelse er det denne definisjonen Dahl legger til grunn for interkulturell kommunikasjon. I møte med andre kulturer er kommunikasjon en viktig forutsetning for at en skal klare å kommunisere effektivt. Da samtlige av informantene har reist til kulturer med stor avstand til norsk kultur, vil man uten tvil møte på utfordringer knyttet til kommunikasjon, hvor det ikke bare er språket i seg selv som kan være problematisk. Norsk kultur blir av besøkende og innbyggere ofte beskrevet som en kald kultur. Ikke bare er klimaet fysisk kaldt, men en vanlig selvforståelse er at også menneskene kan oppleves som kalde. Som Bergersen (2017, s. 151) påpeker innebærer interkulturell kommunikasjon evnen til å forstå en situasjon, hvem man kommuniserer med og hvordan en selv er. For å undersøke hvordan kommunikasjonen er i møte med andre kulturer som har helt andre kulturelle koder knyttet til den menneskelige interaksjonen, vil jeg presentere et utvalg av informantenes bidrag knyttet til kommunikasjon.

«Jeg ble jo på en måte utfordret på det her med å prate så mye med fremmede hele tiden. I en sånn kultur som er i [Latin-Amerika] er det veldig naturlig å slå av en prat med hun som står foran deg i køen eller på bussen, det er like naturlig som å snakke med en venn på en måte. Og det var jo kanskje litt sånn, det er jo noe man blir vant til for her er det sånn og da innstiller man seg på det» (Informant 3).

Utsagnet til informant 3 vitner om at man fort blir vant til å snakke med fremmede, selv om det kan oppleves utfordrende da man som nordmann kommer fra en kultur hvor dette ikke er en del av den sosiale normen. I tillegg til å snakke med fremmede, beskriver informantene flere kommunikasjonsutfordringer. I alle kulturer eksisterer det sosiale normer om hvordan man skal kommunisere. Informant 9 beskriver for eksempel utfordringer tilknyttet sosiale normer, hvor det eksisterer tema i vertskulturen en ikke skal snakke om.

«Så her er alt som har med seksualitet veldig, veldig tabu. Det er forbudt, det er fy fy. Men igjen jeg som ganske liberal nordmann vil, tenker jo litt sånn, har det noe å si, folk må få gjøre det de vil, så lenge det ikke skader noen andre. Så det er jo også noe som har vært litt sånn, nå må du trå varsomt, det er ikke alt som kan snakkes om, og det som kan snakkes om skal du være veldig forsiktig med, for det kan kun snakkes om når det er enkelte personer tilstede, og ikke når den personen er tilstede for den er veldig religiøs og da kan det ja, skader vi deres ører, som de sier her da» (Informant 9).

Sitatet over viser at det eksistere ulike kulturelle normer knyttet til hvordan det er forventet at man skal kommuniserer, og hva kommunikasjonen skal innebære, og ikke innebære.

Informant 9 viser ved dette utsagnet at hun opplever å være påpasselig hva hun snakker om, for å tilpasse seg disse kulturelle normene. I tillegg handler ikke kommunikasjon kun om ordene som blir formidler, men også kroppsspråket i kommunikasjonen. Også her foreligger ulike normer knyttet til hvordan man forholder seg til andre mennesker i ulike kulturer, som også informant 9 har opplevd i vertskulturen:

«Så med en gang jeg kom hit var jeg sånn, hvorfor tar du på meg, hvorfor kysser du meg på kinnet litt sånn hvorfor er du så nært? Så jeg synes det var veldig ubehagelig, men så ble jeg jo vant til det og skjønnte at det er jo en del av kulturen, også da når jeg reiste tilbake til Norge var det plutselig jeg som var veldig på klemming, kosing, stryking, pjusiking i håret og sånne ting» (Informant 9).

Informanten viser at en fort blir vant til kulturelle koder og normer i vertskulturen, og handler deretter. I tillegg blir det klart av utsagnet at informantene ikke bare har tilpasset seg kulturen hun befinner seg i, men også tar med seg det hjem og integrerer det i egen personlighet (Bennett & Bennett, 2004, s. 157). På bakgrunn av overnevnte sitater viser informantene uten tvil forståelse for interkulturell kommunikasjon, hvor hun både blir vant til kulturen og handler i henhold til kulturers verdier, normer og uttrykk.

Forhold til tid

Alle har et forhold til tid, og her kan man finne store forskjeller mellom mennesker fra samme land, og mest tydelig mellom ulike kulturer. I den norske kulturen er den kulturelle normen at

man skal komme på tiden, og at tid er verdifullt. Tiden er viktig og man skal ha respekt for andres tid, fordi tid har en verdi for oss. Hva skjer i møte med kulturer som har et annet forhold til tid, enn hva du selv er vant til? Som det framkommer av intervjuene har flere av informantene nevnt denne problematikken i deres opplevelser fra utenlandsoppholdet. For noen oppleves det som en enkel tilpasning, noe man fort blir vant til, mens det for andre kan oppleves mer utfordrende.

«Jeg tror det er det med at man kommer litt inn i ting. At man skjønner litt hvordan ting fungerer, knekker noen kulturelle koder. I [Latin-Amerika] er det hele den greien med tid. Universelt for mange andre steder også men, at tid dreier seg mer om å ha det bra sammen. Det er ikke så farlig når man møtes, men at man møtes» (Informant 5).

Informant 5 viser ved dette sitatet at han i sitt utenlandsopphold opplevde en kultur med en annen forståelse av tid enn hva han selv var vant med. Det virker ikke å være særlig utfordrende, hvor han i stor grad anerkjenner og viser forståelse for hvorfor det er slik. På det grunnlag viser informant 5 interkulturell kompetanse, både i form av forståelse og bevissthet. Informant 7 har også gjennomført et utenlandsopphold i en kultur hvor tid ikke tillegges samme verdi som i den norske kulturen. Dette virker å være mer utfordrende for informant 7, enn som det kom fram fra informant 5 beskrivelser.

«Her i [Latin-Amerika] er det annerledes i form av at ting gikk treigt, undervisning gikk tregt, det står på papiret starter 8, men den starter 08.20, det er på en måte praktiske ting som har kulturelle faktorer da. Alt starter så sent, alt var bare så treigt. Men så blir jeg jo fort klar over det. Også lærer jeg meg på en måte rutinene litt (...) Så det syns jeg var utfordrerne at min tid ikke var så viktig. Skal vi møtes der, og det tar meg en time å komme dit, og 5 minutter før, nei jeg gidder ikke allikevel. Så er det sånn, men du vet jo at jeg har en time for å komme meg dit, så nå må jeg ta bussen tilbake. Men jeg vet ikke om de tenker så langt, eller hva som er greia. Så det var en utfordring som påvirket hvor mye verdi jeg satt i tid. Men så ble jeg jo bedre på det. Hvis noen sier noe så kan jeg på en måte ikke stole på det. Og det er jo ikke positivt det egentlig, men da tok jeg meg ikke så nær av det. Det er greit å dobbel og trippel booke seg, for da har du i hvert fall en plan med noen» (Informant 7)

Utsagnet til informant 7 viser at kulturens tidsforståelse uten tvil har vært en utfordring å venne seg til. Til tross for at hun var klar over det, og opplevde å takle det bedre, kan det virke som om hun i mindre grad innehar en kulturell bevissthet. Ifølge Bergersen (2017, s. 232) handler interkulturell bevissthet om å forstå at mennesker har ulike forståelseshorisonter, og være bevisst betydningen det kan ha i samhandling med andre mennesker. Da informanten gjentatte ganger opplevde å bli skuffet over andres tidsprioriteringer, kan det virke som om ikke informantens forstår at den man samhandler med handler ut i fra sin egen forståelseshorisonter. Det at informanten sier: «vet ikke om de tenker så langt» kan tyde på at hennes forståelse og bevissthet ovenfor de kulturelle forskjellene er for snever til å forstå at de handler ut i fra forståelseshorisonter som er forskjellig fra hennes egne. Dette er kun ett eksempel og det kan ikke sies å representere hele informant 7 sin interkulturelle forståelse, men det kan indikere at informantens egen opplevelse av kulturell forståelse, ikke gjør seg gjeldende i alle møter med kulturelle forskjeller.

Kjønnsroller

En annen kulturell forskjell flere av informantene har måtte forholde seg til er ulike kjønnsroller. Kjønnsroller er et tema hvor man finner store forskjeller mellom ulike kulturer. Norge befinner seg i toppsjiktet på FNs rangering over land med mest likestilling blant kjønnene (UNDP, 2020). Mange av informantene har derfor, ikke overraskende opplevd ulike situasjoner hvor ens egne holdninger omkring temaet har blitt utfordret. I datamaterialet fremkommer det også sprikende opplevelser på dette området hvor noen av informantene aksepterer og blir vant til de kjønnsrollene, mens andre har vanskeligheter med å akseptere de. Jeg vil her presentere ulike sitater som belyser begge sider av møte med ulike kjønnsroller:

«I [Latin-Amerika] er det konservative kjønnsroller og det er veldig stor forskjell mellom menn og kvinner i liksom hva som forventes av hvilke roller man ta. (...) Det kunne være ganske frustrerende, i hver fall for oss jentene og det var litt gøy, for det forandrer seg litt. Nei jeg skal bære kofferten min selv, og jeg skal også gå ut når det er mørkt, men etter hvert syns man, man blir så fort formet av den kulturen man lever i. Og bare etter noen måneder så merket vi at vi allerede ble litt formet og syns det var litt deilig at folk skulle bære ting for oss, og gjøre ting for oss» (Informant 3).

Sitatet over representer et eksempel på at kulturens kjønnsroller aksepteres og tilvennes, til tross for at det i starten kunne virke vanskelig å forholde seg til. De neste tre sitatene vil i større grad representere større utfordringer knyttet til å tilpasse seg vertskulturens kjønnsroller.

«For jeg er jo vant med å ha masse venner med ulike kjønn uansett. Så det var nok en ting kanskje jeg slet med sånn verdimelessig. For vi er jo et veldig egalitært samfunn, her i Norge, mens i [Asia]er kvinnene veldig langt nede på rangstigen egentlig. Jeg syntes det var litt sånn, ugreit. Men de ser jo problemet, men så er de litt av den oppfatningen at, de er et veldig paternalistisk og du skal liksom ikke vugge båten for mye, slik at den tipper. De setter mer pris på fellesskapet, enn på individualisme, du er en del av maskineriet på en måte. Så det med at jeg må tilpasse meg hele samfunnet og hele greia i stedet for å kunne fokusere på meg selv, og mine individuelle ting, syntes jeg var litt vanskelig at jeg måtte tilpasse meg samfunnet. Jeg var litt mer av den oppfatningen at jeg vil heller ha meg selv enn, så lenge jeg ikke, hva skal jeg si, utfordrer det samfunnet på en måte. Hvis det gir litt mening, jeg vet ikke. Så lenge jeg ikke vugger den båten for mye på en måte» (Informant 10).

I dette sitatet oppstår det en konflikt mellom å tilpasse seg kulturen og holde på egne verdier. Det er ingen tvil om at informant 10 har reflektert over hvorfor det er slik, og hvorfor han selv velger å innrette seg deretter. Som det blir klart av sitat tyder det på at informant 10 har valgt å stå opp for egne verdier, til tross for at det går i mot kulturen han befinner seg i. Samtidig viser han respekt for kulturer, hvor han ikke utfordrer normene i samfunnet for mye.

«Her har de noe de kaller machisme, hva heter det på norsk mannssjåvinistisk, mannssjåvinisme, det kan ha vært veldig vanskelig til tider. For eksempel blir det forventet at kvinnen skulle kunne lage mat, skal være hjemme med ungene, hun skal vaske klærne til partneren sin, og gjerne være hjemmевærende husmor, mens han skal ut å jobbe å tjene penger og sånne ting. Og da kommer jeg fra Norge og tar utdanning og vil ha en utdanning, ikke bare for å ha en utdanning, men jeg vil jo være noe med det etterpå. Og da blir jeg møtt av en vegg som sier, men kan du egentlig det? Det har vært veldig utfordrende til tider» (Informant 9).

Av dette sitatet blir det tydelig at vertskulturens kjønnsroller strider med informantenes egen forståelsesramme. Som nevnt kan et kulturmøte utvide forståelsesrammen, hvor en blir

bevisst verdier en tidligere tok for gitt og betrakter verden på en annen måte (Bergersen, 2017, s. 15). Av sitatet tyder det på at informant 9 ikke betrakter verden på en annen måte en før, men at hun har blitt sikrere på egne meninger og verdier. Kvinnesynet i vertskulturen skiller seg sterkt fra hva hun er vant med i kulturen hjemme, noe også neste sitat viser:

«For eksempel det med at kvinner har blitt sett på som et objekt og ikke som personer, spesielt hvis du da er blond og ser eksotisk ut. Så hvis vi har vært på en bar, eller en utelivsklubb, så er det en som kommer helt tett innpå bak deg, og du blir helt, gud hva er det som skjer nå, Og da liksom sånn blir sett på som et objekt, noe jeg da blir veldig oppgitt av, hver gang skjer, siden jeg da er oppvokst i Norge og vant til noe helt annet. Og da hvis jeg snakker med mine [latinamerikanske] venner om det kan de bli litt sånn, ja men bare drit i han da, sånn skjer av og til, shit happens, og at de kanskje ikke ser alvorret i det, eller tar det like alvorlig som jeg gjør det. Ingen har lov til å komme inn i min personlige boble uten at jeg gir de lov til det. Men her da tar de ikke det like alvorlig» (Informant 9).

Som Bergersen (2017, s. 61) peker på kan kontrastene til egen kultur skjerpe bevisstheten om hva vi tar for gitt, og hvilke verdier vi selv legger til grunn for de handlingene vi gjør. Av dette sitatet kan det se ut som om informant 9 ikke venner seg til kulturen, men i større grad blir sikrere på egne meninger og holdninger. Til tross for at hun gjentatte ganger opplever situasjoner som utfordrer eget kvinnesyn, tyder sitatene på at det har gjort henne mer bevisst på hva hun før tok for gitt, og står sikrere i egne meninger.

Grenser for kulturell forståelse?

Som det fremkommer av datamaterialet opplever samtlige av informantene en endring i hvordan de oppfatter andre mennesker, hvor de selv mener å ha utvidet den kulturelle forståelsen. Til tross for at informantene nevner flere kulturelle forskjeller de fort venner seg til, kan det allikevel synes å være flere kulturelle forskjeller som er mer utfordrerne å venne seg til enn andre. Dette ble belyst ved eksempler av strukturelle forskjeller, menneskelig interaksjon, forhold til tid og kjønnsroller. Når egne verdier blir utfordret i møte med en ny kultur kan det virke vanskeligere å tilpasse seg enn når det gjelder kulturelle skikker og tradisjoner. For eksempel kan det se ut som om forhold til tid og korrupsjon, er noe man til en viss grad erkjenner og venner seg til er, men som på en annen side er vanskelig å forholde seg

til. Spørsmålet blir om det er mulig å venne seg til, og tilpasse seg kulturelle forskjeller som strider mot egne verdier og normer?

Generell viser funnene at opplevelsen av å ha kulturell forståelse ikke er samsvarende med å tilegne seg alle deler av en ny kultur. En kan stille seg spørrende til hvorfor noen kulturelle utfordringer virker vanskelig å venne seg til, mens andre kan føre til sterkere standpunkt imot? Kan det tenkes at når vertskulturen medfører negative/innskrenkende/ konsekvenser for en selv, at det blir vanskeligere å akseptere det, og at tilvenningen ikke er like lett som i andre situasjoner? For eksempel viser sitatene over at forhold til tid og kjønnsroller i vertskulturen kan gi negative konsekvenser for en selv. Som informant 7 pekte på medfører vertskulturens forståelse av tid negative konsekvenser for henne, som for eksempel at hun må bruke sin tid på å vente, og at hennes tid ikke oppleves som verdifull. Kan det tenkes at noen verdier er mer dyptliggende som derav gjør det vanskeligere å akseptere de kulturelle forskjellene? Som informant 10 pekte på er kulturen i vertssamfunnet kollektivistisk orientert, hvor «*de setter mer pris på fellesskapet*», mens han selv kommer fra en mer individualistisk kultur. Det kan virke som om noen kulturelle forskjeller er forankret i noen strukturelle dyptliggende ulikheter som derav hindrer mennesker i å fullt forstå og akseptere en kultur ulik ens egen. På grunn av oppgavens omfang, og datamaterialets begrensninger er det ikke mulig å si hvorfor noen kulturelle forskjeller er vanskeligere å venne seg til enn andre. Dette er dermed noe det ville vært interessant å forsket videre på.

Funnene viser at kulturelle forskjeller knyttet til kjønnsroller peker seg ut som vanskeligere å tilpasse seg, hvor både informant 9 og 10 kan synes å ha blitt sikrere på opprinnelige verdier. Det er verdt å merke seg at det er disse to informantene som har vært lengst borte, og som det ble klart av kapittel 6.1.6 var det hensiktsmessig å plassere i de i siste stadiet av DMIS-modellen (Bennett, 1993) integreringsstadiet, som tilsier en høy interkulturell kompetanse. Kan det tenkes at utenlandsopphold i lengden 1-5 år i større grad utfordrer informantene til å tilpasse seg på en måte som både ivaretar opprinnelige verdier knyttet til kjønnsroller, sammen med en grad av tilpasning til kulturen en lever i? Som nevnt har informant 9 og 10 utviklet en ny kulturell identitet, som gir dem en følelse av tilhørighet i både vertskulturen og hjemkulturen. På den grunn kan en argumentere for at lengde på opphold ikke er en forutsetning for at tilvenning i kulturen skal skje, men at lengden i større grad tvinger informantene til å reflektere over egne verdier i arbeidet med å skape en ny identitet. Det kan

derfor hevdes at kulturell forståelse ikke er utslagsgivende for hvor mye i kulturen en venner seg til.

Til tross for at informantene selv beskriver en personlig utvikling med tanke på hvordan de oppfatter andre mennesker og andre kulturer, kan det virke som om det ikke er alle deler av en ny kultur de virkelig klarer å forstå å tilpasse seg. Til tross for det, taler funnene for at informantene selv opplever seg å ha fått større kulturell forståelse, hvor oppfatningen av andre kan sies å ha endret seg som følge av utenlandsoppholdet. Videre i dette kapittelet vil jeg se nærmere på hvilke endringer et utenlandsopphold har hatt for deres oppfatninger av seg selv.

7.3 Oppfatning av seg selv

Et annet tydelig funn i datamaterialet er hvordan informantene har utviklet seg i hvordan de oppfatter seg selv. Flere (2, 6, 8, 9, 10) forteller at de har blitt mer selvstendige som følge av utenlandsoppholdet, hvor flere (2, 5, 7, 8, 9) også opplever å ha blitt tryggere på seg selv, dermed mer selvsikker. Som også Stortingsmelding 7 (Meld. St. 7 (2020-2021), s. 35) pekte på er en av de personlige egenskapene man kan tilegne seg som følge av et utenlandsopphold selvtilit. Mine funn viser at dette er realiteten for mange av de som har reist ut. For å belyse overnevnte funn vil jeg vise fire informanters (2, 7, 8, 9) beskrivelser som illustrerer nettopp dette.

«Mye lettere å ta utfordringer når man er på slike turer, mye lettere å si ja og prøve ut nye ting, at man kanskje er mer åpen for det. Og kanskje fordi at her er det ikke så mange som kjenner meg og vet egentlig ikke hvordan jeg er og da står man fri til å ja, hmm...jeg følte når jeg var yngre at her kan jeg være den jeg ønsker å være og ikke den det forventes at jeg skal være. Her kjenner ingen meg og da kan jeg bare, emm, det opplevde jeg som veldig positivt, og det å ta nye steg for å gå skikkelig utforbi komfortsonen» (Informant 2).

Av dette sitatet kan vi se at informant 2 har vært gjennom en personlig utvikling, hvor hun i en ny kultur fikk muligheten til å reflektere over hvem hun er, uten at noen hadde forventninger til henne. Informant 2 forteller også at hun som er resultat av utenlandsoppholdet har blitt mye mer selvstendig, og begrunner det med at hun har satt seg selv i en sårbar posisjon, der det finnes store muligheter til å utforske og lære nye ting, både

om seg selv og andre. Datamaterialet fra intervjuet av informant 2 tyder på at det å være i ukjente omgivelser skaper rom for personlig utvikling, og at den prosessen kan være med å på å gjøre mennesker mer selvstendige.

«Det har vært veldig spesielt for min del å se hvordan jeg har blitt mer selvstendig av å reise på utveksling og ha et utenlandsopphold (...) Her har jeg måtte stått i litt av hvert for meg selv. Emm, noe som da har tvunget fram sider av meg selv som ikke ville komme fram om jeg bare hadde blitt i Norge. Da hadde jeg ikke hatt de utfordringene. Så jeg tror jeg hadde vært ganske lik, mer tilbakeholden, reservert og ikke like selvsikker. (...) Jeg tror noe av det viktigste du kan lære er å bli bedre kjent med deg selv som person. Bli mer åpen, ja, nei, bli skikkelig kjent med deg selv, og da på en måte bli mer åpen for andre ting» (Informant 9).

Informant 9 har på samme måte som informant 2 erfart at utenlandsoppholdet har gjort henne mer selvstendig. I tillegg til å ha blitt mer selvstendig forteller også informant 9 at hun har blitt bedre kjent med seg selv, og av den grunn mer selvsikker. Som Bergersen (2017, s. 31) påpeker handler ikke flerkulturell forståelse bare om å forstå andre kulturer, men også din egen kultur. Det at informant 9 opplever å ha blitt mer selvsikker, kan tyde på at hun fått en større forståelse for egen kultur, og blitt mer trygg på hvorfor hun handler og forstår verden som hun gjør.

«At man finner litt ut hvem man selv er, når man står oppi alt, så kan det noen ganger, du må noen ganger jatte med i ting du absolutt er uenig med, men det er litt godt å vite at jeg vet at jeg er uenig, jeg vet hvor jeg står oppi dette, selv om jeg ikke trenger å uttrykke det, du blir selvsikker på deg selv fordi du finner ut av hva som er viktig for deg, og hva som ikke er viktig for deg» (Informant 7).

Informant 7 forteller ved dette sitatet at møte med kulturer har gjort henne mer bevisst på egne verdier og meninger. Som Mezirow (1997, s. 5) påpeker vil voksne mennesker beveger seg mot en referanseramme som er mer inkluderende, selvreflekterende når omstendighetene tillater det, hvor erfaringer fra møte med andre kulturer gir mulighet til å kritisk reflektere over egne oppfatninger av seg selv. Sitatet tyder på at informanten gjennom refleksjon av egne meninger, både er blitt mer bevisst og derav har beveget seg mot en referanseramme som er mer selvreflekterende. Som også Bergersen (2017, s. 15) påpeker kan møte med nye

mennesker gi en utvidet forståelsesramme som kan føre til endringer i egne verdier og normer. Erfaringene fra utenlandsoppholdet har uten tvil gjort informant 7 mer sikker og tryggere på egne meninger.

«Jeg tror at opplevelsene sammen gjort meg mye mer trygg på meg selv, at jeg stoler mer på at jeg jeg kan flytte til utlandet uten å kjenne noen som helst og likevel går det fint, og at jeg kan sette meg selv i situasjoner der jeg ikke vet hva som skjer hele tiden. (...) Det med selvstendig, definitivt. For man lærer jo veldig det at man klarer faktisk ting på egenhånd, man finner ut av ting. Men også det at man må tørre å be om hjelp, det tror jeg er like viktig nesten som å være selvstendig. Jeg har også blitt mer trygg på meg selv, for jeg har vist meg selv at jeg klarer litt sånn ting» (Informant 8).

Informant 8 opplever også å ha blitt mer trygg på seg selv og selvstendig som følge av utenlandsoppholdet, og peker også på opplevelsen av mestring, at man klarer ting på egenhånd. Flere av de andre informantene (4, 5, 10) har også nevnt mestringsfølelse som noe av det viktigste en kan oppleve av å gjennomføre et utenlandsopphold. De legger ikke skjul på at det er mange utfordringer ved å leve og tilpasse seg en ny kultur, og opplevelsen av å mestre det er viktig for egen selvfølelse og oppfatningen man har av seg selv. Man klarer å overvinne de utfordringene en møter, og kan se tilbake å tenke «Dette klarte du!» (Informant 10). Som det blir klart av datamaterialet har utenlandsopphold vært viktig for informantene på flere forskjellige plan.

«Og når du selv ser utbytte du sitter igjen med selv slik som personen jeg er i dag hadde jeg ikke vært om jeg ikke hadde reist på utveksling. Fordi at det var såpass mye som skjedde i løpet av utvekslingsåret mitt, men det at jeg også har blitt såpass mye tryggere på meg selv. Og det har også latt meg gjøre mye mer, gjort at jeg har blitt mye mer åpen for ting i etterkant også. Så jeg tror det har noe med at folk fortsetter å reise har noe med utbytte en sitter igjen med og da har man lyst på mer» (Informant 9).

Dette sitatet viser at utenlandsoppholdet har vært avgjørende for den personen informant 10 er i dag. Hun er ikke den eneste informanten som opplever at utenlandsoppholdet har hatt stor betydning for selvutviklingen. Hvordan en utvikler seg som person vil også være av betydning for livet etter utenlandsopphold, og noe jeg skal undersøke nærmere i kapittel 8,

hvor jeg skal undersøke påvirkningen informantens utenlandsopphold har hatt for senere livsvalg. Det er også interessant å merke seg at informant 10 opplever utbytte av utenlandsoppholdet som avgjørende for ønske om å reise mer. Dette faktum ble allerede avklart i kapittel 5.2.1 hvor det ble klart at samtlige av informantene har reiste gjentatte ganger. Av sitatet over kan det tyde på at det er selve utbyttet informantene sitter igjen med, som bygger opp motivasjonen for å gjennomføre flere lengre utenlandsopphold.

7.4 Oppsummering

Et tydelig funn fra datamaterialet er informantenes likhetstrekk i beskrivelser av personlig utvikling, og viktigere: at samtlige opplever en personlig utvikling. Til tross for at ikke alle informantene (1, 4, 7, 10) anså utenlandsopphold som eneste påvirkningskilde til utviklingen som har skjedd, er det de samme ferdighetene og egenskapene som blir nevnt gjennomgående i materialet. Det må nevnes at funnene som ble presentert er informantens subjektive beskrivelser av sin egen personlige utvikling. Det er vanskelig å måle personlig utvikling i praksis og det er fare for at svarene jeg får er preget av at informantene ønsker å framstå på et vis som representerer dem selv på en god måte. Dette er alltid noe man må være bevisst på i kvalitative forsknings, men siden materialet viser stort samsvar mellom informantenes beskrivelser, kan det bygge opp under dataenes troverdighet.

Funnene viser også at informantene opplever å ha økt deres kulturell forståelse, hvor oppfatningen av andre kan sies å ha endret seg. Dette sammen med de funn som taler for at informantene har vent seg til den nye kulturen, kan det argumenteres for at det har skjedd en transformativ læring som har ført til økt interkulturell kompetanse. Det å bli vant til noe kan kobles til interkulturell forståelse og interkulturell bevissthet. Det å bli vant noe, indikerer at man har forstått hvorfor det er slik, og handler med en bevissthet for den forståelsen. Til tross for at informantene selv opplever å ha økt den interkulturelle forståelse gjennom utenlandsopphold, tyder også materialet på at det er forhold i vertskulturen det ikke er like lett å venne seg til. Det kan virke som om noen kulturelle forskjeller er forankret i noen strukturelle dyptliggende ulikheter som derav hindrer informantene i å fullt akseptere og tilegne seg vertskulturen.

Datamaterialet viser også tydelig at informantene er samstemte når det kommer til utenlandsoppholdets påvirkning på oppfatning av seg selv. Funnene tyder på at det har skjedd

en endring i hvordan informantene oppfatter seg selv. Her forteller samtlige om positive utbytter, som at de har blitt mer selvsikker og mer selvstendig. Videre vil jeg drøfte utenlandsoppholdenes betydning for senere livsvalg, med hovedfokus på karrierevalg.

8 I HVILKEN GRAD ER DET SAMMENHENG MELLOM UTENLANDSOPPHOLD OG KARRIEREVALG?

8.1 Innvirkning på karrierevalg

Et funn som er gjennomgående i intervjumaterialet er påvirkningen utenlandsoppholdene har hatt for informantenes livsvalg. Dette omhandler både studieretning, yrkesvalg, og studiested som i større og mindre grad har blitt formet av opplevelsene fra tidligere reiser. Jeg vil starte med å presentere hvordan hver av informantene stiller seg til spørsmålet om utenlandsoppholdene har hatt betydning for karrierevalg. Jeg har i denne delen av oppgaven sett det som hensiktsmessig å presentere informantene separat. En av årsakene ligger i kompleksiteten i deres beskrivelser av karrierevalg. Utenlandsoppholdene til informantene er ulike i på mange måter, og ikke minst i graden av innvirkning de har hatt på livet i ettertid. Selv om en kan se enkelte likhetstrekk mellom dem, er deres beskrivelse av karriere og livsvalg såpass forskjellig og personlige, at det blir viktig å presentere dem hver for seg for å ivareta deres autonomi. Etter presentasjonen vil jeg videre i kapitlet drøfte disse funnene opp mot relevant teori, hvor jeg også i større grad vil trekke likhetslinjer mellom informantenes beskrivelser.

8.2 Presentasjon av informantenes karrierevalg

8.2.1 Informant 1

Informant 1 mener at reisen ikke direkte har påvirket valg av yrke, men opplever at erfaringene fra utenlandsoppholdene, sammen med teorigrunnet fra årsstudiet i interkulturell forståelse har vært med på å forme veien videre. For eksempel valgte informanten å bruke kunnskap fra årsstudiet, og reiseopplevelsene i det senere arbeidet med en bacheloroppgave.

For informant 1 kan det virke vanskelig å skille mellom reiseerfaringene og det teoretiske grunnlaget fra årsstudiet i interkulturell forståelse. Det blir uansett klart at den faglige interessen for interkulturell forståelse, og utenlandsopphold gav grunnlag for det første studievalget. Informanten har i etterkant valgt å ta en utdanning som ikke er påvirket av utenlandsopphold. På samme tid har informanten valgt å skrive en bacheloroppgave inspirert av erfaringer fra utenlandsoppholdet, som dermed viser at interessen for interkulturell

forståelse i noe grad har hatt betydning for karriere. Jeg vil på tross av det, konkludere med at det i liten grad er sammenheng mellom utenlandsoppholdet og karrierevalget for informant 1.

8.2.2 Informant 2

Informant 2 forteller at hun ikke direkte har valgt karriere som et resultat av utenlandsoppholdene, men at erfaringene fra oppholdet er en styrke i yrket som lærer både i møte med enkeltmennesker og i møte med grupper. Informant 2 gjennomførte et av de lengre utenlandsoppholdene i som en del av lærerstudiet, en studietur som inkluderte et praksisarbeid i utlandet. Karrierevalget var altså tatt allerede tatt før utenlandsoppholdet, og det var dermed mer naturlig for informant 2 å fortelle om hvordan utenlandsoppholdet påvirker yrkesutøvelsen, i større grad enn selve yrkesvalget.

«Og i møte med mennesker tror jeg og at det å ha opplevd andre kulturer, uten at man er blitt ekspert på det har man liksom en større base av erfaringer som kan komme godt med og da gjerne i møte med minoriteter i Norge eller det å være ny i et land (...) Men den utfordringen og frustrasjonen å sitte der på språkkurs og jeg får det ikke til, jeg klarer ikke å skjønne det. Det er jo en erfaring en tar med seg. Og som lærer når man får elever som er nye i landet å huske tilbake på den frustrasjonen for å ikke kunne forstå og noen ganger hvor ubehagelig det kan være» (Informant 2).

Det er tydelig at informant 2 ser verdien av utenlandsoppholdet som en viktig kompetanse i arbeidslivet som lærer. Ane Bergersen beskriver interkulturell kompetanse som danning og utvidelse av egen forståelseshorisont (2017, s. 151). Det er tydelig at forståelseshorisonten til informant 2 har utvidet seg som en konsekvens av møte med andre kulturer. Hun beskriver følelsen av å være fremmed, og hvordan det gir henne en fordel i rollen som lærer. Det kan tenkes at forståelsen for egen og andres kultur har blitt utvidet, og gjør henne dermed bedre rustet til å møte elever med ulike kulturelle forutsetninger. Som det ble nevnt innledningsvis er dagens Norge et flerkulturelt samfunn, noe som også vil gjenspeile seg i klasserommet. Som lærer vil det derfor være en fordel å ha interkulturell kompetanse, noe det kan tyde på at informant 2 har tilegnet seg gjennom lengre utenlandsopphold.

For å besvare spørsmålet, i hvilken grad det er sammenheng mellom utenlandsopphold og karrierevalg, vil det i informant 2 sitt tilfelle ikke være en direkte sammenheng, på tross av at oppholdet vil ha betydning for yrkesutøvelsen.

8.2.3 Informant 3

Informant 3 er ikke i tvil om at utenlandsoppholdene har hatt betydning for karrierevalg. Etter det første utenlandsoppholdet i Latin-Amerika valgte informanten å ta et årsstudium i spansk, og arbeidet som spansklærer for studenter som hadde valgt samme studium som hun selv året etter. Det var i denne sammenhengen at informanten fikk gode opplevelser med å undervise og studerer i dag lærerutdanningen hvor spansk er en del av utdanningen, noe som ikke hadde vært tilfellet foruten utenlandsoppholdet.

«Merket det var sykt gøy å undervise spansk, og tenkte at det hadde kanskje vært gøy å bli lærer. Og nå har jeg spansk som en del av min lærerutdanning og det hadde jeg ikke hatt hvis ikke jeg hadde vært i [Latin-Amerika]».

Situasjonen til informant 3 viser en klar sammenheng mellom utenlandsopphold og karrierevalg. I utgangspunktet var språkkunnskaper nøkkelen til karrierevalget. Som Stortingsmelding 7 (Meld. St. 7(2020-2021), s. 33) peker på, er det mange former for utbytte studenter kan få av internasjonal mobilitet, hvor språkkunnskaper er en av de omtalte. Språkkunnskaper blir nevnt som en effekt av utenlandsoppholdet i seg selv, i større grad enn gjennom studiet. Det kommer også fram av samme melding at språkkunnskaper er ettertraktet på det globale arbeidsmarkedet, i tillegg til at det i denne sammenheng har vært nyttig på det norske markedet. Utsagnet til informanten vitner om at økte språkkunnskaper var et viktig utbytte av utenlandsoppholdet. For henne har språklæringen hatt både personlig verdi siden det opplevdes som gøy å lære videre og yrkesrelevant verdi siden det ga grunnlag for karriereretning.

8.2.4 Informant 4

Informant 4 forteller at hun før utenlandsoppholdene ikke visste hvilken yrkesretning hun ville gå. I kombinasjon av reisen og studiet det inngikk i, valgte informant 4 etter et årsstudium i interkulturell forståelse å studere det samme i to år til, og det som først kun skulle være et årsstudium i noe som virket gøy, utviklet seg til en bachelorgrad. Mye av lærdommen fra bachelorstudiet la så grunnlaget for valg av et nytt studium.

«Og det er på en måte det jeg lærte i den bachelorgraden gjorde at jeg lærte veldig mye som jeg tenkte: dette her synes jeg er kjempeviktig, så jeg har lyst å bruke det, har lyst at andre og skal få den informasjonen. Så det gjorde at jeg, hjalp å velge videre

studier. Hjalp meg å føle meg trygg i å føle meg trygg om kunnskap i noe. Føler jeg har en kompetanse som ikke alle andre har, selv om det ikke er kjempenyttig i seg selv så gir det meg en slags dybde» (Informant 4)

Som det ble nevnt i Stortingsmelding 7 (Meld. St. 7 (2020-2021), s. 34) kan utenlandsopphold gjøre studentene sikrere på karrierevalg, noe som er tilfellet hos informant 4. Til tross for at ikke informanten ikke valgte en karriere med fokus på interkulturell kompetanse, viser utsagnet utenlandsoppholdene har hatt betydning for informanten på flere plan. Erfaringene har hatt betydning for valg av yrke, sammen med et engasjement for interkulturell forståelse, og anser det som en viktig kunnskap å videreformidle. En kan dermed konkludere med at det for informant 4 er en sammenheng mellom utenlandsopphold og karrierevalg.

8.2.5 Informant 5

Denne informanten har uten tvil valgt en karriere på bakgrunn av utenlandsoppholdene. Informanten startet karrieren med et år på bibelskole, som inkluderte et lengre utenlandsopphold med en varighet på 4,5 måneder, og 30 studiepoeng i interkulturell kommunikasjon. Videre valgte informanten å ta en bachelorgrad i utviklingsstudier, og har nå påbegynt et masterstudium innenfor samme emne. Informanten vil med denne utdanningen ha gode muligheter til å jobbe internasjonalt, noe som kan virke til å være et ønske.

«Men med en sånn type utdanning er man jo rusta til å jobbe med veldig mye rart som har med kultur og kulturforskjeller, integrering, eller bistandsarbeid, eller utenrikspolitikk og mye forskjellig sånt som jeg synes er veldig spennende. Og jeg tror grunnen til at jeg synes det er spennende er fordi jeg har de utenlandsoppholdene. Og kjent åi dette er noe jeg syntes er, jeg synes kultur og kulturforskjeller er veldig interessant. Det har nok åpnet øynene for det for meg. At det jeg synes er spennende absolutt er farget av det og vil farge utdanningsvalget da» (Informant 5)

Informant 5 er klar på at det er utenlandsoppholdene som har medvirket til valg av studie og dermed også karriere. Det bunner i en interesse og et engasjement for kultur, som er et resultat av å ha reist og blitt kjent med kulturer som er ulike ens egen. Som det fremkommer av Stortingsmelding 7 (Meld. St. (2020-2021), 34) er verden blitt tettere knyttet sammen, noe som får konsekvenser for næringslivet. Næringslivet blir mer internasjonalsert, og behovet for internasjonal kompetanse øker. En slik interkulturell kompetanse som informant 5 har

opparbeidet seg, vil utvilsomt stryke ham på arbeidsmarkedet som både etterspør og verdsetter slike typer for kompetanser. Som det fremgår av informant 5, er det en klar sammenheng mellom utenlandsopphold og karrierevalg.

8.2.6 Informant 6

Informant 6 opplever derimot at reiseerfaringene ikke har påvirket yrkesvalget. Selv om informanten brukte tiden utenlands til å reflektere over karrierevalg, og var åpen for mulighetene til å følge andre interesser, endte hun opp med å studere det som var planen i utgangspunktet. På samme tid viser informanten til et ønske om å jobbe internasjonalt, noe som ikke utelukkende kan ha blitt påvirket av tidligere reiseerfaringer. Til tross for at utenlandsoppholdet var med på å gjøre informant 6 sikrere på karrierevalget, finnes det ikke belegg for å se en sammenheng mellom utenlandsoppholdet og det karrierevalg hun har gjort.

8.2.7 Informant 7

Som tilfellet med informant 6, opplever heller ikke informant 7 at valgt studieretning er gjort på bakgrunn av de lengre utenlandsoppholdene. Det skal sies at informantene har en stor interesse for reising og kulturer, og tok derfor et semester med kulturstudier for å forsikre seg om at dette ikke var noe å bygge videre studier på. Informant 7 valgte å studere det som var den opprinnelige planen, men opplevde at kulturstudiet gjorde henne mer sikker på valg av karriere. På grunn av at informanten reiste på utveksling som en del av studiet, kan det gi henne bedre muligheter til å arbeide internasjonalt i fremtiden. Informant 7 er fortsatt student, mer ser ikke bort fra å arbeide internasjonalt når den tid kommer. Når det er sagt, kan en ikke se en tydelig sammenheng mellom utenlandsopphold og karrierevalg.

8.2.8 Informant 8

Informant 8 er ikke i tvil om at reiseerfaringene har påvirket karrierevalget. Gjennom erfaringene fra utenlandsoppholdene opplevde informanten at hun ikke ville være bundet til ett sted, noe som ble viktig i valg av utdanning. På det grunnlag ønsket informanten å studere noe som ville gi henne muligheter til å jobbe internasjonalt. Videre når informanten skulle søke studie, undersøkte hun både utdanningsmuligheter i Norge, og i utlandet. Som en kan se av sitatet under var erfaringene fra utenlandsoppholdene betydningsfulle:

«At jeg er mer søkene på andre type muligheter. Emm, som jeg tror er nyttig både for meg personlig, min personlige utvikling, for eksempel det studiet jeg går på nå da, det hadde ikke vært mulig å studere i Norge, men det at jeg tørr å ta den sjansen, å tørr å lære meg noe jeg ikke hadde hatt muligheten til å lære, det tror jeg kommer veldig av utenlandsoppholdene mine. Også tror jeg at da for eksempel at jeg er villig til å søke jobber andre steder i verden som ikke alle andre ville gjort».

Informanten gjorde seg altså også oppmerksom på hvilke utdanningsmuligheter hun hadde i utlandet og i Norge, og endte opp med å studere utenlands. Studiet hun valgte er ikke mulig å studere i Norge, og uten erfaringene fra utenlandsoppholdet ville nok det heller ikke vært aktuelt for informanten, verken selve studiet, eller studiestedet. En kan derav konkludere med at utenlandsoppholdet viser en tydelig sammenheng til karrierevalg for informant 8.

8.2.9 Informant 9

Informant 9 valgte som flere av de andre informantene å reise på utveksling på videregående. Noen år senere flyttet hun tilbake til samme sted for å ta utdanningen sin der. Informanten hadde et ønske om å studere utenlands, og hadde muligheten til å gjøre det i allerede kjente og trygge omgivelser. I tillegg til at destinasjon for utdanningen ble påvirket av tidligere utenlandsopphold har også valg av studie blitt farget av erfaringene fra reisen.

«Jeg har jo sagt jeg liker folk før, emm, jeg hadde jo også lyst å bli lærer først, men da jeg reiste på utveksling, og jeg syns at alt som har med folk og kultur å gjøre er veldig spennende. Så det er jo derfor jeg valgte å gå inn å studere det som er en fireårig bachelor i psykologi,(...). Ja nei, mennesker og kultur og hvordan det påvirker oss, og det fikk jeg jo smaken på utveksling, og tror det er det som var, tror det har mye å gjøre med, eller ja karrierevalg jeg valgte». (Informant 9)

Utsagnet til informant 9 viser en tydelig sammenheng mellom utenlandsopphold og karrierevalg. Erfaringene fra møte med en ny kultur og med mennesker som er forskjellig fra en selv, viser å ha endret livsvei for informanten. Det hun egentlig hadde tenkt å studere ble bytte ut med et studium som i større grad favner om menneskelig adferd og mentale prosesser. I tillegg til sammenhengen med utenlandsopphold og karrierevalg, er også valg av studiested i stor grad påvirket av det tidligere utenlandsoppholdet.

8.2.10 Informant 10

Intervjumaterialet viser store likheten mellom informant 9 og 10. Begge reiste på utveksling på videregående, og har senere valgt å studere på samme sted. Som det kommer fram av materialet har utenlandsoppholdet hatt stor betydning for både valg av yrke og studiested for informant 10. Etter å ha reist på utveksling på VGS valgte informanten å søke på universiteter verden over, og endte opp med å reise tilbake til samme land for å ta utdannelsen sin der. Informanten har bygget opp en internasjonal karriere, hvor både utdanningen og jobbmulighetene sikter seg inn på det internasjonale arbeidsmarkedet. Informanten har blant annet en bachelorgrad i internasjonale relasjoner, og en mastergrad i business administrasjon, som uten tvil vil være attraktivt på det globale arbeidsmarkedet.

«Det påvirker hele meg, hele livet mitt, mine ønsker, mine drømmer. For eksempel, jeg jobbet i [Asia] etter jeg var ferdig med skolen, fram til februar, så kom jeg hjem på grunn av korona, og nå er jeg lei av Norge og søker på jobb igjen til utlandet. Så det at jeg på en måte ikke finner meg til rette her, på en plass, jeg synes Norge er for lite, ikke internasjonalt nok. Så jeg kunne godt tenkt meg en internasjonal setting, jeg har jo en internasjonal jobb nå da, men en enda mer internasjonal jobb. Jeg føler jeg trives best i et internasjonalt miljø der det er flere språk og nasjonaliteter og identiteter på en måte. Så det er det største da, at jeg ønsker å omgås med mangfoldet». (Informant 10)

I dette sitatet viser informant 10 at påvirkningen fra utenlandsopphold ikke kun har betydning for valg av yrke og studiested, det er også grunnleggende del av han som person. Ved å legge til grunn Bennetts-modell for interkulturell sensitivitet, kan en med fordel plassere informant 10 i det sjette og siste steget i modellen, integrasjon (Bennett & Bennett, 2004, s. 157). En kan omtale informant 10 som multikulturell, hvor han i stor grad har løsrevet seg fra en spesifikk kulturell identitet. Som han sier selv trives han best i internasjonale miljøer, hvor en kan finne et mangfold av språk, nasjonaliteter og identiteter. Jeg vil påstå at informant 10 er det tydeligste eksemplet på at det eksisterer en sammenheng mellom utenlandsopphold og karrierevalg.

8.3 Sammenheng på bakgrunn av transformativ læring

Funnene som er presentert ovenfor viser flere nevneverdige momenter. Som vist, forteller over halvparten av informantene at utenlandsopphold har hatt en direkte betydning for senere yrkesvalg. Disse funnene kan ses i lys av transformativ læring og interkulturell kompetanse. Den transformative læringsteorien (Mezirow, 1997) vektlegger at voksne mennesker lærer i det de inntar nye perspektiver, og ved å innta nye perspektiver vil egen referanseramme påvirke hvordan vi opplever og tolker nye erfaringer. Ut i fra dette kan det synes som utenlandsopphold har en særlig effektiv måte å påvirke informantenes perspektiver. Ifølge Mezirow (1997, s. 5) vil voksne mennesker bevege seg mot en referanseramme som er mer inkluderende, selvreflekterende og integrerer nye erfaringer. Funnene i denne analysen kan tyde på at informantene har opplevd å innta nye perspektiver, som har ført til endringer i referanserammen, og som dermed har hatt direkte betydning for deres videre karrierevalg. For eksempel ble informant 9 sitt møte med kultur avgjørende for hva hun videre ønsket å studere. På bakgrunn av erfaringer med kulturmøtet endret hun karrierevei fra å studere til å bli lærer, til å velge et psykologistudium, hvor hun kunne lære mer om menneskers atferd i samspill med kulturens påvirkning. Informant 5 valgte også på bakgrunn eksponering for ny kultur, gjennom utenlandsoppholdet, å studere kulturtematikk gjennom et masterstudium. Ut i fra dette kan en tenke seg at deres transformative læringsprosess har ført til konkrete veivalg i deres liv.

Den transformative læringsprosessen (Mezirow, 1997) kan synes å ha foregått gjennom en økt interkulturell kompetanse. Med dette menes det at de har fått nye perspektiver gjennom økt interkulturell kompetanse. Interkulturell kompetanse (Bergersen, 2017, Dahl, 2013) innebærer som nevnt evnen til å kommunisere effektivt i tverrkulturelle situasjoner, hvor en klarer å forholde seg hensiktsmessig i ulike kulturelle sammenhenger. Interkulturell kompetanse består av ulike kompetanser som flerkulturell forståelse, interkulturell bevissthet og interkulturell kommunikasjon. Da flere av mine informanter (5, 6, 7, 8, 10) valgte å en utdanning som gav dem muligheter til å arbeide internasjonalt, kan funnene fra datamaterialet tyde på at informantene har en økt den interkulturelle kompetansen, hvor de for eksempel mestrer interkulturell kommunikasjon som derav gjør det attraktivt å arbeide på det internasjonale arbeidsmarkedet. Det må påpekes at ikke alle de overnevnte informantene kun valgte karriere fordi det gav dem mulighet til å arbeide internasjonalt, men at de i ettertid opplever at det er positivt å kunne ha muligheten til å gjøre det.

Et interessant funn i materialet er at syv av informantene (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7) har valgt å ta studier som omhandler interkulturell kompetanse. Dette var også et funn som ble drøftet i kapittel 6.2. Det kan i denne sammenheng argumenteres for at karrierevalgene og ønsket om å arbeide internasjonalt også kan ha blitt påvirket av studium med tematikken innenfor interkulturell kompetanse, og ikke kun utenlandsoppholdene i seg selv. På samme tid nevner for eksempel informant 5 (se kapittel 8.2.5) at erfaringene fra utenlandsoppholdet uten tvil har påvirket karrierevalget og ønske om å jobbe internasjonalt. En kan på det grunnlag ikke konkludere med at studium som omhandler interkulturell kompetanse har hatt avgjørende betydning for karrierevalg, hvor funnene fra datamaterialet i høyere grad taler for at det er erfaringene fra utenlandsoppholdene som veier tyngst for valg av karriere.

Funnene fra datamaterialet knyttet til karrierevalg, tyder på at informantene har gått gjennom en transformativ læringsprosess, hvor de gjennom økt interkulturell kompetanse har valgt studier som omhandler tematikker innenfor interkulturell kompetanse (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7), eller har valgt en karrierevei som gir muligheter på det internasjonale arbeidsmarkedet (5, 6, 7, 8, 10). Selv om ikke alle informantene (1, 2, 6, 7) har valgt en yrkesretning som følge av utenlandsoppholdet, tyder materialet på at det allikevel har hatt betydning for andre veivalg i livet.

8.4 Sammenheng med lengde på opphold

Funnene fra intervjudata viser at informant 1 og 2 er blant de informantene hvor en ikke kan finne en tilstrekkelig sammenheng mellom utenlandsopphold og karrierevalg. Da informant 1 og 2 representere de informantene med kortes utenlandsopphold, kan en diskutere hvorvidt lengde på opphold ha noe å si for i hvilken grad utenlandsoppholdene påvirker informantenes karrierevalg. Hvis en går ut fra den antakelsen om at transformativ læring (Mezirow, 1997) og økt interkulturell kompetanse (Bergersen, 2017, Dahl, 2013) er en konsekvens av hvor mye en har blitt utsatt for opplevelser kulturforskjeller, vil lengden på oppholdet være avgjørende for i hvilken grad denne kompetansen har blitt utviklet hos informantene. På det grunnlag kan en hevde at grunnen til at det ikke finnes en sammenheng mellom utenlandsopphold og karrierevalg for informant 1 og 2, er grunnet lengden på oppholdet, da de ikke har vært lenge nok ute til at den transformativ læringen har hatt innvirkning på karrierevalg.

På samme tid viser funnene fra intervjumaterialet at informant 6 og 7 i liten grad ble påvirket av utenlandsopphold i valg av karriere, på tross av en lengre varighet på oppholdene. Det er altså ingen nødvendig sammenheng mellom lengde på oppholdet og karrierevalg. Jeg vil likevel peke på at både informant 6 og 7 har blitt sikrere på sine utdannings- og yrkesvalg, etter at de har vært ute på lengre utenlandsopphold. Altså, nærmest at de har reist ut for å forsikre seg om at dette ikke er veien de ønsket å velge. På det grunnlag kan en hevde at informant 6 og 7 i noe større grad er påvirket av utenlandsoppholdene i valg av karriere, sammenliknet med informant 1 og 2.

Hvis en også vurderer det faktum at de tre informantene (8, 9, 10) som har gjennomført de lengste oppholdene, viser alle sammenfall mellom utenlandsopphold og karrierevalg. Funnene fra datamaterialet tyder av den grunn på at det finnes en sammenheng mellom lengde på opphold, og karrierevalg, men det vil allikevel ikke være nok belegg for å hevde at lengden på utenlandsoppholdet er avgjørende for karrierevalgene til informantene.

8.5 Studier innenfor interkulturell kompetanse

Kapittelet har til nå fokusert på informantenes karrierevalg, for å undersøke om det er sammenheng mellom karrierevalg og utenlandsopphold. Som nevnt i kapittel 6.2 har mange av informantene reist på utenlandsopphold som en del av et studium som omhandler tematikker innenfor interkulturell kompetanse. Tabell 8.1 viser en oversikt over hvilke typer studier av interkulturell kompetanse informantene har gjennomført. Til tross for at flertallet av informantene har valgt slike studier, samsvarer det ikke nødvendigvis med det karrierevalget informantene til slutt har landet på. Når det er sagt viser oversikten at det eksisterer en stor interesse for tematikker knyttet til interkulturell kompetanse, og en kan av den grunn argumentere for at studentene har valgt studier som bygger oppunder en reisekarriere.

Tabell 8. 1: Studier innenfor interkulturell kompetanse

Informanter	Studier innenfor interkulturell kompetanse
1	Interkulturell forståelse
2	Misjonsforståelse og bistand
3	Interkulturell kommunikasjon
4	Interkulturell forståelse
5	Interkulturell kommunikasjon og utviklingsstudier
6	Tverrkulturell forståelse/interkulturell kommunikasjon
7	Utviklingsstudier
8	Interkulturell forståelse
9	Psykologi
10	Internasjonale relasjoner og internasjonal psykologi

Et tydelig funn fra intervjumaterialet er altså at informantene har valgt studier med tematikker som omhandler interkulturell kompetanse. Som nevnt kan man dele interkulturell kompetanse inn i tre deler: forståelse, bevissthet og kommunikasjon, hvor kompetansene i mange sammenhenger blir beskrevet ut fra delene de består av (Bergersen, 2017). Dette kan man se igjen i tabell 8.1 hvor studiene tar utgangspunkt av deler av begreper som: interkulturell forståelse og interkulturell kommunikasjon.

Av tabellen kan man se at tre informanter skiller seg ut, informant 2, 9 og 10. Disse informantene er de eneste som ikke har gjennomført lengre utenlandsopphold som en del av et studium som omhandler denne tematikken. Da disse informantene har studert misjonsforståelse, psykologi og internasjonale relasjoner er det likevel ikke utenkelig å anta at disse studiene også inneholder deler av interkulturell kompetanse. En kan på det grunnlag diskutere om det i er den interkulturelle kompetansen som påvirker informantene til å velge karriere, i større grad enn utenlandsoppholdet i seg selv.

På den andre siden er interkulturell kompetanse ofte sett i sammenheng med utenlandsopphold, hvor måten en oppnår kompetansen på i stor grad er gjennom praksis i utlandet. Det kan derfor være vanskelig å si om det er oppholdet i seg selv, eller den interkulturelle kompetansen som danner grunnlag for sammenhengen mellom karrierevalg og utenlandsopphold. Som nevnt i teorikapittelet peker Taylor (1994) på at kultursjokk vil være

med på å øke den interkulturelle kompetansen, noe som vil være lettere å oppnå når det er stor avstand mellom egen kultur og vertskulturen. Han påpeker også at den interkulturelle kompetanse vil være enklere å øke gjennom kulturmøter, sammenliknet med teoretiske studier. Ved å legge dette til grunn kan en argumentere for at utenlandsoppholdene informantene har gjennomført vil være av betydning, uavhengig av studiene de er en del av. Det kan derfor også heves at karrierevalgene i større grad er påvirket av erfaringene fra utenlandsoppholdet, noe også funn fra mitt materiale antyder, eksempelvis gjennom informant 5 sine erfaringer.

Dahl (2013, s. 209) beskriver kultursjokk som når de kulturelle rammene du har med fra hjemlandet ikke stemmer i det nye territoriet, hvor det du tidligere har erfart som naturlig og selvfølgelig ikke lengre er det. Han peker også på at hvis en kommer seg videre fra kultursjokket vil man begynne å mestre den nye kulturelle konteksten, da man gradvis tilegner seg kunnskap. Dette kan føre til at en får en ny forståelse av verden rundt oss. Dette kan sees i sammenheng med transformativ læringsteori (Mezirow, 1997) som kan forstås som at læring oppstår i det en inntar nye perspektiver. Ut i fra dette kan en anta at utenlandsopphold generelt sett har en evne til å skape transformativ læring, som har direkte implikasjoner for veivalg senere i livet. For informant 3 ble språket i vertskulturen av stor betydning for senere karrierevalg, og for informant 9 var kulturmøte helt avgjørende for endringen av karrierevalg. Funnene mine indikerer at både en transformativ læring, og en økt interkulturell kompetanse har hatt stor betydning for informantenes karrierevalg, uavhengig om informantene har valg en karriere innenfor interkulturell kompetanse.

8.6 Oppsummering

Funn fra intervju materialet som er presentert i dette kapittelet viser at det i stor grad eksisterer en sammenheng mellom utenlandsopphold og karrierevalg. Sammenhengen kommer tydeligst frem hos informantene 3, 4, 5, 8, 9, 10 som åpenbart har valgt en karriere som følge av erfaringene fra utenlandsoppholdene. Selv om slutningene fra informantene 1, 2, 6, og 7 ikke like entydig viser denne sammenhengen, blir det også her framtrædende at utenlandsoppholdene på ulike måter har påvirket informantenes livsvalg. Ingen av informantene har benektet at utenlandsoppholdene har hatt betydning, men at graden av påvirkning er mer varierende.

Funnene vitner om at transformativ læring gjennom interkulturell kompetanse har ført til konkrete veivalg i livet for informantene. Selv om ikke alle informantene har valgt en yrkesretning som følge av utenlandsoppholdet, tyder materialet på at det allikevel har hatt betydning for andre livsvalg. Transformativ læring kan også sees på som en prosess som skjer over tid. Funnene fra datamaterialet tyder på at det finnes en sammenheng mellom lengde på opphold, og karrierevalg, men det vil allikevel ikke være nok belegg for å hevde at lengden på utenlandsoppholdet er avgjørende for karrierevalgene til informantene. Som vi også har sett har flertallet av informantene gjennomført studier innenfor interkulturell kompetanse, men det vil også her være vanskelig å si om det er oppholdet i seg selv eller den interkulturelle kompetansen som danner grunnlag for sammenhengen mellom karrierevalg og utenlandsopphold. Det er vanskelig å avgjøre hva som i høyest grad har hatt innvirkning på sammenhengen mellom utenlandsopphold og karrierevalg, da funnene tyder på at det er mange faktorer som spiller inn.

9 AVSLUTNING

I denne masteroppgaven har jeg undersøkt utbytte av lengre utenlandsopphold, gjennom tidligere reisende sine erfaringer. Jeg har undersøkt temaet fra ulike vinkler ved å benytte tre ulike forskningsspørsmål for å besvare hovedproblemstillingen «*Hvordan beskriver unge mennesker som har deltatt på lengre utenlandsopphold utbyttet?*». Jeg har fått et grundig innsyn i hva mine informanter beskriver som utbytte av utenlandsopphold, som har gjort det mulig for meg å tolke materialet i lys av teori og tidligere forskning. Teori og forskning peker på at man i møte med nye kulturer kan tilegne seg større forståelse og innsikt. Dette fører gjerne til en utvidet forståelsesramme som også gjenspeiles i egne verdier og holdninger (Bergersen, 2017, Dahl, 2013, Mezirow, 1997, Bennett & Bennett, 2004). Funnene fra datamaterialet samsvarer i stor grad med teorien, hvor samtlige av respondentene og informantene opplever at utenlandsopphold har vært med på å forme dem som personer i form av endrede holdninger, verdier og identitet.

I presentasjonen av informantene og respondentene ble det klart at det er flere kvinner enn menn som reiser ut, og at majoriteten av mine forskningsdeltakere befinner seg aldersgruppen 20-30 år. Til tross for at materialet ikke viser at en destinasjon er mer eller mindre attraktiv enn andre, tyder materialet på at det er mer ettertraktet å reise til land i Det globale sør. En tydelig tendens i funnene er at lengre utenlandsopphold ofte fører til nye opphold på senere tidspunkt i livet. Dette kommer fram både av spørreundersøkelsen og intervjuene. I tillegg kan det sies at informantene har en lang reisehistorikk, som også tydeliggjør at deres interesse for reising er stor.

Karakteristikkene av informantene tyder også på at internasjonal mobilitet tidligere i livet har betydning for mobiliteten senere. Funnene mine viser også at forskningsdeltakerne har gjennomført utenlandsopphold i organiserte former, ofte i regi av tilhørende utdanningsinstitusjoner. Flertallet av informantene har også gjennomført utenlandsopphold i regi av et studium hvor interkulturell kompetanse har vært framtrepende. Av spørreundersøkelsens respondenter svarte samtlige at de opplevde at utenlandsoppholdet har formet dem som person. Dette var hovedtemaet for de videre drøftingskapitlene, hvor informantens beskrivelser av utbyttet ble drøftet opp i mot relevant teori.

- *Hva har hensikten med utenlandsopphold, destinasjon og lengde på oppholdet å si for det utbyttet informantene beskriver?*

Når det gjelder hva lengde på opphold har å si for det utbytte informantene beskriver, viser funn fra materialet tendenser til at opphold med en varighet på over et år potensielt kan føre til høyere interkulturell kompetanse, sammenliknet med opphold med en varighet på mindre enn seks uker. Funnene viste også at alle informantene kunne plasseres innenfor de etnorelativ-stadiene i DMIS-modellen (Bennett, 1993), noe som kan tyde på at utenlandsopphold med en varighet over fire uker, kan føre til økt interkulturell kompetanse. Dette samsvarer også med informantenes egne beskrivelser, som i høy grad erkjenner at endringer innenfor interkulturell kompetanse forekommer som følge av utenlandsoppholdet. En kan på det grunnlag argumentere for at studentmobilitet med en varighet på fire uker med fordel også burde prioriteres.

På spørsmålet om det finnes en sammenheng mellom hensikt og utbytte, viser ikke mine funn en tydelig sammenheng. Dette ettersom samtlige informanter, uavhengig av studieretning, viser interkulturell kompetanse. På samme tid kan en argumentere for at organiserte utenlandsopphold har noe å si for utbytte, da samtlige av informantene viser stor grad av interkulturell kompetanse, sammen med at de alle har gjennomført reisen i organisert form med fokus på refleksjon i forkant og etterkant av oppholdet.

Det er også vanskelig å se noen tydelige tendenser i materialet som bygger opp om at destinasjon er avgjørende for utbytte. En kan til en viss grad argumentere for at destinasjon utgjør en betydning, i den forstand at kulturen de gjennomfører utenlandsoppholdet vil være sentral for opplevelsene de får.

- *På hvilken måte mener informantene at utenlandsopphold har påvirket deres personlige utvikling?*

Når det kommer til informantenes personlige utvikling, tyder funnene fra datamaterialet på at lengre utenlandsopphold i stor grad gir et utbytte i form av personlig utvikling. Personlig utvikling blir av informantene beskrevet som større åpenhet, som gjør informantene mer tilgjengelige for å ta innover seg nye impulser. Åpenheten skildres som en direkte konsekvens av å møte mennesker med en annen kulturell bakgrunn. Med dette kan vi forstå at kulturmøter utvikler informantenes toleranse for andre mennesker og bidrar til større åpenhet. Funnene fra

materialet viser også utenlandsopphold kan medføre en større kulturell forståelse. På samme tid gir funnene mine uttrykk for at det ikke er alt ved en ukjent kultur det er like lett å imøtekomme med åpenhet og forståelse. Det rår ingen tvil om at det i møte med nye kulturer kan oppstå utfordringer, hvor enkelte utfordringer skiller seg ut som særlig problematisk å forholde seg til. Til tross for at informantene selv beskriver en personlig utvikling knyttet til hvordan de oppfatter andre mennesker og andre kulturer, kan det virke som om det ikke er alle deler av en ny kultur de virkelig klarer å forstå eller ha åpenhet for. Det ville vært interessant å videre undersøke hva som gjør at noen kulturelle forskjeller er enklere å venne seg til enn andre. Datamaterialet viser også tydelig at informantene er samstemte når det kommer til utenlandsoppholdets påvirkning på oppfatning av seg selv. Funnene tyder på at det har skjedd en endring i hvordan informantene oppfatter seg selv. Her forteller samtlige om positive utbytter, som at de har blitt mer selvsikker og mer selvstendig.

- *I hvilken grad er det sammenheng mellom utenlandsopphold og karrierevalg?*

Funnene fra datamaterialet taler for at erfaringene fra utenlandsoppholdene har noe å si for valg av karriere, da flere av informantene har valgt yrkesretning på bakgrunn av erfaringer de har gjort seg på opphold. Selv om ikke alle informantene (1, 2, 6, 7) har valgt en yrkesretning som en direkte følge av utenlandsoppholdet, tyder materialet på at det allikevel har vært utslagsgivende for andre veivalg i livet.

Oppsummert peker dette forskningsprosjektet på at lengre utenlandsopphold i stor grad gir et utbytte for dem som reiser ut. Utbytte som beskrives handler i hovedsak om personlig utvikling, hvor informantene opplever å ha endret oppfatninger av seg selv og andre. Samtidig peker datamaterialet på at et utenlandsopphold kan bidra til å utvide menneskers interkulturelle kompetanse. Informantene i denne studien viser særlig kompetanse innenfor kulturell forståelse, interkulturell bevissthet og gode interkulturelle kommunikasjonsevner. I tillegg tyder mine funn på at det finnes en sammenheng mellom lengre utenlandsopphold og karrierevalg, og mest av alt det faktum at lengre utenlandsopphold påvirker senere livsvalg.

Refleksjon kan anses som en nøkkelfaktor i den transformative læringen som har funnet sted, og virker avgjørende for utbytte informantene opplever. Da samtlige av informantene har gjennomført utenlandsoppholdene i organisert form, synes det å sikre at refleksjon rundt

opplevelsene finner sted, noe som virker å være grunnleggende for utbytte i form av interkulturell kompetanse.

Basert på mine funn, er det god grunn til å tenke at regjeringens ambisjoner om at halvparten av alle studenter skal ha et studieopphold i utlandet vil ha stor verdi for enkeltmennesket som reiser ut. Funnene fra dette forskningsprosjektet tyder på at verken valg av destinasjon, hensikt eller lengde på oppholdet har avgjørende betydning for utbytte man sitter igjen med. En kan på samme tid ikke se bort ifra at disse faktorene har noe å si, da funnene samtidig tyder på at eksempelvis lengde på opphold har en viss betydning for utviklingen av interkulturell kompetanse. Det vil på bakgrunn av mine funn være mulig å hevde at utbytte i form av personlig utvikling og økt interkulturell kompetanse er en effekt utenlandsopphold i seg selv er med på å gi, men at graden av utbytte vil være avhengig av flere faktorer.

10 LITTERATUR

- Aase, T. H., & Fossåskaret, E. (2014). *Skapte virkeligheter: Om produksjon og tolkning av kvalitative data*. Universitetsforlaget.
- Bennett, J. M., & Bennett, M. J. (2004). *Developing intercultural sensitivity: An integrative approach to global and domestic diversity*. I D. Landis, J. Bennett & M. Bennett (Red.), *Handbook of intercultural training*, (s. 147-165). Sage Publications.
- Bergersen, A. (2017). *Global forståelse: Barnehagelæreren som kulturell brobygger*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Christoffersen, L., & Johannessen, A. (2012). *Forskningsmetode for lærerutdanningene*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Dahl, Ø. (2013). *Møter mellom mennesker: Innføring i interkulturell kommunikasjon*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- DIKU. (2019). *Norske studenter på utveksling*. Diku rapportserie 01/19. Hentet fra: <https://diku.no/rapporter/diku-rapportserie-01-2019-norske-studenter-paa-utveksling#content-section-3>
- Eriksen, T. H. (2010). *Små steder–store spørsmål. Innføring i sosialantropologi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- FN-sambandet. (2020). *Korrupsjon*. Hentet fra: <https://www.fn.no/Statistikk/Korrupsjon>
- Gleiss, S. M., & Sæther, E. (2021). *Forskningsmetode for lærerstudenter. Å utvikle kunnskap i forskning og praksis*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk
- Grønmo, S. (2016). *Samfunnsvitenskapelige metoder (2. utg.)*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Hammer, M. R., & Bennett, M. J. (2002). *The Intercultural Development Inventory (IDI) manual*. Portland, OR: Intercultural Communication Institute.
- HVL. (2021). *Handlingsplan for internasjonalisering 2021-2023*. Hentet fra: <https://www.hvl.no/om/strategi/handlingsplan-for-internasjonalisering/>
- UNDP. (2020). *Human Development Reports - Gender Inequality Index (GII)*. Hentet fra: <http://hdr.undp.org/en/content/gender-inequality-index-gii>
- Johannessen, A., Tufte, P. A., & Christoffersen, L. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Krumsvik, R. J. (2015). *Forskningsdesign og kvalitativ metode-ei innføring (2. utg.)*. Oslo: Fagbokforlaget.

- Meld. St. 11 (2008-2009). *Læreren Rollen og utdanningen*. Kunnskapsdepartementet. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-11-2008-2009-/id544920/?ch=1>
- Meld. St. 16 (2016-2017). *Kultur for kvalitet i høyere utdanning*. Kunnskapsdepartementet. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-16-20162017/id2536007/>
- Meld. St. 7 (2020-2021). *En verden av muligheter. Internasjonal studentmobilitet i høyere utdanning*. Kunnskapsdepartementet. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-7-20202021/id2779627/?ch=1>
- Mezirow, J. (1997). Transformative learning: Theory to practice. *New directions for adult and continuing education*, 1997(74), 5-12.
- Nowell, L. S., Norris, J. M., White, D. E., & Moules, N. J. (2017). *Thematic analysis: Striving to meet the trustworthiness criteria*. *International journal of qualitative methods*, 16(1), 1609406917733847.
- Ringdal, K. (2018). *Enhet og mangfold: samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode* (4. utg.). Bergen: Fagbokforlaget
- Salole, L. (2018). *Identitet og tilhørighet: om ressurser og dilemmaer i en krysskulturell oppvekst*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Smukkestad, O. (2008). *Utvikling eller avvikling?: en innføring i økonomisk og politisk utviklingsteori*. Gyldendal akademisk.
- Taylor, E. W. (1994). A learning model for becoming intercultural competent. *International journal of intercultural relations*, 18(3), 389-408.
- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Wiers-Jenssen, J. (2005). *Norske studenter i utlandet*. Statistisk Sentralbyrå (SSB). Hentet fra: <https://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/sa74/kap-6.pdf?fbclid=IwAR19IrNyiIARJcTRbKAUZQN63NZF4UoAOG7Q4xNpL6iyLvelqjh2khtRbf8>
- Wiggen, K. S. (2019). *Hva hemmer og fremmer studentutveksling? En analyse av data fra Studiebarometeret 2017* (Studiebarometeret: Rapport 3-2019). Hentet fra: https://www.nokut.no/globalassets/studiebarometeret/2019/hva-hemmer-og-fremmer-studentutveksling-studiebarometeret_3-2019.pdf
- Wikan, G., Haug, I. M., Bugge, L. S., Løvteit, M., & Klein, J. (2017). *Global bevissthet og interkulturell kompetanse hos lærerstudenter*. Hentet fra: <https://brage.inn.no/inn->

xmlui/bitstream/handle/11250/2495142/219-
236%20Wikan+Haug+Buggge+L%C3%B8tveit+Klein.pdf?sequence=1

11 VEDLEGG

11.1 Vedlegg 1: Meldeskjema fra NSD

19.1.2021

Meldeskjema for behandling av personopplysninger

NSD sin vurdering

Prosjektittel

Utbytte av utenlandsopphold

Referansenummer

537289

Registrert

15.09.2020 av Inger Jorunn Michelsen - 150647@stud.hvl.no

Behandlingsansvarlig institusjon

Høgskulen på Vestlandet / Fakultet for lærerutdanning, kultur og idrett / Institutt for pedagogikk, religion og samfunnsfag

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Vibeke Vågenes , Vibeke.Vagenes@hvl.no, tlf: 55585732

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Inger Jorunn Michelsen, 150647@stud.hvl.no, tlf: 41464196

Prosjektperiode

01.08.2020 - 30.06.2021

Status

24.09.2020 - Vurdert

Vurdering (1)

24.09.2020 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 24.09.2020, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:

https://nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 30.06.2021.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

SurveyXact er databehandler i prosjektet. NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene til bruk av databehandler, jf. art 28 og 29.

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og eventuelt rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Simon Gøgl

Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

11.2 Vedlegg 2: Forespørsel om deltakelse til spørreundersøkelse

Vil du delta i forskningsprosjektet?

”Utbytte av utenlandsopphold”

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke hvilket utbytte studieturer og/eller frivillig arbeid i utlandet kan ha. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Mitt navn er Inger Jorunn Michelsen og jeg er mastergradsstudent i samfunnsfagsdidaktikk ved Høgskolen på Vestlandet. Mitt masterprosjekt har som formål å undersøke hvilket utbytte studieturer, og/eller frivillig arbeid i utlandet (minimum fire uker) kan ha. Jeg er interessert i din erfaring fra reisen, og ønsker å undersøke på hvilken måte den har påvirket deg, og hvordan den eventuelt påvirker deg i dag.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Høgskolen på Vestlandet er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Jeg ønsker å komme i kontakt med mennesker som har deltatt på et lengre utenlandsopphold (minimum fire uker) i form av frivillig arbeid, skoletur, arbeidsbrigade og liknende.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det at du fyller ut et spørreskjema. Det vil ta deg ca. 5 minutter. Spørreskjemaet inneholder spørsmål om dine erfaringer fra reisen. Dine svar fra spørreskjemaet blir registrert elektronisk. Det vil ikke være noen spørsmål som innhenter direkte identifiserende opplysninger, men det kan i spesielle tilfeller være mulig å identifisere noen indirekte.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. All informasjon om deg vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Jeg vil kun bruke opplysningene om deg til formålene som oppgitt i dette skrivet. Jeg behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Det vil kun være meg som har tilgang til datamaterialet. I oppgaven vil deltakelsen anonymiseres, og vil ikke kunne gjenkjennes i en publikasjon. Jeg vil bruke resultatet av spørreundersøkelsen samlet, og ikke se på enkelte besvarelser.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er juni 2021. Ved prosjektslutt vil alt av datamaterialet bli slettet.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Jeg behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Høgskolen på Vestlandet har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Inger Jorunn Michelsen. Telefon: 41464196. E-post: 150647@stud.hvl.no
- Eller min veileder Vibeke Vågenes. E-post: vvag@hvl.no
- Vårt personvernombud: Trine Anikken Larsen. Trine.anikken.larsen@hvl.no

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Vibeke Vågenes
(Veileder)

Inger Jorunn Michelsen
(Forsker)

Samtykkeerklæring

Ved å trykke på ”start undersøkelse” bekrefter du at du har mottatt og forstått informasjon om prosjektet Utbytte av utenlandsopphold, har fått anledning til å stille spørsmål og med det samtykker til å delta i spørreundersøkelsen.

11.3 Vedlegg 3: Forespørsel om deltakelse til intervju

Vil du delta i forskningsprosjektet

”Utbytte av utenlandsopphold”?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Mitt navn er Inger Jorunn Michelsen og jeg er mastergradsstudent i samfunnsfagsdidaktikk ved Høgskolen på Vestlandet. Mitt masterprosjekt har som formål å undersøke utbytte av lengre utenlandsopphold, i form av studieturer. Jeg er interessert i din erfaring og ønsker å undersøke på hvilken måte utenlandsoppholdet har påvirket deg, og hvordan det eventuelt påvirker deg i dag.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Høgskolen på Vestlandet er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Jeg ønsker å komme i kontakt med mennesker som har deltatt på et lengre utenlandsopphold (minimum fire uker) i form av skoleturer.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet innebærer det å stille opp i et intervju. Intervjuet vil være i form av en åpen samtale og vil ha en varighet på 30-90 minutter. Spørsmålene i intervjuet vil være knyttet til dine erfaringer fra utenlandsoppholdet. Med samtykke fra deg, ønsker jeg å ta lydopptak, og notater fra intervjuet.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. All informasjon om deg vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg fra prosjektet.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Jeg vil kun bruke opplysningene om deg til formålene som oppgitt i dette skrivet. Jeg behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Det vil kun være meg som har tilgang til datamaterialet. Navnet og kontaktopplysningene dine vil jeg erstatte med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data. I oppgaven vil deltakelsen anonymiseres, og vil ikke kunne gjenkjennes i en publikasjon.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er juni 2021. Ved prosjektslutt vil alt av datamaterialet bli slettet.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Jeg behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Høgskolen på Vestlandet har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

Inger Jorunn Michelsen. Telefon: 41464196. E-post: 150647@stud.hvl.no

Eller min veileder Vibeke Vågenes. E-post: vvag@hvl.no

Vårt personvernombud: Trine Anikken Larsen. Trine.anikken.larsen@hvl.no

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med: NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Vibeke Vågenes
(Veileder)

Inger Jorunn Michelsen
(Masterstudent)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet Utbytte av utenlandsopphold, og jeg har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju
- lydopptak av intervjuet

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

11.4 Vedlegg 4: Spørreundersøkelse

Kjønn

- Mann
- Kvinne
- Hen

Hvor gammel er du?

Har du hatt et lengre utenlandsopphold på mer enn 4 uker?

- Ja
- Nei

I hvilken sammenheng reiste du til utlandet?

- Frivillig
- Studietur
- Arbeidsbrigade
- Andre

Hvilke/hvilket land reiste du til?

Når gjennomførte du reise/reisene? (Årstall)

Hvem reiste du i regi av? (utdanningsinstitusjon, firma, organisasjon osv.)

Hva var hensikten med reisen/reisene?

Opplever du at erfaringene du fikk på denne reisen har vært med på å forme deg som person? (eks. endrede holdninger, verdier, identitet osv.)

- Ja
- Nei

På hvilken måte opplever du at erfaringene du fikk på reisen har vært med på å forme deg som person? Kryss av for de kategoriene som passer deg best (Maks 5 stykker)

- Jeg har ikke endret meg
- Jeg har blitt mer selvstendig
- Jeg har blitt flinkere til å bli kjent med nye mennesker
- Jeg har blitt mer bevisst kulturforskjeller
- Jeg har fått større innsikt i utviklingsproblematikk
- Jeg har blitt mer ydmyk
- Jeg har blitt tryggere i møte med kulturforskjeller
- Jeg ble mer sikker på karrierevalg
- Jeg har blitt bedre kjent med meg selv
- Jeg har blitt mer skeptisk til mennesker fra andre kulturer
- Jeg har blitt mer kritisk til eget hjemland
- Jeg har blitt mer takknemlig for å være fra et rikt land
- Jeg har blitt mer stolt av egen nasjon
- Jeg har fått større forståelse for andre mennesker
- Jeg har blitt mer tolerant for mennesker fra andre kulturer
- Jeg har blitt mer bevisst eget uttrykk
- Annet _____

Tusen takk for at du tok tid til å svare på denne undersøkelsen! Jeg ønsker veldig gjerne å snakke mer med noen av dere i form av en utfyllende samtale. Dersom dette er aktuelt for deg, legg igjen e-postadressen din her, så vil jeg ta kontakt.

- Nei takk
- Ja, du kan kontakte meg for en utfyllende samtale om tema _____

11.5 Vedlegg 5: Intervjuguide 1

Oppstart

- Takke for deltakelse
- Presentasjon av meg selv, min interesse for tema, og masteroppgaven
- Etiske hensyn: intervjuet er frivillig med mulighet for å trekke seg, alt datamaterialet vil bli behandlet konfidensielt (kun meg selv og veileder)
- Spørsmål om samtykke til lydopptak (for å sikre korrekt gjengivelse av intervju)
- Jeg har forberedt noen spørsmål, men ønsker er åpen samtale der du kan dele dine tanker og erfaringer.

Bakgrunn – Generelle spørsmål tilknyttet reisen

- Hvem reiste du i regi av?
- Hvilket studieprogram? Hvorfor valgte du akkurat dette studiet? Var turen i seg selv en motivasjon for studiet?
- Kan du fortelle om oppholdet: når, hvor, lengde, arbeidsoppgaver
- Minner og opplevelser?
- Hva var hensikten med reisen?

Før reisen – Hvem var du før reisen

- Liknende reiser før?
- Motivasjon for reisen?
- Gjennomførte du/dere noen forberedelser i forkant av reisen?
- Hvis ja: Var det nyttig? Hvordan?
- Var det noe du skulle ønske du visste mer om i forkant av reisen?
- Opplevde du eller så for deg noen utfordringer/noe uventet i forkant av reisen?
- Tenkte du over hvordan reisen skulle komme til å påvirke deg?

Under reisen

- Hva likte du best med å være på et lengre utenlandsopphold?
- Hvordan var det å være så lenge i en ny kultur?
- Hvordan husker du de første inntrykk fra de første dagene?
- Endret det inntrykket seg underveis i reisen?

- Opplevde du utfordringer/uventet situasjoner underveis i oppholdet? Var det noe som sjokkerte/utfordret deg på reisen? (Språk, autoritetsstruktur, din rolle, trafikk, kulturelle handlinger, tid og avtaler)
- Utfordret deg som person?
- Tenker du at din opplevelser er typisk reaksjon/representativ?

- Hvordan opplevde du at du/dere ble tatt i mot? av samfunnet?
- Mottakeren sine forventinger?
- OG hva gjør det med de som mottaker?

- Hva tror du mottakerparten sitter igjen med etter dere reiste?

Etter reisen

I spørreskjemaet svarte du ja på spørsmålet: Opplever du at erfaringene du fikk på denne reisen har vært med på å forme deg som person? (eks. endrede holdninger, verdier, identitet osv.)

- Vil du si at reisen har endret deg som person? På hvilken måte?
- Kan du trekke fram noen erfaringer som har vært viktige for din endring/formingen av deg som person?
- Hvilke av endringene tror du har påvirket deg mest/påvirker mest i dag?

- Er det andre måter du tenker nå som har endret/påvirket deg? Som ikke har blitt formidlet i spørreskjemaet?
- Hva tenker du i dag at denne reisen har gjort med deg?
- Hvordan vil du si reisen påvirket deg i ettertid?

- Har du reflektert rundt hvordan dette skulle påvirke deg?
- Sammenlikne seg med andre som ikke har gjennomført et slikt utenlandsopphold?
- Hvordan tror du denne reisen har påvirket deg/vil påvirke deg i yrkesrolle?
- Har reisen endret deg som menneske?

Avslutning - Refleksjon av reise

- Hvis du skulle valgt igjen, ville du reist på samme studietur?
- Vil du i dag anbefalt andre samme reise? Hvorfor?
- Profesjonsutdanning – er det relevant for jobb å studier? Hvorfor?
- Er det noe du ville gjort annerledes? Før, etter, underveis i oppholdet
- Hva tror du hensikten med reisen var? Hva tror du studiet/arrangøren av turen ønsket at dere som elever skulle sitte igjen med etter oppholdet?
- Vil du si det er det samme resultatet som du faktisk sitter igjen med?

- Hva vil du si er det viktigste enn lærer av lengre utenlandsopphold, i form av studieturer?

- Hvordan syns du intervjuet har vært?
- Er det noe du vil legge til?

11.6 Vedlegg 6: Intervjuguide 2

Oppstart

- Takke for deltakelse
- Presentasjon av meg selv, min interesse for tema, og masteroppgaven
- Etske hensyn: intervjuet er frivillig med mulighet for å trekke seg, alt datamaterialet vil bli behandlet konfidensielt (kun meg selv og veileder)
- Spørsmål om samtykke til lydopptak (for å sikre korrekt gjengivelse av intervju)
- Jeg har forberedt noen spørsmål, men ønsker en åpen samtale der du kan dele dine tanker og erfaringer.

Bakgrunn – Generelle spørsmål tilknyttet reisen

- Hvem reiste du i regi av?
- Hvilket studieprogram? Hvorfor valgte du akkurat dette studiet? Var turen i seg selv en motivasjon for studiet?
- Kan du fortelle om oppholdet: når, hvor, lengde, arbeidsoppgaver
- Hva var hensikten med reisen?

Før reisen – Hvem var du før reisen

- Liknende reiser før?
- Motivasjon for reisen?
- Gjennomførte du/dere noen forberedelser i forkant av reisen?
- Hvis ja: Var det nyttig? Hvordan?

Under reisen

- Hva likte du best med å være på et lengre utenlandsopphold?
- Opplevde du utfordringer/uventet situasjoner underveis i oppholdet? Var det noe som sjokkerte/utfordret deg på reisen? (Språk, autoritetsstruktur, din rolle, trafikk, kulturelle handlinger, tid og avtaler)
- Utfordret deg som person?
- Tenker du at din opplevelser er typisk reaksjon/representativ?

Etter reisen

I spørreskjemaet svarte du ja på spørsmålet: Opplever du at erfaringene du fikk på denne reisen har vært med på å forme deg som person? (eks. endrede holdninger, verdier, identitet osv.)

- Vil du si at reisen har endret deg som person? På hvilken måte?
- Kan du trekke fram noen erfaringer som har vært viktige for din endring/formingen av deg som person?
- Hvilke av endringene tror du har påvirket deg mest/påvirker mest i dag?
- Er det andre måter du tenker nå som har endret/påvirket deg? Som ikke har blitt formidlet i spørreskjemaet?
- Har du reflektert rundt hvordan dette skulle påvirke deg?
- Sammenlikne seg med andre som ikke har gjennomført et slikt utenlandsopphold?
- Hvordan tror du denne reisen har påvirket deg/vil påvirke deg i yrkesrolle?

Avslutning - Refleksjon av reise

- Vil du i dag anbefalt andre samme reise? Hvorfor?
- Hva vil du si er det viktigste enn lærer av lengre utenlandsopphold, i form av studieturer?
- Hvordan syns du intervjuet har vært?
- Er det noe du vil legge til?

Tilleggsspørsmål basert på funn fra tidligere intervju – utbytte

Noe som har gått igjen med intervju med andre informanter knyttet til svar på spørsmål om utbytte er for eksempel:

1. Større aksept, forståelse, åpenhet for andre mennesker
2. Blir mer selvstendige, reflekterte, tålmodige, og tryggere på seg selv etter reise
3. Mer fleksibel, klarer bedre å sette seg inn i andre menneskers situasjoner

Er dette tilfelle for deg? Hvorfor tror du det er slik? Eller hvorfor tror du at andre opplever det slik?

